

Nr 1 • 2004 • årgång 28 • 60 kr

www.sydasien.se

sydasien

Tidskrift om Indien, Sri Lanka, Pakistan, Bangladesh, Afghanistan, Nepal, Bhutan och Maldiverna



**Frukt
i stället
för opium**

SID 6-7

**Pakistan
sett med
nya ögon**

SID 12-14

**Kritik mot
ambassaden
i Colombo**

SID 26-27

Ut ur garderoben

□ I Indien utbildas flest ingenjörer och forskare i hela världen. Samtidigt är hälften av landets miljardstora befolkning analfabeter. Se där, ett exempel på de många paradoxer som subkontinentens "krona i juvelen" rymmer. Exemplet ges i senaste numret av tidskriften *Axess* med det intressanta temat "Indien kastar loss".

Jag gör gärna reklam för en tidskrifskollega. Men skulle också önska att SYDASIEN lyftes fram och blev mer känd. Under ett halvår har jag lett ett projekt med tio tidskrifter som vill hitta nya läsare. Vi – SYDASIEN är en av tidskrifterna – har mött mycket positiv respons men också förvåning: "inte visste jag att de här tidningarna finns!"

Uppenbarligen når vi inte ut tillräckligt mycket. "SYDASIEN borde ha många fler läsare!", utbrast nyligen en journalistkollega. Hon kunde inte förstå hur en så "förbaskat bra och rolig tidning" kunde ha ett så blygsamt antal prenumeranter.

Det är bara att slicka i sig berömmet men också att fortsätta ställa frågan: Hur kommer vi ut ur garderoben?

Förslag mottages gärna men läs först det nya numret. Det börjar – och slutar – med Afghanistan. Däremellan berättas om den pakistanska kärnvapenskandalen, daliter, kritik mot den svenska ambassaden i Sri Lanka – och mycket mera.

Katarina Sandström Blyme



INNEHÅLL I NR 1/04:

Afghanistan:

Vardagar på Abdarra Road	2
Början till en ny Sidenväg?	6
Fruktamt industricentrum planeras	8
Krigsherrarna styr i norra Afghanistan ..	10
Bilder från Kabul	40

Pakistan för nybörjare	12
Musharraf skakad av kärnvapenaffär	15
Ajit Roy om strategierna inför valet	18
Socialt forum i Mumbai	20
Daliter i Indien, del 2	23
Rädslan råder i Jaffna.....	25
Ny kritik mot ambassaden i Sri Lanka	26
Dikter av Bangladeshs nationalpoet	29
Dan Andersson och världsägget.....	31

Recensioner:

William Dalrymple om vita moguler	36
Träffsäkert sökande av Zac O'Yeah.....	37
Notiser	38

Omslaget: *Badshahimoskén i Lahore, Pakistan (stora bilden). Melonförsäljare i Phul-i-khumri, Afghanistan (lilla bilden).*

FOTO: LARS EKLUHD/BÖRJE ALMQVIST

Ingen återvä

Lemar vill men kan inte resa tillbaka till Afghanistan"

Läget i Afghanistan är fortsatt bräckligt. I det här numret ägnar vi tio sidor åt landet och berättar om industridrömmar, en ny sidenväg och de planeerade valen.

Men vi börjar på Abdarra Road i Peshawar. Där har journalisterna Vanna Beckman och Johan Wingborg mött en ganska typisk afghansk familj – en flyktingfamilj.

När Lemar kommer in och sätter sig på madrassen bredvid sin fru tar samtalet bland kvinnorna på Abdarra Road i pakistanska Peshawar ny fart. Han ser ut som en gammal mogulhövding med sitt svartvita skägg. Hans kraftiga nävar gestikulerar, hans röst kommer ända nerifrån magen och är sotad av rökning, han är vältalig och uttrycksfull, så att han ideligen måste avbrytas för att översättaren ska hinna med. Självförtroende och intelligens strålar från denne enkla man.

Från början tycks han vilja chockera och pröva oss litet:

– Det är konstigt med västvärlden säger han, de ger vapen och pengar till fanatiker i Afghanistan så att hela folket splittras. Men flyktingar från dessa strider vill de inte ens ge en människovärdig tillvaro. De talar mycket om mänskliga rättigheter, men deras keldjur får mer mänskliga rättigheter än afghanska flyktingar.

När han märker att vi tål det blir han

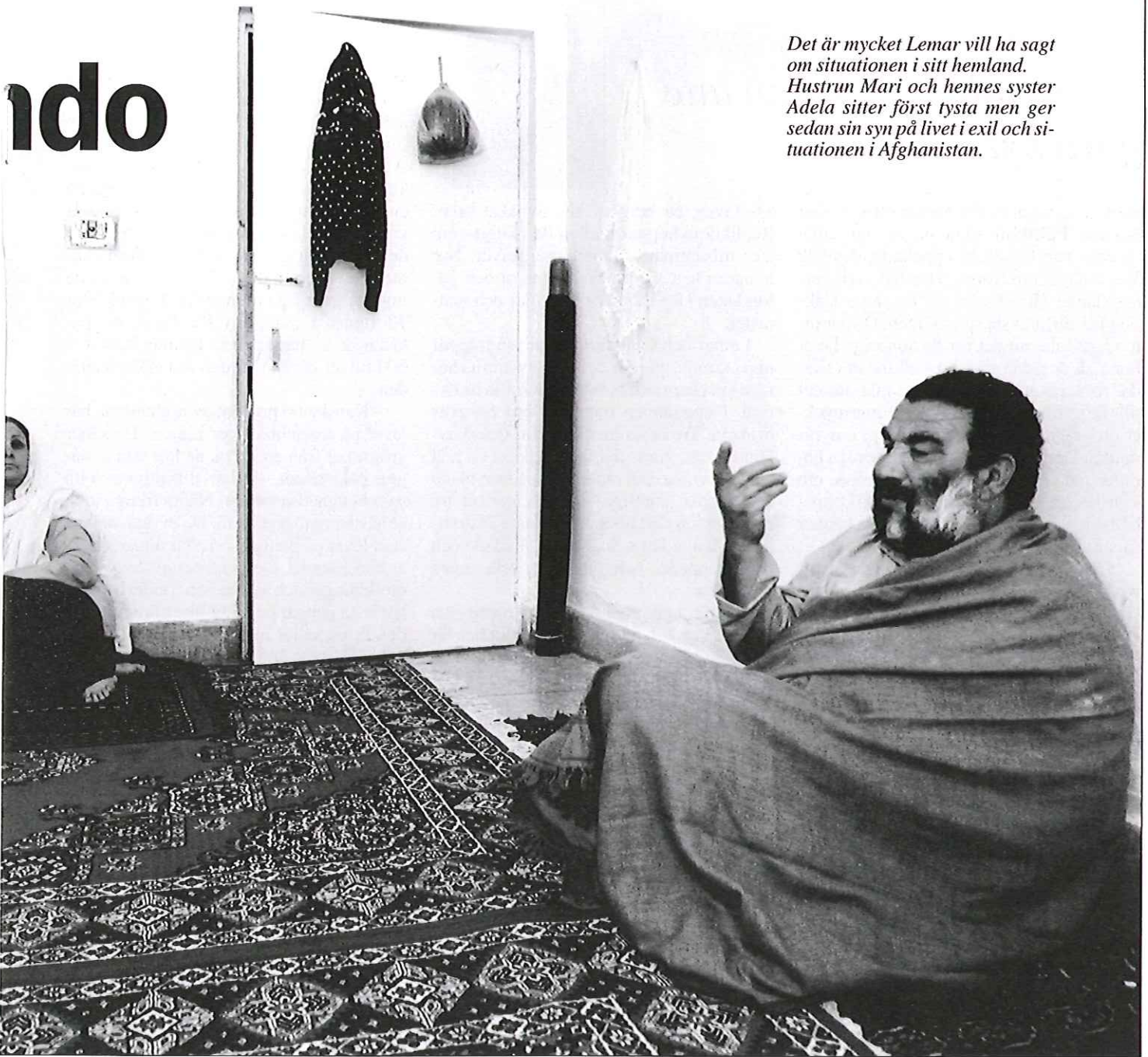
lugnare i tonen. Han hyser djup misstänksamhet mot de hjälporganisationer som idag har stort inflytande i Kabul. De tar åt sig äran för att ha gjort det ena och det andra, säger han. Folk får själva bygga, och sen skryter hjälporganisationerna över vad de har gjort. I ledningen för dem står ofta människor som gynnar sina egna släktingar. Hjälpen borde gå direkt till afghaner som själva kan något. Den borde gå till folk på landet så att de kan få i gång jordbruket. I dag är det bara opiumodlarna som klarar sig, och opium är ett fördärv, både för barnen, för området och för hela världen.

Det är så mycket Lemar vill ha sagt. Kvinnorna sitter och ser på honom medan han talar. Och det är verkligen svårt att ta



do

Det är mycket Lemar vill ha sagt om situationen i sitt hemland. Hustrun Mari och hennes syster Adela sitter först tysta men ger sedan sin syn på livet i exil och situationen i Afghanistan.



ögonen ifrån denna dynamiska person, även om de ju måste ha hört honom säga detta många gånger förr. Kanske tycker de det är skönt med någon som kan uttrycka vad alla går och tänker.

Vi tror först att han är förtryckande mot dem. Men det är bara den första ångan som måste ut. Sen flödar samtalet fritt och lätt, och de tre systrarna, varav en är gift med Lemar, lägger sig också i samtalet och får saker sagda.

Först tycker vi att de tre systrarna är mycket lika, åtminstone har de likadana vita huvudschalar. Men när schalen glider ner litet grann, och mycket tillåts den inte glida ner förrän en rask handrörelse sätter den på plats, börjar man se individualiteten

i de små leendena, lustern i ögonen, de fina rynkorna. De verkar starka, dessa tre afghanska systrar i exil i Peshawar med sina två ytterst olika män. Mari är Lemars fru, och Pashtoun är gift med Mohammed Daoud, en finlemmad och sorgsen man som också har mycket att berätta, till exempel från sitt besök i Kabul som han just kommit tillbaka ifrån. Men han gör det på ett stillsamt och ödmjukt sätt. Adela, den tredje systern, har sin man i Norge där han söker asyl efter att först ha fått nej i Danmark.

Arbetade med hemliga polisen

Han arbetade med hemliga polisen under den kommunistiska tiden, han var med i

kommunistpartiet och aktiv pashtunnationalist. Två av hans bröder mördades när islamisterna tog över 1992, så Adelas man flydde till Peshawar och höll sig dold här. Sen tog han sig via Ryssland på vindlande vägar till Danmark. Efter fyra år fick han sitt andra nej till uppehållstillstånd där, och skulle bli utvisad. Men han vågar inte resa tillbaka till Afghanistan eller Pakistan, talibanerna är ute efter honom, och någon sade att han borde försöka med Norge. Nu har han varit där i ett halvår, fortfarande i väntan.

Denna pinande ovisshet blir det första samtalsämnet när vi har slagit oss ner i ett

VÄND!

Vi har utbildning, hjärna och händer...och kan inte göra nytta av det



av de kala rummen på Abdarra Road. Kan Soraya Paktiani säga något om vilka chanser han har att få uppehållstillstånd? Vet vi något om Norge? Han har varit borta så länge. Hur ska det gå? En annan släkting har förlorat sin son nyligen. De har inte vågat tala om det för de anhöriga långt borta, de är rädda att orsaka alltför stor skada. Klokare att vänta med att tala om det tills de träffas personligen. Det finns mycket oro, alla bekymrar sig så djupt om varandra. Det blir också tårar när Soraya berättar om sin man som blev mördad, om svårigheterna medan hon väntade på uppehållstillstånd i Sverige. De andra känner förstås till det, men nu återupplevs det.

Soraya är kvinnan vi reser tillsammans med. Hon är afghansk journalist och bor i Göteborg med sina barn sedan hennes make mördats av islamister i Peshawar (se SYDASIEN 4/98). Hon är en ovärderlig introduktör till människor och miljöer i Peshawar, där hon tillbragte fyra år på 1990-talet. Hennes närmaste släktingar finns i dag i USA, England, Danmark, Tyskland, Tjeckien, Sverige, förutom i Afghanistan och Pakistan.

Officiella siffror säger att bortåt två miljoner afghanska flyktingar har återvänt till Afghanistan från Pakistan, och en halv miljon från Iran. Det finns 1,2 miljoner kvar i läger i Pakistan, och hur många som hankar sig fram liksom familjerna på Abdarra Road är svårt att få en uppfattning om. 1,5-2 miljoner afghaner uppges fortfarande finnas i Iran, ofta mer integrerade i samhället.

Många koppar te

Vi tillbringar flera eftermiddagar på Abdarra Road. Så småningom börjar vi förstå vems brorson som är gift med vem och hur de många släktrrelationerna hänger ihop. Vi börjar bli vana att sitta på madrasserna med mattor över som ligger runt väggarna. Vi får extra kuddar att luta mot väggen, eftersom vi inte är lika bra som vårt värdfolk på att sitta hopkrupna i olika ställningar i flera timmar. Vi dricker många koppar te. En dag blir vi bjudna att bryta dagens fasta under Ramadan med familjen. Degknyten med köttfärs, syltade aubergis-

ne-skivor, ett berg av ris, nybakat bröd. Replikerna hoppar mellan de många som äter tillsammans sittande på golvet. När hungern lagt sig plockas faten ut och galonduken viks ihop kring smulor och matrester.

Lemar och hans familj bor två trappor upp i samma hus där de andra systrarna bor med sina barn och barnbarn och alla de övriga. I uppgången mittemot bor Sorayas brorson. Tre ensamkvinnor, också avlägset släkt, finns där med. Likaså en helt ensam kvinna. Det råder brist på män bland afghanerna, somliga siffror säger att tre miljoner har dött under de senaste 24 årens krig. Många har också blivit skadade och handikappade, och dem vill ofta ingen kvinna ha.

Vi går upp med Lemars yngste son Elias, 11 år, och tittar på datorn som han får använda tillsammans med sina äldre bröder. De håller mest på med spel. Det är svårt att få fasta telefonledningar i Peshawar, så Internet går inte. Hans kusin Susanne som är 15 år och vill bli läkare förstår inte när jag säger att hon också borde hålla på med datorn om hon vill plugga framöver. Här i huset är datorn ännu mest ett tidsfördriv för killar. Elias vill bli pilot i Afghanistan när han blir stor, och han spelar fotboll och cricket och volleyboll på fritiden. Mitt emot hans hus finns en obe-

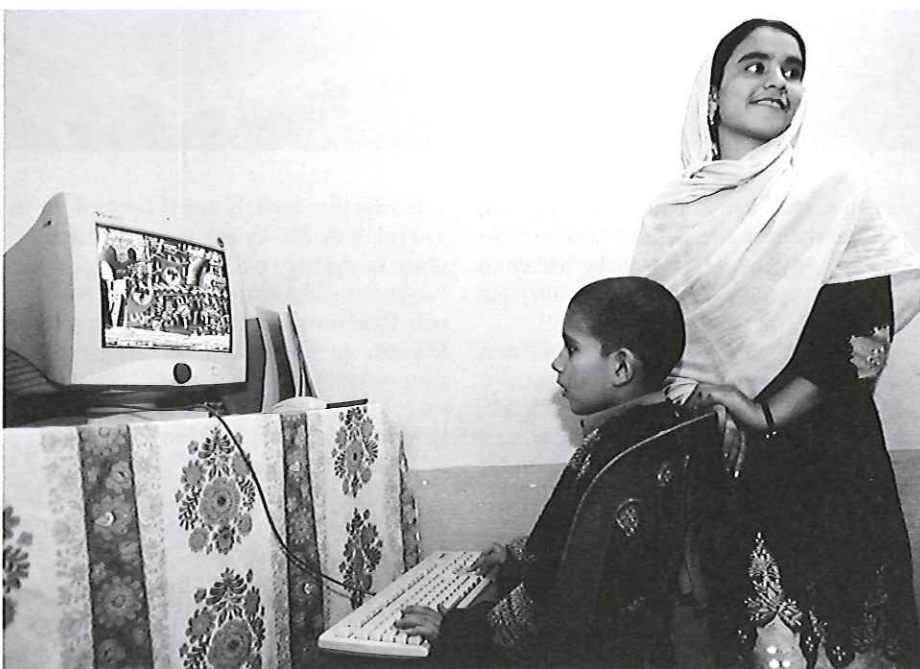
byggd skräpig tomt där pojkar håller till.

Skolsituationen börjar bli problematisk för de afghaner som fortfarande bor i Peshawar, berättar Pashtoun. Både den pakistanska och den afghanska regeringen vill att så många som möjligt ska flytta tillbaka, så de afghanska skolor som ännu finns, hotas med stängning. Och det är svårt för afghanska barn att komma in i pakistanska skolor. Dels är de inte lika bra på engelska som de pakistanska barnen, dels kan de för det mesta ingen urdu, och dels är de helt enkelt inte väl sedda, skolorna vill ofta inte ta emot dem. Slutligen kostar de mycket mer. Den afghanska skolan kostar 70 rupier i månaden för Elias, en pakistansk av någorlunda kvalitet kostar 2 000 till att börja med och sen 400 i månaden.

– Kanske 60 procent av afghanerna här lever på småjobb, säger Lemar. De säljer grönsaker från en kärra, de kör taxi åt någon pakistanier, de har tillfällighetsjobb som byggnadsarbetare. Några riktiga jobb är nästan omöjligt att få. De övriga 40 procent lever på pengar som släktingar skickar från utlandet. Det är ett passivt liv. Vi har utbildningar och hjärna och händer, men vi har inga pengar och kan inte göra nytta av det. Först säljer man sina egna saker och sen säljer man andras, och ingen vart leder det. Ändå klarar vi oss ju ändå någorlunda här på Abdarra Road, de allra flesta har det mycket svårare än vi, utan mat, mediciner, skola.

Kanske bara en dålig tolk?

Han önskar att journalister som kommer hit ville ge en riktig bild av situationen. De vinklar och skaffar stora rubriker. Men han förklarar också att han begriper att det kan vara svårt, de kanske har dålig tolk, kanske



Elias gillar att spela spel. När han blir stor vill han arbeta som pilot i Afghanistan. Kusinen Susanne vill studera till läkare.



Det blir många starka känslor när Soraya Paktiani besöker sina afghanska släktingar i exil. Mohammed Daoud och hans hustru Pashtoun hankar sig fram tillsammans med släktingar i Peshawar, Pakistan.

tolken inte har bra kontakter med människor. Han följer med vad som händer genom BBC, Voice of America, Radio Free Europe och tidningar på pashtu och dari, och träffar ofta människor att samtala med inom släkten, på gatan, ibland på ett kafé eller i moskén. Många reser till Afghani-stan på besök och berättar hur det är.

– Förresten, varför vill svenskarna inte ha euron? frågar han. Vi försöker förklara. Lemar och Mohammed Daoud börjar tala om allt vad de fick lära sig när de gick i skolan. De fick rita upp hela världens kartbild och kan den fortfarande. Liksom äldre människor i Sverige tycker de att de hade jättebra lärare på den tiden och lärde sig mycket mer än dagens ungdomar.

Soraya har med sig beställningar från sin svärmor, som vill ha klänning och vida byxor och halsduk av såna tyger som hon är van vid, såna som inte finns i Sverige. Det går att få sytt på en vecka, så Soraya tar kläder med sig hem. Och så får hon pärlbroderade festdräkter till sina unga släktingar i Danmark och Sverige, och afghanska traditionella kläder broderade med guld och silver för dem som dansar traditionella danser.

Om det nu är svårt med skolorna här, säger jag. Skulle ni kunna tänka er att sätta en son i madrasa, en religiös skola? Nej, alla är överens om att det vore otänkbart. De anser att talibanerna gör att folk blir fientliga till islam.

– Det är 1 400 år sedan islam kom till

Afghanistan och ingen har missbrukat den läran så som talibanerna. En sådan fanatism och ensidighet leder ingenstans. Visst är vi kritiska mot amerikanerna, framför allt för kriget mot Irak, men att de fick bort talibanerna från Afghanistan, det ska de ha heder för, anser de. Men i dag skulle det behövas mer FN-trupp, anser Mohammed Daoud, för att hålla krigsherrarna stängna och förhindra att talibanerna kommer tillbaka.

Drömmer om att återvända

– Vi drömmer alla om att kunna återvända till Afghanistan, säger Lemar. Men hur skulle vi klara oss? Jag jobbade på kontoret i ett statligt företag. När islamisterna kom förlorade jag jobbet och flyttade ut på landet där jag odlade grönsaker och frukt och vete. Det gick ganska bra då, men nu råder brist på vatten till konstbevattningen. Pumpar kostar mycket pengar. Jag är visserligen lite snickare och lite svetsare och elreparatör, och barnen säger att jag kan göra en luftkonditionerare av en tvättmaskin. Ett tag bakade jag och sålde *samosas*, smördegspaket med potatisfyllning och sålde. Jag kan göra vad som helst, men ändå kan jag inte återvända.

Många vi träffar berättar att familjens hus är förstört och de kan inte samla tillräckligt mycket pengar för att bygga upp det. Folk bor trångt och obekvämt i Kabul idag, värme, vatten och el saknas ofta. De flesta är rädda för våldet, det händer ofta att människor bara försvinner. Eller de vågar

inte återvända för att en familjemedlem har varit i klammeri med islamisterna. Som Assad, vars bror arbetade för Läkare utan gränser. En islamistisk tidning har brännmärkt hela hans familj eftersom de säger att organisationen är kristen.

Han vågar bara åka och titta som hastigast på familjens gamla hus där det nu bor främmande människor, han kan inte ge sig till känna.

Andra vill inte återvända för att barnen först ska få gå ut skolan i Peshawar. De berättar om familjer där ungdomar blivit deprimerade av att ha måst återvända till hemlandet som de inte kände och som hamnat i skolor utan utrustning och utbildade lärare, där de känner sig som om de förödde sitt liv.

– Många talibaner har ”bytt skägg”, men de finns kvar och har inflytande. Också i Peshawar. Ingen som flytt hit undan islamisterna känner sig riktigt trygg här. Ingen vill egentligen stanna.

Uppgivenheten och passiviteten som alltid hotar i exil ligger nära. Vardagen har lyst upp ett ögonblick av Sorayas besök, men svårigheterna och sorgerna tornar lätt upp sig.

Familjerna är spridda till alla världens hörn, och korta samtal på mobilen lugnar inte människor som har haft all anledning att ständigt oroa sig.

Vanna Beckman, text
Johan Wingborg, foto

Heroinväg blir Sidenväg?

Nya vägar tänder hoppet i Badakshan och hela Centralasien

Opiumodling och heroinproduktion står i centrum för all ekonomisk aktivitet i den nordostliga afghanska provinsen Badakshan. Men morgondagen kan se helt annorlunda ut. Det finns nämligen konkreta planer på att förbinda den fattiga bergsprovinsen med Kina via granlandet Tajikistan. Kanske början på en ny Sidenväg?

En ny väg asfalteras nu genom Tajikistan från den kinesiska gränsen till gränsstaden Khorog i Tajikistan, berättar **Dilovar Butabekov**, administrativ chef för Aga Khan Foundation (AKF) i Tajikistans huvudstad Dusjanbe.

I Khorog har AKF byggt en bro över Panjfloden till Badakshan i nordöstra Afghanistan.

När vägen är klar förbinder den nordöstra Afghanistan med Karakoram Highway, i västra Kina. Karakorum highway förser redan i dag norra Afghanistan med billiga kinesiska konsumtionsvaror. Problemet är att varorna måste transporteras en omväg på ett par tusen kilometer. Först genom bergen i norra Pakistan och sedan genom bergen i östra och centrala Afghanistan innan de når konsumenterna i norra och nordöstra Afghanistan. En rutt som på grund av den långa transportvägen fördyrar de billiga kinesiska konsumtionsvarorna.

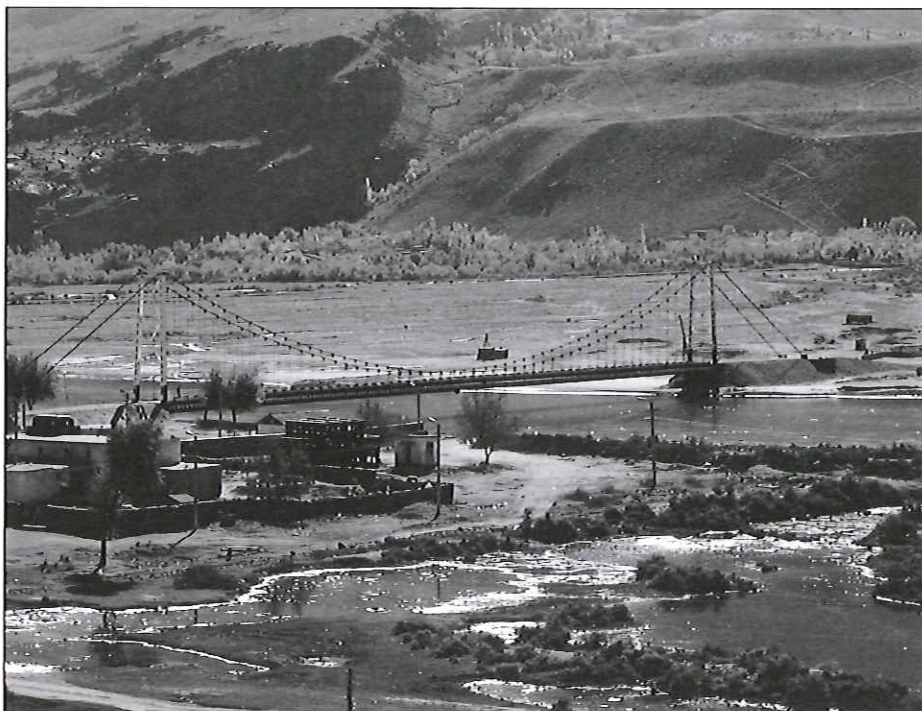
När den av Islamiska utvecklingsbanken finansierade vägen är färdig asfalterad om något år hoppas man att gränserna skall vara öppna och lokala marknadsplatser utmed gränsen mellan afghanska Badakshan och Tajikistan vara klara.

Fria handelszoner

Det planeras fria handelszoner för lokalbefolkningen på bägge sidor om gränsen i afghanska Badakshan och den västliga tajkiska provinsen Gorno-Badakshan. I Tajikistan ska parlamentet inom kort ta ställning till ett lagförslag om öppnandet av handelszonerna, men...

– Vi förväntar oss inte att tusentals människor omedelbart skall korsa gränsen. Vi har ett långtidsperspektiv. Broarna kommer att finnas där i hundra år och skall inte bedömas kortsiktigt, säger **Mirza Jehani**, samordnare för AKF i Tajikistan.

Aga Khan Foundation är en del av is-



Bron över Panjfloden förbinder Badakshanprovinsen med staden Khorog i Tajikistan. Staden förbinds i sin tur med en ny väg mot den kinesiska gränsen.

mailiternas religiöse ledare **Aga Khans** internationella utvecklingsorganisation, Aga Khan Development Network, som är mycket verksam i östra Tajikistan och nordöstra Afghanistan. Regionen har en mycket stor koncentration ismailiter. Aga Khans verksamhet är högst påtaglig och inriktningen har en stor tyngdpunkt på satsningar inom infrastruktur och ekonomisk utveckling.

– På den tajkiska sidan av gränsen ska det byggas lokala marknader för lokala produkter. Vi diskuterar nu med den lokala regeringen om att tillåta afghaner att komma över gränsen och handla på den tajkiska sidan. Vi förväntar oss resultat inom 6-8 månader. Att bygga upp marknadsplatserna tar bara uppemot 3 månader, säger **Mirza Jehani**.

I norra Badakshan beräknas ytterligare en bro vara klar i december. Den skall förbinda det isolerade Darwazdistriktet i nordligaste Badakshan med omvärlden (Tajikistan). Söderifrån går det inga vägar och längs hela den tajkiska gränsen rinner den brolösa gränsfloren Panj utmed gränsen i Badakshan ned till Khorog. I hela Darwazdistriktet finns det i dag bara två små affärer.

När bron till Darwaz är klar har de afghanska myndigheterna lovat att öppna de bägge broövergångarna som internationell-

la gränser. Men först krävs det ett internationellt avtal mellan de bägge länderna, vilket man från AKFs sida tror skall gå snabbt.

Det finns en farbar väg för lastbilar från gränsbron till Badakshans provinshuvudstad Faizabad, men den liksom vägen från Faizabad till resten av Afghanistan kräver stora förbättringar. Vägen västerut från Faizabad är en slingrig grusväg, som ibland bara är hjulspår om ens det genom terrängen.

Än så länge gäller knark

Både i Tajikistan och i Badakshan cirkulerar bestämda uppgifter om att Kina är intresserat av att bygga en väg genom Badakshan till östligaste Wakhan – korridoren vid den kinesiska gränsen. Wakhan ligger mycket nära Karakorum highway.

Tills den nya Sidenvägen öppnar är det knarkhandel som gäller i Badakshan. Enligt vissa beräkningar skördades 1 000 ton opium i år i Badakshan (tillräckligt för att producera 100 ton heroin). Andra uppskattningar är 1 500 ton opium. Enligt FN skördades "bara" 508 ton i år.

Det påstås finnas minst 13 heroinlaboratorier, varav fem i Jurmdistriktet. Andra hävdar att det finns betydligt fler. I vissa områden var mellan 60 och 90 procent av åkermarken odlad med opium.

– Ekonomin i Badakshan handlar i dag enbart om opium. Innan skörden var bärbar i september exploderade de lokala marknaderna med varor. Marknaden i provinshuvudstaden Faizabad ökade till exempel med uppemot 2 000 procent. Affärerna var fulla med varor som såldes på kredit och betalades efter skörden, berättar **Asif Hayat**, ekonomisk analytiker på AKF i Badakshan.

Folk konsumerade hemelektronik, TV-apparater mm, samt generatorer för att driva dem i den så gott som strömlösa provinsen. Minst 500 bilar importerades också till provinsen.

I hela provinsen ökade, enligt FN, opiumproduktionen i år med 55 procent i jämförelse med förra året. Opiumodlingen har sjudubblats sedan 1994. Från två procent av den odlade arealen till 16 procent. Tre av provinsens distrikt ligger bland de fyra toppproducenterna av opium i hela landet.

Slutat med rutinkontroller

På andra sidan gränsen har den tajkiska narkotikapolisen slutat med sina rutinkontroller av fordon från gränsområdena.

Enligt ett befäl vid den tajkiska narkotikapolisen i gränstaden Khorog var mängden beslagtagna heroin i Tajikistan över 8 ton år 2002. I slutet av oktober var årets beslag bara 3, 5 ton. Enligt honom betyder det inte att den tajkiska narkotikapolisen blivit ineffektiv.

– Smugglingen har minskat och vi har blivit effektivare och gör beslag med hjälp av information från betalda tipslämnare.

När ett ögonvittne från gränsloden vid Khorog hör talas om den tajkiska narkotikapolisen effektivitet gapskrattar han och berättar att narkotikahandeln över gränsen till Tajikistan blomstrade när han besökte Sheghnan på den afghanska sidan av gränsloden i början av september i år

– Det stod lyxbilar parkerade nere vid floden och det var uppenbart att de gjorde affärer med handlare från andra sidan gränsen i Tajikistan, berättar han.

Opiumskörden är mycket arbetsintensiv och årets stora skörd krävde arbetskraftsimport från granprovinserna för att klaras av. De flesta skördearbetarna kom från Baghlanprovinsen där delar av bomullsskörden inte plockades på grund av arbetsbrist.

Lantarbetarlönerna mer än sjudubblades i år i Badakshan. Trots det var skörden mycket lönsam för jordägarna som fick ut mer än tio gånger i vinst per hektar på opiumet i jämförelse med vete. På flera håll blev vetet inte skördat. Där fick de som ville komma och skörda vete gratis. Resultatet blev att den lokala veteproduktionen på många håll blev liten i Badakshan. Detta trots att veteskörden där det såtts vete gav en betydligt bättre skörd än förra året eftersom det kom rikligt med regn i år. 80 pro-

cent av jordbruksarealen i Badakshan är regnbevattnad och de regnbevattnade åkrarna ger mångdubbelt så stor skörd som bevattnad åkermark.

– Det finns så mycket subventionerat vete att bönderna kände sig säkra när de bara odlade lite mat, säger Asif Hayat.

Ytterligare en förklaring är att vinsten på opium är så stor att den gott och väl räcker till för att köpa den mat som behövs.

För att försöka bygga upp en stabil och bärkraftig normal och laglig jordbruks- och boskapsskötarekonomi i provinsen arbetar AKF med att få fram lagliga alternativ till opium för bönderna.

AKF undersöker bland annat möjligheten att bygga lagerlokaler för jordbruksprodukter. Då kan priserna hållas stabila och ge en bättre förtjänst. De sjunker inte kraftigt vid skördetid då alla försöker sälja så mycket som möjligt på samma gång. Istället skall bönderna kunna sälja sina varor under resten av året.

Badakshan har mycket boskap – nötkreatur, får och getter. Men mul- och klövsjukan är utbredd (cirka 30-40 procent av boskapen dog förra året). Även en stor del av fåren och getterna har dött ut i provinsen.

– Vi arbetar med projekt för att förbättra familjeekonomierna och länka dem med marknaden för ull. Vi försöker bygga upp en ny stam av får för ullproduktion och få fram veterinärer.

AKF ger bland annat lån till bönder. Dessutom skall det göras försök att marknadsföra den mycket högkvalitativa ullen som produceras och bygga upp små byindustrier med vävare för att diversifiera hushållsekonomierna och göra dem mindre känsliga för skördebortfall på grund av torka eller frost, som tog en stor del av årets fruktskörd.

Parfym- och medicinexport

Andra projekt man hoppas på är att få i gång en produktion och export av naturmedicin, parfym och kosmetika framställt av lokala växter för export till framför allt den indiska, men även övriga asiatiska marknaden där det finns en avsättning. Dessutom bygger AKF och andra organisationer i provinsen vägar för att förbinda byarna med större orter där det finns en avsättningsmarknad för böndernas och boskapsskötarens produkter.

– Området har en bra potential, säger Asif Hayat.

Hur det kommer att gå med den i dag heroinproducerande Badakshanprovinsen är svårt att säga, men förutsättningarna finns för både lönsam laglig export och nya handelsvägar.

Börje Almqvist,
text och foto



Oro inför de kommande valen

Det återstår bara tre månader innan de planerade valen ska hållas i Afghanistan. Allt fler bedömare uttrycker oro för att valet kan komma att öka den etniska spänningen mellan landets södra och norra delar.

Vissa experter vill att de planerade valen skjuts fram till nästa år. Detta för att göra det möjligt för de internationella biståndsgivarna och president **Hamid Karzais** regering att avväpna de krigsherrar som fortfarande styr en stor del av landet, samt öka säkerheten på landsbygden. Men Karzai tycks fast besluten om att följa planerna. Ätminstone vad gäller presidentvalet.

Enligt den överenskommelse som skrevs i Bonn i december 2001 skulle såväl presidentval som parlamentsval hållas i Afghanistan senast i mitten av 2004. Ett stort antal experter, varav en hel del FN-anställda, menar att det finns en möjlighet att hålla presidentvalet enligt schemat.

Men de menar samtidigt att ett parlamentsval innebär en mängd krav – däribland att politiska partier organiseras – som omöjligt kan vara uppfyllda innan valdagen den 21 juni.

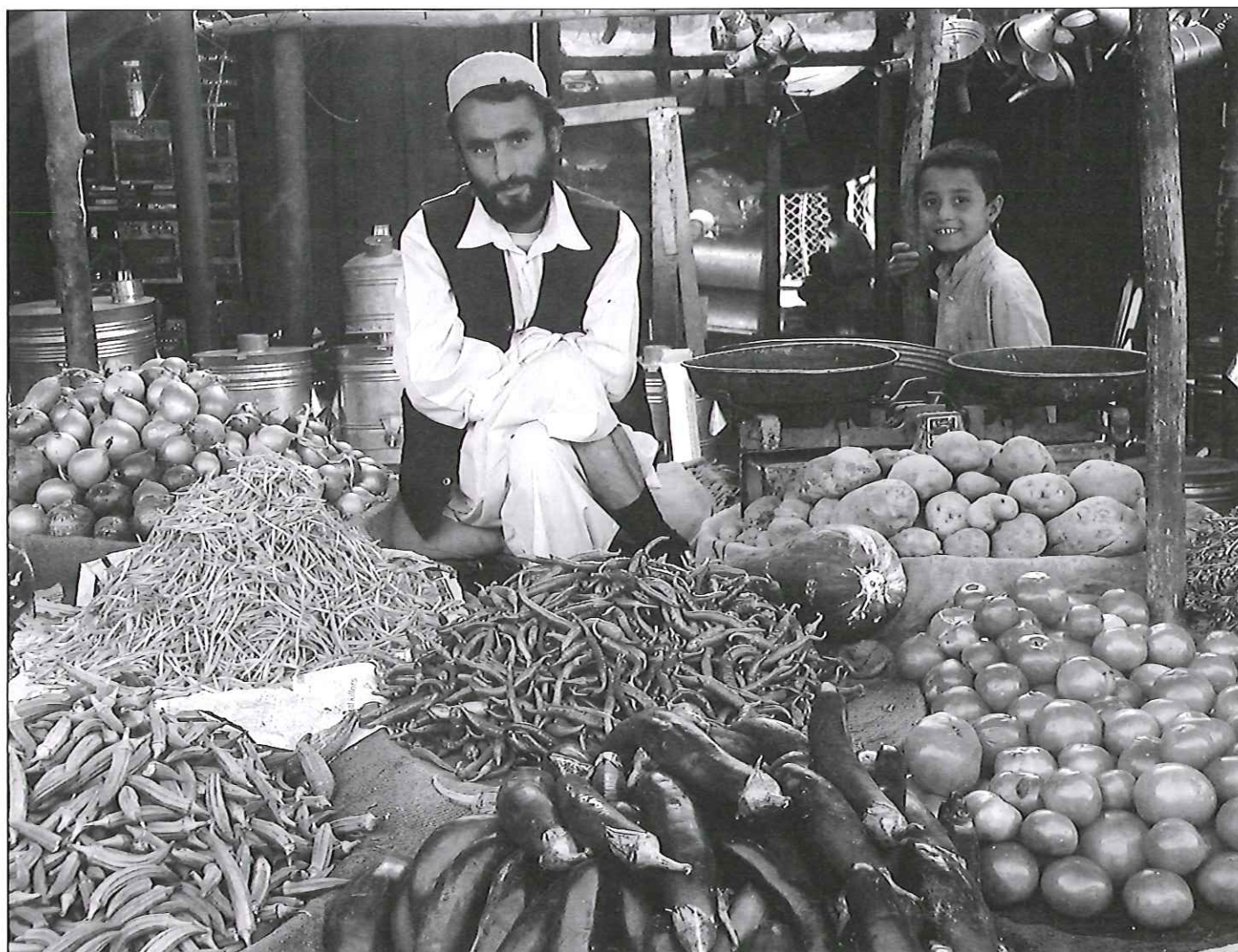
Djupt splittrade

Samtidigt hävdar den pakistanske journalisten **Ahmed Rashid** att ett val om enbart presidentposten kan leda till ökade etniska spänningar mellan den dominerande gruppen – pashtunerna i söder – och landets minoritetsgrupper. Dessa är djupt splittrade sinsemellan, och därför skulle pashtunen Karzai, som anses ha misslyckats med att nå ut till minoritetsgrupperna i norr, troligen lätt vinna ett presidentval. Om man inte lyckas hålla parlamentsval samtidigt skulle Karzai därmed kunna styra utan att kontrolleras av ett parlament där minoritetsgrupperna har inflytande.

– Ska han väljas av hela landet eller bara av en etnisk grupp? Detta låter mycket farligt, säger Rashid.

En lösning kan komma i slutet av mars då Karzais regering ska möta landets biståndsgivare i Berlin. Rashid anser att den bästa lösningen är att biståndsgivarna i samband med mötet i Berlin kräver att valen skjuts upp till våren 2005, samtidigt som de tar på sig ansvaret för att inte ha lyckats leva upp till sina löften om att leverera tillräckligt med resurser och trupper för att garantera en säker valprocess.

Jim Lobe/IPS



På marknaden i Pul-i-Khumri säljs gott om frukter och grönsaker. Helst skulle de också förädlas i området, det skulle ge viktiga inkomster till landet. En fungerande frukt- och livsmedelsindustri kräver dock stora investeringar.

Frukt och grönt är framtiden

Baghlan – potentiellt centrum för afghansk livsmedelsindustri

Baghlanprovinsen i norra Afghanistan är landets kornbod och ett industricentrum i förfall – men med stor potential.

Provinsen är oerhört bördig och enligt bedömare har regionen en potential att i framtiden bli ett centrum för afghansk livsmedelsindustri med stora exportmöjligheter.

Men det behövs investeringar och målmedvetna strategiska ekonomiska satsningar för att få de ekonomiska hjulen att snurra.

– Det skulle vara lönsamt att investera i fruktindustri i Baghlan. Nu säljer folk bara sina råvaror, men deras värde skulle öka betydligt om det satsades på att framställa fruktjuicer och konserver, som skulle ge

betydligt bättre inkomster än att bara sälja frukten och grönsakerna som de är. Dessutom skulle en lokal produktion ersätta importen till Afghanistan. Framtiden här ligger i livsmedelsindustri och inte i cement och textilindustrin, även om en ökning av textilproduktionen skulle hjälpa bomullsodlarna säger Sachin, vice regionale utvecklingschefen vid Aga Khan Foundation i Pul-i-Khumri i Baghlan.

I staden och dess omgivning finns det gamla industrier för cement-, textil-, kol-, el-, socker- och mejeriproduktsproduktion. De flesta ligger nere eller har en mycket låg kapacitet.

– Under sovjettiden var Baghlan den snabbast växande staden i Afghanistan och kallades då nordens Moskva. Den hade en utvecklingspotential som skulle kunna väckas till liv igen.

Elkraftverken är från 1930- och 50-talen. Bara en av Ghoris äldre anläggningar är i funktion. En är nedsliten, en annan blev aldrig färdigställd innan inbördeskriget som började direkt efter kommunistregimens fall 1992. Textilproduktionen är nere i 20-30 procent av sin tidigare kapacitet, sockerfabriken står stilla och mejerifabriken bombades sönder i olika omgångar under kriget.

Får inte besöka fabriken

Hur det ligger till med sockerfabriken är oklart. Först togs den över av en kommandant med bakgrund som agronom. Efter att han dödats under inbördeskriget i början av 1990-talet togs fabriken över av kommandant Hamid Gul, som är militär chef för Baghlan. Hamid Gul är en före detta taliban och när jag ville besöka fabriken blev

det nej med motiveringen att chefen inte var där och kunde ge sitt tillstånd.

Vad som hänt med sockerfabrikens maskiner är oklart. Det förekommer olika uppgifter. Enligt vissa uppgifter finns de kvar. Enligt andra har en del av maskinerna smugglats ut och sålts i Pakistan.

– Före kriget investerade bönderna i mjölkkor och de hade tillgång till insemination, men en stor del av djurstammen har gått förlorad. Att bygga upp en lokal mejeriindustri skulle kosta mellan 13 och 15 miljoner dollar, berättar Sachin.

Inga sockerbeter längre

Före kriget producerades både ost och yoghurt som såldes i huvudstaden Kabul.

– Sockerproduktionen i Fabricafabriken här i Baghlan höll på att utvecklas när kriget började för 25 år sedan. Sockerbeter var den stora produkten här i området. Den gav bönderna stora inkomster och ger en större ekonomisk utdelning än vete, men nu förekommer det så gott som ingen odling.

Sockerbeter går dessutom att varva med andra grödor som har en annan växsäsong under året.

I Baghlanprovinsen odlas ett flertal lönsamma jordbruks- och trädgårdsprodukter. Det är meloner, som är den största produkten, mullbär, äpplen, päron, plummon, aprikoser och granatäpplen. Det mesta är varor som både skulle ha en hemmarknad och exportmarknad som konserver och juicer, eller torkade. En del av jordbruksprodukterna skulle också kunna säljas som de är om det fanns möjlighet att sälja dem vidare på en större marknad som till exempel huvudstaden Kabul. I grannprovinserna odlas det dessutom fikon, päron, vindruvor och valnötter som skulle kunna förädlas av en livsmedelsindustri i Baghlan.

Under hösten och förvintern har Salangtunneln reparerats. Den förbinder norra Afghanistan med den södra delen av landet genom Hindukushmassivet. Även vägen genom de trånga dalarna på sydsidan av tunneln breddas på sina håll. Detta underlättar försäljning av jordbruksprodukter till huvudstaden Kabul redan utan en livsmedelsindustri.

Börje Almqvist, text och foto



Elkraftverken i provinsen är från 1930- och 1950-talen.

Handikappade barn letas upp

– Vi träffade på Wahidullah i ett hus när vi var ute för att identifiera handikappade barn med speciella behov i hans by, berättar Abdur Raziq.

Han är handikapprehabiliterare på den Svenska Afghanistankommitténs handikappprogram (CDAP) center i Faizabad, provinshuvudstad i Badakshan. Han och övrig personal besöker regelbundet byarna i området för att hitta handikappade barn som är i behov av speciell hjälp på grund av sina handikapp, så som dövstumma och förståndshandikappade.

Wahidullah är 10 år och dövstum. Han sitter tillsammans med två andra handikappade barn på mattan på golvet i centrets skolsal. Bredvid honom sitter sjuåriga **Gul Mohammad**, som också är dövstum, och 11 åriga **Fauzia**, som är utvecklingsstörd.

Wahidullah håller på att lära sig läsa och skriva och teckenspråk. För att barnen lättare skall förstå tecknen är det viktigt att de får se saker som är vanliga i deras vardagsmiljö och lära sig hur man "säger" det på teckenspråk.

I skolsalen finns en skrivtavla där det hänger en mängd småsaker i genomskinliga plastpåsar som det är viktigt att kunna "säga" på teckenspråk. Till exempel tvålv, tändstickor, ris och tandborstar.

Kan gå och handla själv

– Wahidullahs föräldrar blev intresserade när de fick veta om den här möjligheten. De hade inte hört talas om handikappprogrammet. Wahidullahs pappa har en butik i basaren här i Faizabad, men han kommer hit själv. Wahidullah har varit elev vid centret i fyra månader och han har lärt sig en stor del av teckenspråket, berättar Abdur Raziq.

– Vi kan visa honom olika saker på teckenspråk. Till exempel så att han kan gå och handla, vilket hans pappa inte kan hjälpa honom med. Vi har träffat med Wahidullahs föräldrar varje månad och lär dem teckenspråk. De har ett eget likartat teckenspråk därhemma, men inget alfabet på teckenspråk, berättar Abdur Raziq.

Wahidullah och de andra barnen får också lära sig om hygien och hur man använder hushållsföremål och andra saker i hemmet och i byn, vilket har varit svårt för föräldrarna att förklara utan ett gemensamt "språk". Dessutom får Wahidullah lektioner i matematik och målning.

Men det är inte bara vanliga skolämnen som Wahidullah får lära sig på centret. Han har bland annat fått lära sig spela fotboll.

Wahidullah går i klass 2 i den vanliga skolan. Där får han träffa andra barn och det handlar inte så mycket om att han skall lära sig något. När hans deltagande på lektionerna beskrivs verkar den inte speciellt givande ur utbildningssynpunkt. Wahidullah tittar mest på vad läraren gör och kopierar det som står på svarta tavlan.

– Det är viktigt att han får träffa andra barn så att han inte bara är för sig själv därhemma. För klara sig i skolan kopierar han bara de andra barnen. Hans lärare hjälper honom sedan med proven så att han får godkänt.

En annan viktig aspekt är att om Wahidullah går i skolan, så får hans familj också del av FNs livsmedelsprogram (WFP) matutdelning av vete och matolja till skolbarn i Afghanistan inom WFP:s program "Mat för utbildning". Ett program som är mycket stort i just Badakshan.

Wahidullah har ivrigt följt med under samtalets gång. Han visar stolt upp sina skrivkunskaper på den svarta tavlan.

– Jag är väldigt intresserad av att lära mig läsa och skriva och att komma hit till centret. Jag har lärt mig 200 av de 300 tecknen på teckenspråket, tecknar han med flinka fingrar.

Intresset att kunna säga vad han tycker när han tecknar med fingrarna är uppenbart. Hela ansiktet kommer till liv.

– Tidigare hade vi undervisningen för barn med speciella behov enbart i hemmen, men i våras började vi undervisa barn här på centret. Det är mycket bättre, för nu hinner vi hjälpa fler barn med speciella behov. Nu kan vi hjälpa alla barn med speciella behov som vi känner till här i området, säger Abdur Raziq, som arbetat med barn med speciella behov i fyra år.

Sammanlagt finns det 34 byar i centrets upptagningsområde. Alla byar har besökts och man tror sig ha lyckats identifiera de barn som har speciella behov.

Börje Almqvist, text och foto



Wahidullah tecknar med snabba fingrar. Han har redan lärt sig 200 tecken.

Krigsherrar styr ekonomin

”Jordbrukarna måste betala tio procent av skörden”

I norra Afghanistan har regionala och lokala krigsherrar tagit kontrollen över både den legala och illegala privata ekonomin, liksom den statliga.

Krigsherrarna lägger även beslag på inkomster som tillhör staten, vinster från statliga industrier och företag, samt skatter och avgifter från det privata näringslivet. Dessutom beskattar de lokalbefolkningen i de områden där de tagit kontrollen.

– Kommendanterna och krigsherrarna har ett antal inkomstkällor. De får in pengar från tullavgifter, utvinnet mineraltillgångar, beskattar bönderna och tar ut skatt på de byar de tagit kontrollen över. Man kontrollerar också den statliga industrin och tar av dess vinster. Dessutom får de pengar från staten för löner till soldater och officerare och pengar från utländska intressen, berättar **Eckart Schiewek**.

Fram till i våras arbetade han på UNAMA:s (FN i Afghanistan) politiska avdelning i norra Afghanistan där han sammanställde information om den politiska och ekonomiska situationen.

Eckart Schieweks beskrivning av de ekonomiska och politiska förhållandena ger en bild av en blandning av europeiskt medeltida feodalsamhälle och banditvälde. Hans uppgifter bekräftas av trovärdiga källor i norra Afghanistan som av säkerhetsskäl vill vara anonyma. ”Om de får reda på att jag sagt det här dödar de mig”, förklarade en källa. Han har tidigare hotats till livet av en betydande krigsherre.

Denne tillägger att många av de mäktigaste kommendanterna i norr dessutom kontrollerar opium- och heroinhandeln med utlandet. De är en välbeväpnad narkotikamaffia, som fick makten efter 11 sep-

tember 2001 och som ingen verkar kunna komma åt eller för närvarande ens vill göra några seriösa försök att bli av med. Avväpningsförsök har genomförts, men resultaten är hittills marginella.

En av de stora tillgångar som hamnat utanför statens kontroll är naturgasen i Shibarghan, i den nordvästliga Jozjanprovinsen. Jozjan kontrolleras av general **Dostum**. I början av 1990-talet rev han upp gasledningarna till det före detta Sovjetunionen och lade om dem till storstaden Mazar-e Sharif i norr och började sälja gas till staden och dess industrier. Bland annat till en stor konstgödselsfabrik och en textilfabrik utanför Mazar-i-Sharif, som båda kontrolleras av hans folk, samt till småindustrier i området och på andra håll i norra Afghanistan.

– Gasen kontrolleras av Dostum som tar förtjänsten, säger **Eckart Schiewek**.

Dostum, Atta och Mohaqeqq

De tre mäktigaste krigsherrarna i norr är den uzbekiske generalen **Dostum** (vice försvarsminister, som sällan lämnar sin maktbas i norra Afghanistan), den tajkiske generalen **Atta** (chef för 7:e armékåren i norr samt närliggande försvarsminister **Fahim** i Kabul. Attas lokala befälhavare är regelbundet inblandade i strider med general Dostums) och **Mohaqeqq** (planeringsminister i regeringen i Kabul som har ett antal mer eller mindre lojala milisgrupper i norr). Alla tre låg under inbördeskriget i norr i krig med varandra fram till dess att talibanerna slutligen erövrade så gott som hela norra Afghanistan 1999.

General Dostum var fram till våren 1992 ledare för den uzbekiska milis som höll president **Najibullahs** kommunistregim vid liv efter det sovjetiska uttåget 1989. 1992 bytte han sida och **Najibullahs** regim kollapsade på några månader.

Centralregeringen i Kabul försöker med jämna mellanrum förmå krigsherrarna i norr och på andra håll i landet att betala in vinsterna från de statliga industrierna och de skatter och tullavgifter då tar ut. För några månader sedan lovade de att göra det, men...

– Det är krigsherrarna som tillsatt direktörerna och de kontrollerar gränsövergångarna. Det finns inga oberoende som kontrollerar att de verkligen betalar in alla inkomster till statsbanken. Det är inte troligt att de och deras kommendanterna har slutat stoppa tullavgifter och företagsvinster i egen ficka, säger en källa.

– Krigsherrarnas soldater tar också ut avgifter på trafiken vid posteringar längs vägarna. Krigsherrarna **Dostum**, **Mohaqeqq** och **Atta** tar också ut en ”importskatt” i form av 30 procent av all den olja och diesel som importeras från Uzbekistan.

Den beslagtagna dieseln säljs på bensinstationer runt om i norra Afghanistan. I Baghlan har vice guvernören byggt bensinstationer och säljer diesel. De flesta fordon i Afghanistan är dieseldrivna.

En stor del av oljan och dieseln i Afghanistan importeras numera från Uzbekistan på grund av lägre priser än från Iran och Pakistan.

Oljekällorna i Dostums hemprovins Sar-i-Pul kontrolleras av hans kommendanterna som har total kontroll över tillgångarna och säljer oljan privat.

Jordbruksbefolkningen i norra Afghanistan är helt i händerna på krigsherrarna och den utnyttjas ekonomiskt utan att de kan sätta sig emot.

– Jordbrukarna måste betala tio procent av skörden och måste också ge tio procent av sina djur i skatt. De måste också föda deras hästar och göra dagsverken på deras marker. Dessutom måste bönderna skicka



FOTO: LARS EKLUND

Den demokratiska processen kräver fortsatt militär uppbackning. Här ses en grupp soldater utanför ett av Kabuls hotell.

Första loya jirga blev stormigt

Loya jirga, den afghanska rådsförsamlingen, började sitt första möte i Kabul den 18 december. Det blev ett stormigt möte med röststrejk, hårda ord och flera dagars ajournering. Till slut, den 4 januari, kunde församlingen enas om konstitutionen. Mötsättningarna om hur landet skall skötas är stora. Hela förbandet under rådsmötet visade på problemen, men också att det går att komma överens utan våldshandlingar trots att Afghanistan har 25 år av olika slags krig bakom sig.

För att de arbetsgrupper som tillsattes

inte skulle utsättas för påtryckningar ställdes det ut vakter. De hindrade folk med makt och inflytande att kunna komma in och ”störa” delegaterna i deras arbete. En indikation på att det förmodligen även i framtiden behövs skydd för att den demokratiska processen skall överleva.

Sedan uppstod stora problem när 32 ändringsförslag skulle till omröstning. Dag efter dag gick. Förslagen som det skulle röstas om lades bara fram några i taget.

Till slut blev missnöjet så stort bland många av delegaterna när inte alla förslag



Opiumfälten blommar vackert i norr där handeln med heroin har blivit helt organiserad. Enskild smuggling tillåts inte av de lokala krigsherrarna som kontrollerar den inkomstbringande handeln.

sina söner som soldater till de lokala arméerna. Om inte sönerna gör militärtjänst så måste familjerna betala skatt. Byarna måste också betala en speciell byskatt till den milisledare som kontrollerar byn, berättar Eckart Schiewek.

Detta har gjort det ekonomiskt lönsamt att kontrollera byar. Lokala krigsherrar har också beslagt tagit mark som tillhör flyktingar och använder åkermarken för opiumodling.

Del av tullavgifterna

Men denna typ av ekonomi har sina problem för de inblandade profitörerna.

– De lokala krigsherrarna förväntar sig att de skall få en del av inkomsterna från tullavgifter, som deras ledare tar ut, men får det inte. Den skatt de lokala krigsherrarna driver in ute i distrikten betalas normalt inte heller vidare till de regionala krigsherrar som dessa officiellt lyder under (Dostum,

Atta, Mohaqqueq med flera). Däremot delar de lokala krigsherrarna ibland på inkomsterna från lokala skatter liksom inkomster från lokala resurser de lagt beslag på, berättar Eckart Schiewek.

Bristen på ett generellt skattesystem gör situationen mycket instabil, säger Eckart Schiewek.

De verkligt stora inkomsterna för flera mäktiga krigsherrar i norr kommer från heroinet, som de smugglar ut ur landet. En viktig exportväg är gränsovergången Hairatan där mycket av heroinet från Badakshanprovinsen smugglas till Uzbekistan.

En stor exportväg för heroin från norra Afghanistan som börjat utnyttjas i år går från provinserna Balkh, Jozjan och Faryab i norr och nordost, genom provinserna Sar-i-Pul och Ghor, i centrala Afghanistan, till Helmandprovinsen i söder. Där tar en blandning av gamla *Hezb-e Islami* komm-

mendanten och pakistanska intressen över och delar på handeln med talibanerna.

Så sent som den 2 november förekom strider mellan lokala krigsherrar "lojala" mot Dostum och Atta över kontrollen av drogtruten genom Sar-i-Pul.

På försommaren 2003 förekom trovärdiga uppgifter om att talibanerna skulle ha fört ut stora mängder opiater från Helmand till Pakistan där det såldes för att finansiera kriget mot amerikanerna och Kabul-regeringen. Pengarna går bland annat till att betala fattiga bönder att beskjuta amerikanska baser med raketer.

– Handeln med heroin är helt organiserad och någon privat smuggling tillåts inte. Den som försöker smuggla ut något privat blir dödad om den upptäcks, säger en källa som är insatt i verksamheten.

Enligt FN:s organ för bekämpning av droger och kriminalitet (UNODC) är de afghanska böndernas förtjänster från opiumodlingen drygt en miljard dollar. Narkotikahandlarnas (krigsherrar och "vanliga narkotikahandlare och smugglare) förtjänster ligger på 1,2 miljarder dollar i år.

UNODC har varnat för att Afghanistan riskerar att degenerera till en stat kontrollerad av narkotikakarteller om inte den ökade produktionen av opium och heroin stoppas. Enligt FN producerar Afghanistan 75 procent av den illegala opiumodlingen i världen. Uppemot tio miljoner heroinister konsumerar heroin raffinerat från afghanskt opium.

Antonio Maria Costa, direktör för UNODC, hävdar att en del krigsherrar och administratörer i provinserna tar en betydande del av vinsterna. Costas bedömning är att ju mer dessa vänjer sig vid dessa inkomster desto mindre troligt blir det att dessa kommer att respektera lagen och vara lojala mot regeringen i Kabul. Dessutom tar terrorister ut sin del av vinsterna. Ju längre det sker desto större blir hotet mot säkerheten inom landet och längs gränserna, varnar han.

Börje Almqvist, text och foto

gick till omröstning att hela processen gick i stå. Det blev röststrejk. Mötesordföranden och hans vice ordförande anklagades för att ha skrivit om delar av konstitutionen och för att ignorera föreslagna ändringar.

Efter flera dagars uppehåll lades ett slutgiltigt förslag fram för omröstning.

Nio språk erkänns

I konstitutionen erkänns nio språk, varav två är nationella språk. Sex av språken är officiella i de områden där de talas.

Men det var inte bara språkfrågan och om det skulle vara en- eller tvåkammarriksdag som var svåra att lösa. En gällde

om presidenten och ministrarna skulle få ha dubbla medborgarskap. Om de bryter mot lagen och befinner sig utomlands är det oklart vilket lands lag som gäller dem om de har dubbelt medborgarskap. En annan gällde ministrarnas professionella kompetens. En tredje om den högre utbildningen skulle vara gratis eller inte. Många människor är fattiga och har inte råd att betala för sina barns utbildning. Tidigare har högre utbildning alltid varit gratis, säger Qateh.

Det slutade med enkelt medborgarskap, universitetsexamen för ministrar och gratis universitetsutbildning.

En annan fråga som fick stor uppmärksamhet var om det skulle stå att "det afghanska folket, både män och kvinnor, har lika rättigheter", eller om det bara skulle stå "det afghanska folket har lika rättigheter".

Anledningen till att både män och kvinnor nämns är att enligt islamsk lag är ver en kvinna bara hälften mot sina bröder. Det grundar sig i att det är mannen som har det ekonomiska ansvaret för familjen. Om inte män och kvinnor nämns specifikt så skulle det av vissa kunna tolkas att kvinnor bara har hälften så mycket rättigheter som män.

Börje Almqvist, text och foto

Sufiska nätter och klubbbliv i kolonial miljö

– Pakistan för en ren nybörjare

Jag minns att någon frågade mig vad jag hade för förväntningar inför min första resa till Pakistan och att jag svarade att det säkert skulle bli mycket socialt och trevligt, att jag trodde att Lahore skulle bli en stor upplevelse, och att jag inte skulle träffa några kvinnor.

Det blev faktiskt två rätt av tre. Så socialt tillmötesgående och vänligt det är överallt, men inte bara det, vi har fått en jättefin kontakt med många kvinnor både i det offentliga livet och i hemmen. Tänk så fel man kan ha.

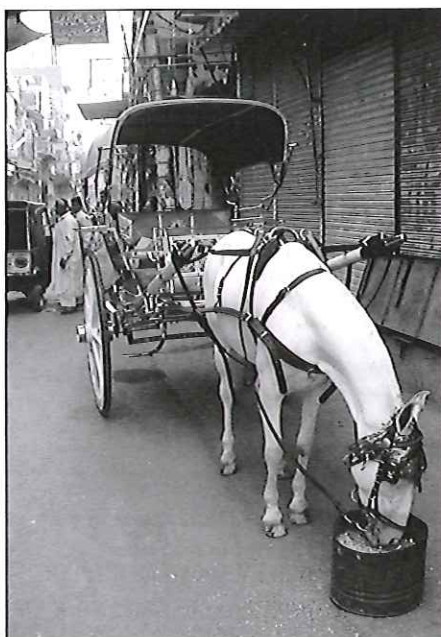
Lars Eklund och jag är på resa i Pakistan alldeles runt Eid-tid i november 2003. Vi ska främja samarbeten och utbyten mellan forskare och studenter i Sverige och i Pakistan. Det blir en resa i den övre medelklassens värld, på två och tre-stjärniga hotell, med tillfälliga känningar också av den rena överklassen. Allt annat konfronteras på gatan, under en taxiresa, men skymtar mest på avstånd och något som man läser om i tidningar och böcker.

Lars har varit här tre gånger tidigare och är beläst som få på Pakistans historia och politik, för mig är det första gången. Så om det finns någon riktig visdom i denna artikel är det för att jag rest i Lars sällskap. Aha-upplevelserna är mina.

Det mesta är sig likt

Vi bor några dagar på Gymkhana Club i Lahore, en brittisk kolonial kvarleva från 1878, ömt vårdad av den lokala överklassen. Det är överdådigt med golf och andra sporter, biljardhall, restauranger, verandor, café och klubbрум flotta som på femstjärniga hotell men till en bråkdel av priset om man är medlem. Strikt klädsel i matsal och omgivningar – jag blev underkänd i mina svarta jeans när jag försökte gå in i klubbrummet en eftermiddag.

Pakistan är naturligtvis en del av 'Indien', inte som land eller stat men som kultur och som historia. Människorna här i



Hästdroska i Lahores gamla stadskärna.

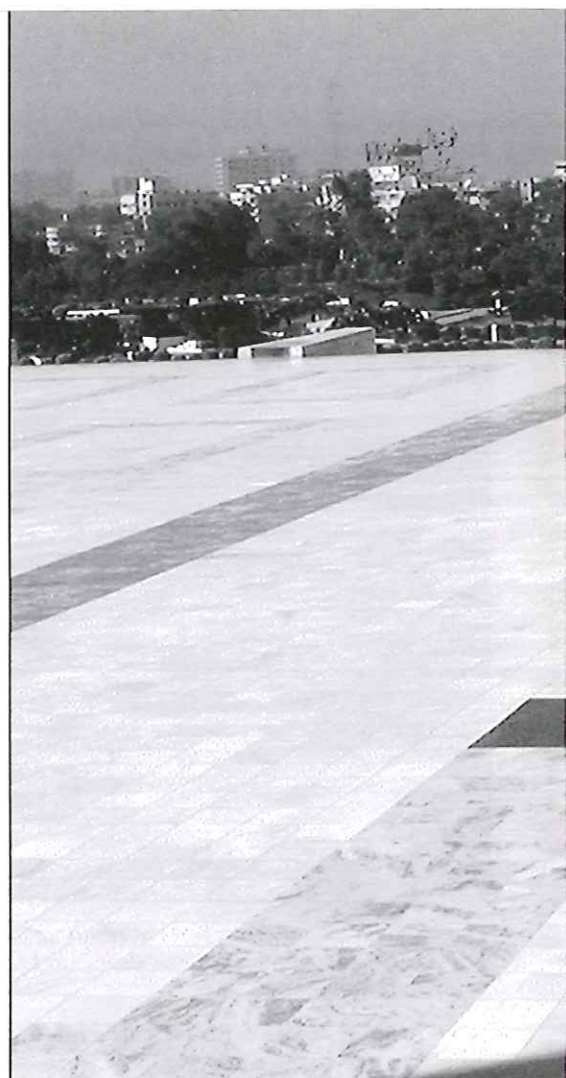
Lahore ser exakt likadana ut som i nordvästra Indien och de talar samma språk som i det indiska Punjab, punjabi. Männerna bär *kurta* och *pyjama* och kvinnorna *salwar kamiz*, med håret uppsatt på samma sätt i en fläta och en knut. Det är bara pricken i pannan som saknas.

Och kvinnorna finns överallt. På gatorna, i affärerna och på kontoren. Och de talar med en och skämtar med en ibland.

Samma känsla av social gemenskap, att bara vara ihop, småprata utan att titta på klockan, och trivas som sydasiaterna är världsmästare på. Det bästa lackmuspapper för god personkemi.

Ingenstans är denna känsla starkare än just här i Lahore, Mogulkejsarnas andra huvudstad, trädgårdarnas, poeternas och musikernas stad. Det bästa av den indiska kulturen löper samman i de gröna gatorna, de stora parkerna, de vackra byggnaderna, det oändliga umgänget och samtalet.

Först var det dock någonting som kändes annorlunda. Vi mellanlandade i Bahrain på vägen. På flygplatsen var det en sällig blandning av passagerare från hela värl-



den, men när vi kom ombord på planet till Karachi kändes det som om det bara var Lars och jag som inte hörde hemma i Pakistan eller åtminstone i den närliggande regionen.

Inga hippies på väg till Goa, inga turister till Agra, inga affärsmän till Delhi eller Mumbai, inga studenter på väg till nåt indiskt universitet eller språkkurs ... Pakistan är isolerat från omvärlden i dag, mer än någonsin verkar det som.

Men etnocentrismen ligger på lur. Hur många icke-nordbor skulle det vara på planet från Arlanda till Luleå en fredag morgon i slutet av november. Och skulle man kunna dra några slutsatser om mångfald av det?

I själva verket är Pakistan en mycket etniskt blandad stat. Visserligen dominerar Punjab i centrum med över hälften av befolkningen, men i söder ligger Sindh, i sydöst ligger Baluchistan, i nordväst ligger Nordvästgränsprovinsen och i norr finns Northern Areas, Azad Kashmir och en mängd olika folkgrupper i de himmelska bergens land. Vart och ett med sitt språk och sin kultur. Dessa olikheter har lett till en konstitution med omfattande autonomi för de olika provinserna, som dock åsidosatts under de långa perioderna av militärstyre i landet.

Leva med Indien som fiende

Det var naturligtvis ett misstag, en tillfällighet, delningen av Indien. Ingen av de stora hade egentligen velat det – inte ens



På väg till landsfadern Mohammed Ali Jinnahs mäktiga mausoleum i landets gamla huvudstad Karachi.

Jinnah som bara låste sitt hus i Bombay och for på som han trodde ett tidsbegränsat besök i Karachi – utan bara att deras grupper skulle få plats i det nya och självständiga Indien.

Men delningen har varit det trauma som framförallt kommit att dominera pakistansk politik och självförståelse. Militären styr landet med järnhand, försvaret är viktigare än allt annat.

Om det var en kommentar av **Nehru** kring den tidigare planen omfattande provinsielement självstyrelse, eller vad, som utlöste den kedja av händelser som ledde fram till bildandet av de två staterna 1947, den snabba kartritningen och gränsdragningen av en ensam engelsk lord, Indiens annektering av furstedömet Junagadh (i nuvarande Gujarat), kriget och den militära ockupationen av Kashmir från båda sidorna som ledde fram till en FN-resolution om att det skulle hållas en folkomröstning, spelar egentligen mindre roll.

Det är själva såret i samhällskroppen, de smärtsamma uppbrotten, hatet och folk-morden när de flyende möttes på vägen bort, och den olösta Kashmirfrågan som är konfliktens kärna. Pakistan vill ha internationell hjälp med att lösa frågan, Indien vill det inte. Säger det något om förankringen i internationell rätt?

Två arméer rustade till tändarna, kärnvapen utom USA:s kontroll. Det ser ut som om de vore på randen till ett Harmagedon,

en fruktansvärd katastrof för människor och miljö i Sydasiens och ett allvarligt hot mot hela mänskligheten.

Så har nu ändå det otroliga skett. När bara ett fullskaligt krig egentligen återstod har det plötsligt blivit försonligare tongångar. Hur kan det ske när både den pakistanska militären och de indiska hindufundamentalisterna bygger sin maktställning just på in- och ut-gruppsituationen. Nationen kräver samling inför det fientliga hotet.

Men eftersom kriget som medel är utslutet, priset helt enkelt för högt, så återstår just nu bara nedtrappning. Diplomatiska förbindelser återupprättas, kommunikationer öppnas igen och så vidare, så att en ny runda av konfliktupptrappning kan användas i det politiska spelet i de båda länderna.

Den 22 oktober föreslog Indien att buss, flyg- och sjöförbindelser skulle återupprättas. Pakistan tog en månad på sig att svara men den 23 november kom svaret utan hänvisning till Indiens initiativ en månad tidigare. Eldupphör längs stilleståndslinjen i Kashmir och öppnande av de kommunikationer som Indien redan föreslagit.

Indien valde att svälja förtretet och gick med på allt. Den 24 november kl. 18, när månen just visat sig och Eid-högtiden inleddes, blev det eld upphör längs gränsen. Därefter har flyg-, buss- och tågförbindelser också kommit i gång och allt ser hoppfullt ut.

En kula i Kashmir skulle dock mycket

väl snabbt kunna stoppa hela förloppet.

Man är således tillbaka på ruta ett i det diplomatiska spelet. En middagsbjudning kan tackas nej till, en förstesekreterare på ambassaden kan utvisas ... hela arsenalen i den diplomatiska etikettens regelsystem kan nu åter användas för att hålla konflikten och makteliterna vid liv.

Eller, tänk om, den onda cirkeln bryts?

Godsägare och politik

Mer än på de flesta håll har Pakistan stelnat i den koloniala formen. De koloniala godsägarna har behållit sina jordar efter självständigheten och behärskar det nationella parlamentet och delstatsparlamenten genom patron-klient-liknande mobilisering av underlydande arrendatorer och lantarbetare. Alla försök till jordreformer har blockerats.

De islamiska arvsreglerna, där alla söner ärver lika och döttrarna hälften av vad sönerna får, följs inte heller, vilket annars skulle ha lett till en viss omfördelning på sikt. Godsägarna sätter helt enkelt arvsreglerna ur spel genom att sätta kvinnorna på religiösa institutioner i stället för att gifta bort dem, eller så gifts de bort med Koranen. Och yngre söner sätts på internatskolor för en professionell karriär.

Även om Pakistans start blev en mardröm i form av att landets bomullsodlare förlorade sin avsättningsmarknad

FORTS.

bland textilfabrikerna i Bombay, var ändå landets ekonomi lite starkare än den indiska. Stora naturrikedomar, olja, naturgas och vattenkraft och bördiga jordar gör att landet är ett av de potentiellt rikaste i Sydasiens.

Ekonomisk stagnation

Länge var också den ekonomiska utvecklingen lite bättre än i Indien. Men det senaste decenniet har ekonomin försämrats starkt och fattigdomen bland befolkningen ökat, så att Indien i dag ter sig relativt sett mer framgångsrikt. Andelen fattiga är nu också större i Pakistan än i Indien.

Trots landets storlek, 140 miljoner invånare, och naturrikedomar, så har alltså utvecklingen efter självständigheten varit ganska medelmåttig. En del av förklaringen ligger säkert i att det koloniala jordbrukssystemet inte förändrats, vilket lett till att jordränta är viktigare än vinst på investeringar i jordbruket. En ännu viktigare förklaring är dock landets stora militära utgifter som minskat utrymmet för offentliga investeringar i infrastruktur, utbildning och hälsovård. Utan dessa kan det inte växa fram en modern industri- och tjänsteekonomi.

Det saknas produktiva och ordentligt betalda arbeten. Folk känner sig instängda i en ekonomi som inte växer med befolkningsökningen, för närvarande cirka 2,3 procent/år. Mer än hälften av befolkningen är under 20 år.

Inte undra på att så många pakistanser utvandrar till USA och Västeuropa, för att inte tala om alla som är gästarbetare i Mellanöstern. Till och med i Norden har vi nu en betydande pakistansk minoritet, 40 000 i Norge, 30 000 i Danmark och 10 000 i Sverige.

Vad sker under ytan?

Kanske blir utvecklingen knappast vad någon riktigt förutsett. Satsningen på en stark utvecklingsstat har gått i stå genom bristande finansiell kapacitet, brist på effektiv beskattning av framförallt den ofantligt rika över- och medelklassen och genom att den offentliga sektorn saknar all tillstymmelse till effektivitet. Den koloniala statsförvaltning man övertog med hull och hår har blivit föråldrad och snarare en broms på än en dirigent i utvecklingen.

Under ytan växer, liksom i Indien, stater i staten fram, enklaver med egna poliser och egen infrastruktur för industri/tjänster och delar av över- och medelklassen. Man ser dessa enklaver tydligast i Karachi, denna förvuxna men stelnade metropol, där det gemensamma rummet förfaller medan enklaver av grönska och lyxbostäder spirar.

Enklaverna innefattar ännu inte Karachis strand. Våren 2003 havererade oljetankern Tasman Spirit utanför kusten och olja spred sig över hav och land. Ännu i november låg oljan kvar som en död hand

över hela kusten, alldeles i närheten av de lyxlägenheter som byggts med utsikt över sand och hav vid Clifton beach. Och det är så gott som alldeles tyst i media, undertryckt som den är av de militära myndigheterna och privata företagsintressena.

Eller finns det en chans för ett uppvaknande, som följs av jordreformer och demokratisk mobilisering grundad på samhällsintressen? Är den islamiska mobiliseringen, som i sig också innebär en slags nationell självkänsla, ett steg på vägen? Är det möjligt att finna en kompromiss i Kashmirfrågan efter alla dessa år?

Fundamentalister, terrorister...

Omvärldens dom över Pakistan är inte nådig i dag. Islamisering, fundamentalism och terrorism är de vanligaste orden i vocabulären.

Visst upplever vi en överväldigande och aktiv muslimsk kultur. Alla fastar, ber och många kvinnor går med slöja.

Men formerna bedrar. Liksom Gymkhana Club i Lahore inte betyder att inget hänt sedan engelsmännen lämnade landet, så är inte dessa yttre intryck mycket mer än just en bedräglig yta.

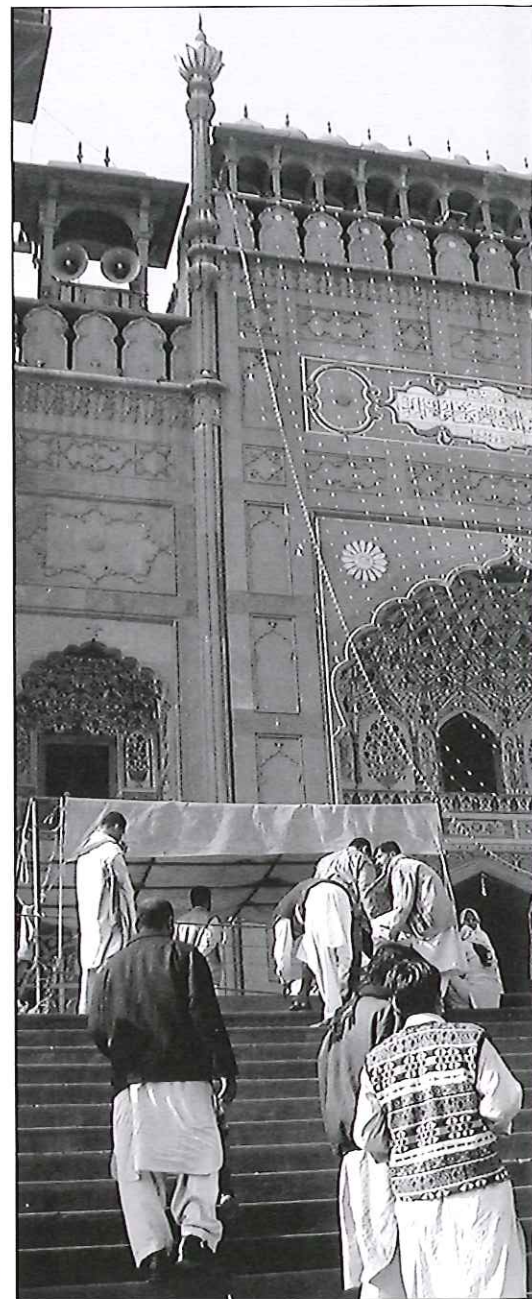
Det mesta av denna religiositet är fortfarande traditionell. Folk går i moskén, man ber och firar Eid på ett sätt som liknar den religiositet man fortfarande finner i USA. I vardagen är det dock mera världsliga bekymmer som tar över.

Den islamiska fundamentalismen har sina rötter i den snabba samhällsomvandlingen – modernisering, urbanisering, folk som rycks upp med rötterna och möter allt det nya, TV, film, reklam, våld och sex som underhållning (nu inte bara från Hollywood, utan också från Bollywood och Lollywood – Lahores filmindustri). Väckelserörelser har satt fart precis som en gång hos oss i Sverige. Hur tolka allt det nya? Hur vara trygg när allting förändras?

De islamiska organisationerna som vuxit som svampar ur jorden de senaste åren försöker ge svar på dessa frågor, ge människor en hållpunkt i livet. Ett steg på vägen i den oundvikliga moderniseringen, Muslim style!

Men vad som händer i Pakistan är inte bara en fråga om inrikespolitik. Liksom vi svenskar i mötet med EU känner oss utmanade av en Leviathan, en övermakt som vi inte litar på, ser man i Pakistan hur det som händer i världen påverkar starkt. Mycket starkt. 'Först var de med oss, när vi tränade frihetskämpar och körde ut ryssarna från Afghanistan. Då dög vi som samarbetspartners, vi fick vapen och var bröder. Men efter den 11 september 2001 gick det snabbt utför. Talibanerna passade liksom inte de amerikanska ambitionerna att kontrollera oss, oljan och naturgasen.'

Folk är lika delade och splittrade som var som helst på jorden. Vad som har hänt är dock en politisk och kulturell samling mot den amerikanska aggressionen. Likt de



flesta i de muslimska länderna känner man sig inringad och attackerad av den amerikanska stormakten som man bara uppfattar som ute efter att behärska världen och inte minst olja och gas. Allt detta upplevs som en kollektiv förnedring.

Inte så konstigt kanske att man efter varje bombattack frågar sig: 'Hur många amerikaner var det som dog?'

Den man älskar smädar man

Under hela kalla kriget har USA varit Pakistans bundsförvant och garant. Pakistan var för amerikanerna kilen mellan Indien och Sovjetunionen och nyckeln till Centralasien med dess olja och gas. För den professionella eliten i Pakistan var det också USA som gällde. Nästan alla vi träffar har en bror eller syster i USA i hög ställning. Eliten lever också här ett amerikaniserat liv och de många McDonaldsrestaurangerna behöver heller inte byta ut biffröttet mot kyckling.

Det finns alltså en alldeles särskild pakistansk bitterhet i den islamiska samlingen mot den amerikanska politiken i Väst- och Sydasiens. Man följer här noga debatten

Pakistans religiösa minoriteter utsatta

Nyligen utsattes en kyrka i den pakistanska hamnstaden Karachi för ett bombattentat. Händelsen är ett exempel på den förföljelse av religiösa minoriteter som förekommer i det muslimska landet.

Den pakistanska konstitutionen skyddar de religiösa minoriteternas rätt att bekänna sig till, utöva och sprida sina läror.

Men trots detta rapporterar landets minoriteter om en stor mängd olika övergrepp mot bland annat kristna, hinduer, sikher och zoroastrianer.

Enligt de officiella uppgifterna tillhör ungefär fyra procent av befolkningen någon av de religiösa minoriteterna. Den största och tydligaste minoriteten utgörs av kristna.

I december 2003 belyste det amerikanska utrikesdepartementet i sin årliga rapport om global religionsfrihet att attackerna mot pakistanska kyrkor ökat.

Men även om det är våldet som tar störst nyhetsplats, tycks vanvård och expropriering av religiösa byggnader också pågå obehindrat.

I en trång gränd i en av Peshawars äldre stadsdelar samlades nyligen sikher för att fira 338-årsdagen av den tionde sikhiske gurun, **Gobind Singhs**, födelsedag.

Templet där de samlades, det flera hundra år gamla Gurdwara Bhai Jugha Singh, stod efter Pakistans bildande 1947 tomt och vanskött fram till 1980, då myndigheterna lämnade över byggnaden till den sikhiska minoriteten.

Mindre än en kilometer därifrån står en annat sikhisk gurdwara mer eller mindre i ruiner. Ingen sikh har bett där under det senaste halvseklest eftersom byggnaden står under förmyndarskap av en statlig myndighet med uppgift att sköta fastigheter som övergavs av de sikher och hinduer som flydde från Pakistan i samband med delningen av det tidigare brittiska Indien 1947.

Sikher i Pakistan har ett flertal gånger bett myndigheterna att ge dem tillgång till sin gurdwara, men utan resultat, enligt den sikhiske ledaren **Sahib Singh**.

Dera Sahib-gurudwaran i Lahore. Inte alla sikhiska helgedomar i Pakistan är dock så välskötta som detta praktbygge. FOTO: LARS EKLUND

Även från hinduer kommer liknande klagomål. I den lilla staden Risalpur, ungefär 50 kilometer från Peshawar, övertogs och ockuperades ett tempel av shiamuslimer i mitten av 1980-talet.

Trots att händelsen rapporterades till de lokala myndigheterna verkar ingen ha agerat mot ockupationen.

Advokaten **Afrasiab Khattak**, som är ordförande för Pakistans människorättskommission, menar att landets myndigheter tar för lätt på uppgifterna om övergrepp mot de religiösa minoriteterna.

Han anser att det hänger samman med att landet antagit islam som landets officiella religion, vilket haft effekten att alla andra religioner blivit eftersatta.

– Staten är skyldig att skydda de religiösa minoriteternas helgedomar och rättigheter. Religionsfrihet betyder även skydd av helgedomar. Om staten inte skyddar dessa innebär det ett brott mot de konstitutionella reglerna, säger han.

Myndigheterna har försvarat sitt agerande, bland annat genom att påpeka att man genom att ingripa räddat livet på många människor.

Kritiker hävdar dock att staten inte lyckats att ge skydd mot beväpnade extremister.

Men ibland tycks det även finnas kommersiella intressen som hotar minoriteternas helgedomar.

En liten grupp lågkastiga hinduer i Peshawar har till exempel gjort motstånd mot myndigheternas försök att vräka hinduer och kristna från ett område där man planerar att bygga ett butiksområde.

Enligt **Ram Lal**, ledare för den hinduiska gruppen, har hinduer bott i kvarteret sedan 1861. Gruppens största bekymmer är dock inte om man tvingas flytta, utan vad som kommer att ske med deras lilla tempel.

– Vi flyttar om det ligger i nationens intresse, men vi vill inte se templet rivras för att göra plats för ett shoppingområde, säger han.

Nadeem Yaqub/IPS



i FN och andra fora och minsta europeisk protest mot USA analyseras. Efter den 11 september och den diskriminering som utvecklats mot muslimer i USA har också intresset för Europa ökat. Är det dit eliten kommer att skicka sina söner och döttrar för utbildning i framtiden?

Det är inte svårt att älska detta folk och land. Ta bara *dhol*-trummorna och dansen vi var på en natt i stadsdelen Shah Jamal Colony. På en sufisk gravplats i en byggnad med två våningar hade hundratals människor samlats till denna intensiva inlevelse vare sig man satt och lyssnade, eller dansade som en dervisch, en virvel eller hamrade på trummorna.

Det är som med Shiva Nataraj – musiken och dansen håller världen i gång. Jag tror jag vill återfödas som en sufi i mitt nästa liv. Varför inte i Pakistan?

PS. Den som är intresserad av vårt akademiska nätverkande kan läsa vår reseskildring på engelska på SASNET:s webbsida <http://www.sasnet.lu.se/journexttwo.html>

Staffan Lindberg, text
Lars Eklund, foto

Kärnvapensnara dras åt runt Pakistans strupe

För 30 år sedan gick Pakistan, utifrån rädsla för Indiens då nyanskaffade kärnvapen, in för att på egen hand försöka bli en kärnvapenstat. I brist på en stark teknologisk bas sökte man i hemlighet efter det som behövdes hos världens industrialiserade länder. Få kunde då föreställa sig hur snabbt förvandlingen från köpare till säljare av världens mest dödsbringande teknologi skulle bli, skriver Pervez Hoodbhoy.

De spektakulära avslöjanden som i slutet av förra året kom först från Iran och senare också Libyen tvingade slutligen den pakistanske presidenten Pervez Musharraf att börja utreda den pakistanska inblandningen i hemlig överföring av vital kärnvapenkunskap och utrustning till Iran, Nordkorea och Libyen. Han har medgett förekomsten av en "undre värld" av personer som utifrån "personlig snikenhet" har sålt kärnvapenhemligheter.

I centrum för denna kris står Dr Abdul Qadeer Khan, Pakistans mest hyllade bombmakare och nationalhjälte. I slutet av januari avskedades han från sin post som vetenskaplig rådgivare åt landets premiärminister. Khan som under sin glans dagar vant sig vid att mötas av smicker och tillbedjan. Hans införskaffande, med tvivelaktiga metoder, av hemliga centrifugritningar från ett nederländskt konsortium i mitten av 1970-talet var avgörande för Pakistans framgångsrika nuklearisering

Skapade sig förmögenhet

Med tillgång till obegränsade statliga medel och fri från störande ekonomiska kontroller lyckades Khan – till yrket metallurg och inte alls kärnforskare som han ofta felaktigt påstått vara – sedan köpa spärrade artiklar som företag i Europa och USA var beredda att sälja till ett bra pris, utan besvärande frågor. På samma gång skapade Khan sig själv en förmögenhet.

I dag har han och flera av hans nära medarbetare blivit varse att lagarna i länder med makt inte kan åsidosättas lika lätt som i det land som de hävdar att de försvarat. Under påtryckningar från det internationella samfundet (läs USA) har Pakistan ställt Khan och hans förtrogna till svars. Inspektionerna som Internationella Atom-



Protestdemonstration i Karachi den 5 februari till stöd för den den åtalade Abdul Qadeer Khan.

FOTO: SHAKIL ADIL/AP

energimyndigheten IAEA genomförde i Iran avslöjade förekomsten av centrifugers liksom spår av anrikat uran, och Iran pekade ut Pakistan som källan. En brittisk expert som åtföljde IAEA:s inspektörer till Iran identifierade vidare de iranska centrifugerna att vara av samma design som den Khan i hemlighet fått med sig från Nederländerna.

Ändå är det inte troligt att Khan kommer att dömas av pakistansk domstol, eftersom det skulle innebära en frontalkollision mellan regeringen och landets islamistiska partier, och en allmänhet som förletts att tro att Khans utveckling av bomben garanterade landets säkerhet.

(Khan har sedermera benådats av president Musharraf. Övers. anmärkning)

Fastän IAEA och den amerikanska underrättelsetjänsten kan komma att göra anspråk på att ha upptäckt källan till kärnvapenspridningen så har Khan helt öppet och allmänt känt annonserat sitt varuutbud de senaste tio åren. Varje år, ja till och med 2003 när den internationella debatten om kärnvapenspridning var som intensivast, har Islamabad regelbundet prytt med färggrann reklam för internationella workshops om "Vibrationer i snabbt roterande maskiner" och "Avancerad utrustning", bakom vilka stått Dr. A. Q. Khan Research Laboratories i Islamabad (mera kända som Kahuta-laboratorierna) – Pakistans främsta anläggning för anrikning av uran,

Genom åren har också Khan och hans medarbetare publicerat ett stort antal vetenskapliga uppsatser i frågor som rör tekniken kring att få centrifugrotorer att snurra i överljudshastighet utan att gå sönder,

något som är av betydelse för att tillverka högvärdigt uran till bomber. Man kunde knappast ha varit tydligare. Och slutligen lät Kahuta-laboratorierna trycka upp eleganta broschyrer tänkta att distribueras till utvalda mottagare men som lätt kunde studeras av vem som helst på Kahutas Internet-sidor.

Briljerat med kärnvapenstatus

Faktum är att Khans nukleära skryt inte på minsta sätt bekymrat landets regeringar, vare sig de varit civila eller militära. Och sedan maj 1998 när Pakistan genomförde flera underjordiska kärnvapensprängningar har landet briljerat med sin kärnvapenstatus på ett sätt som skiljer sig från världens övriga kärnvapennationer.

Nukleär nationalism har stått på dagordningen i det att regeringarna energiskt framhävt bombens betydelse som symbol för Pakistans stora vetenskapliga prestationer, för dess nationella beslutsamhet och självrespekt, och som ett förbud om en kommande muslimsk tidsepok. Som ett tecken kan ses konstglasmodellen av det kärnvapensprängda Chaghai-berget vid infarten till Islamabad, om natten badande i ett bländande orange ljus.

De politiska partierna i Pakistan, sekulära såväl som islamistiska, tävlade också om att ta ära åt sig efter kärnvapensprängningarna. Landets elit, såväl som folk i allmänhet, såg alla bomben som ett tecken på att Pakistan kan åstadkomma något. Bombmakarna gjordes, under mycken pompa och ståt, till nationens hjältar.

Den internationella upprördheten över den fortsatta spridningen gör att bomben



A Q Khan, mannen bakom den pakistanska atombomben, på kort tid förvandlad från nationalhjälte till skurk.

GRAFIK: NILANJAN DAS/INDIA TODAY

nu hotar att bli till en snara runt Pakistans hals. För Musharraf-regimen håller Khans megaton-tunga fåfänga och hans eskapader de senaste 15 åren på att förvandlas till en mardröm. Till och med efter att de iranska avslöjandena katapultartat fått Pakistan att stå i förgrunden för världens uppmärksamhet löpte Khan gatlopp genom att i en TV-intervju frankt deklarerat: "Vem skapade atombomben? Det gjorde jag. Vem skapade missilerna? Det gjorde jag åt er."

Demonstrationer för Khan

På uppmaning av de islamistiska partierna gav sig tusentals människor ut på gatorna i Pakistan för att demonstrera sitt stöd för bombmakarna och protestera mot att Khans aktiviteter granskas. **Qazi Hussain Ahmad**, ledare för Jamaat-e-Islami, pläderade att Khan ska frisläppas oavsett han gjort sig en förmögenhet, eftersom "han har räddat Pakistan".

Utredningarna förväntas väcka fler frågor än de ger svar på. För även om Musharraf sagt att "det finns inga som helst bevis för att personer inom regeringen eller militären är inblandade" är det få som tror på detta försök att lägga all skuld på några enskilda skrupulösa vetenskapsmän. Och självklart är det inte så.

Alltsedan Pakistans kärnvapenprogram igångsattes har det stått under fullständig kontroll av armén. Ett hierarkiskt säkerhetssystem har letts av en generallöjtnant (numera två stycken) där alla nukleära installationer och deras personal hållits under strängast möjliga övervakning. Diplomatsk immunitet visade sig för några år sedan vara av underordnad betydelse när den franske ambassadören i Pakistan utsattes för fysisk misshandel sedan han besökt en plats bara några kilometer från uppbyggnadsanläggningen. Kahuta betraktades som så känsligt att **Benazir Bhutto** hävdade att inte ens när hon var premiärminister

fick hon tillstånd att besöka laboratorierna.

Under sådana betingelser, i en miljö med en så extremt hög säkerhetsnivå, vore det fullständigt häpnadsväckande att man skulle ha försummat att uppmärksamma utlandsresor som gjorts av vetenskapsmän, ingenjörer och administratörer på toppnivå, att dessa skulle ha hållit möten med utlänningar, och att transporter och överföring av topphemliga tekniska dokument och komponenter – ja till och med hela centrifuger – skulle ha ägt rum.

Även om enskild vinningslystnad kan ha utgjort en del av motivationen ligger den huvudsakliga orsaken någon annanstans. Ända sedan bombprogrammet inleddes har det pakistanska etablissemanget försökt omvandla sina nukleära ambitioner och framgångar till högre mål. För det första ville man vinna stöd, och det fick man, från hundratals miljoner muslimer runtom i världen genom att hävda att man tillhandahållit en muslimsk framgångssaga. (Att detta innebar att man reproducerade en 60 år gammal teknologi för massförstörelse är ett sorgligt tecken på hur illa ställt det är i den muslimska världen.)

Stöd från rika oljeländer

För det andra gjorde det möjligt för Pakistan att åtnjuta betydande finansiellt och politiskt stöd från oljerika arabländer. Exempelvis lär Libyen ha räddat landet undan bankrutt, och möjligtvis försåg man också Pakistan med uran. Och efter kärnvapensprängningarna 1998 skänkte Saudiarabien olja till ett värde av fyra miljarder US-dollar, en gåva som fördelades över fyra år och därmed såg till att klara Pakistan igenom de svårigheter som vållats av internationella sanktioner mot landet.

Överföringarna till Nordkorea är av mera prosaisk natur. Efter att ha utvecklat bomben behövde landet missiler att avlossa kärnvapnen med. Nordkorea var berett

att leverera mot betalning, och precis som i fallet med de nederländska centrifugerna behövde Kahuta inte göra mer än att montera ihop dem och sedan komplettera med stjärna och halvmåne.

Dessa affärstransaktioner och denna teknologioverföring ägde rum mellan 1987 och 1995. Musharraf sägs ha gett den amerikanske utrikesministern **Colin L Powell** en "400-procentig försäkran" att inga sådana saker inträffat sedan dess. Och med tanke på Musharraf:s solida stöd för USA:s militära operationer mot *al Qaeda* på pakistansk mark kanske diskussionen kommer att upphöra därmed.

Oavsett om de drivits av pengar eller av tro är det i alla fall så att Pakistans bombmakare, liksom själva bomben, allvarligt har äventyrat landets internationella anseende och dess säkerhet. Det är inte mer än drygt två år sedan som vetenskapsmän från den pakistanska atomenergikommissionen, i ett utslag av islamisk solidaritet, för till Afghanistan och hade överläggningar med **Osama bin Ladin** och talibanregimen. Det är knappast troligt att det bara var just de som hade sympatier åt det hållet.

USA måste ta initiativet

Pakistan måste bringa ordning i sin kärnvapenhantering. Allting annat än en strikt och fullständig redovisning (oberoende av rang och ställning) lämnar dörren öppen för dem som kan tänkas vilja pröva sin lycka, eller för vilka trons eld brinner alltmör. Mitt hemlands okontrollerade kärnvapen understryker ett globalt hot som möjligen redan kan vara omöjligt att bemästra.

Kärnvapenhemligheter läcker så länge som bomben har kvar sitt värde som valuta för makt och prestige. Mänsklighetens bästa chans till överlevnad ligger i att skapa tabun mot kärnvapen, på samma sätt det redan finns beträffande kemiska och biologiska vapen, liksom i att snabbt verka för deras globala avskaffande.

Men för att vi ska kunna få bort bomben, bombteknologin och risken för dess spridning krävs att USA; världens enda kvarvarande supermakt, tar initiativet och minskar sin egen kärnvapenarsenal och att man behandlar samtliga kärnvapenspridande länder, inklusive sin allierade Israel, efter samma måttstock.

Pervez Hoodbhoy

Översättning: Lars Eklund

Pervez Hoodbhoy är professor i kärnfysik vid Quaid-e-Azam-universitetet i Islamabad och samtidigt en av landets ledande intellektuella.

Artikeln har tidigare publicerats i Washington Post 1 februari 2004

BJP går till val som fredens apostlar



Kolkata 9 februari 2004

Parlamentets underhus, Lok Sabha, upplöstes 6 februari, dagen efter att en interimsbudget drivits igenom. Därmed är förberedelserna i full gång för ett tidigarelagt nyval, att hållas före april månads utgång. Att så skulle ske har stått på agendan alltsedan BJP oväntat tog hem jordskredssegrar i tre av de fyra delstatsval som gick av stapeln i mitten av november.

Det politiska landskapet är väldigt annorlunda nu jämfört med hur det var vid förra parlamentsvalet 1999. Då präglades BJP:s politiska mobilisering av det spända läget längs den indisk-pakistanska gränsen med våldsamt skottlossning över stilleståndslinjen, LOC, i Kashmir. Valet som nu ska hållas har istället föregåtts av en exempellös våg av vänskaplighet mellan grannländerna, som hittills, och alltsedan den stund de föddes som två skilda politiska enheter 1947 odlat en extrem fiendskap.

Vapenvila längs gränsen

Inte nog med att det i dag råder en proklamerad vapenvila längs hela gränsen. Vapnen har, förmodligen med tyst ömsesidigt medgivande, tystnat till och med på världens högst belägna slagfält, Siachen-glaciären. Om Kargilkriget för fem år sedan iscensattes av general **Musharraf** i syfte att omintetgöra de avtal som premiärministrarna **Atali Bihari Vajpayee** och **Nawaz Sharif** undertecknat under deras historiska möte i Lahore 1998, så har det nuvarande tövädret kommit till stånd tack vare ett möte i Islamabad mellan just **Musharraf** och **Vajpayee**.

De båda huvudpersonerna kunde ceremoniöst ses omfamna varandra på ett sätt avsett att stilla den bitterhet som deras misslyckade toppmöte i Agra 2001 lämnat efter sig. Att det inte bara rörde sig om ett tillfälligt infall och tomma ord bevisades av **Musharrafs** lovord till **Vajpayee** – en "fredens man" och **Vajpayees** komplimanger i sin tur till "Pakistans störste ledare", liksom av att aktiva förberedelser för samtal i sakfrågor på sekretariatsnivå genast tog vid. Samtal som inleddes i New Delhi i mitten av februari.

Lösning av Kashmirfrågan

Vi sidan av dessa markeringar och attitydförändringar har också viktiga steg tagits för att söka lösa Kashmirkonflikten, den avgörande och mest svårbemästrade av alla problem som förhindrat normala relationer mellan grannländerna. Efter flera misslyckade försök att få i gång en dialog har nu



Krönikören i sitt hem i Kolkata, december 2003.

FOTO: LARS EKLUND

All Parties Hurriyat Conference (APHC), en brett sammansatt paraplyrörelse av olika kashmiriska grupper, alltifrån vad som kan betecknas som liberala konstitutionalister till anhängare av islamistiska och propakistanska jihad-grupper, till sist bestämt sig att börja samtala med unionsregeringen i New Delhi. Som en goodwillgest har delstatsregeringen i Jammu & Kashmir (styrd av en koalition mellan People's Democratic Party (PDP) och kongresspartiet) med New Delhis goda minne frisläppt en rad fångar med anknytning till militanta rörelser.

Det skulle emellertid vara fruktansvärt naivt att förvänta sig att de pakistansk-indiska relationerna, eller Kashmirkonflikten för den delen, hädanefter kommer att löpa som på räls. Långt därifrån. Den senaste tidens utveckling har dock uppvisat tre viktiga positiva element.

För det första har såväl den indiska som den pakistanska regeringen gett prov på uppriktighet i att frigöra sig från traditionella tankemönster och röra sig i riktning mot samförstånd. De ekonomiska och finansiella bördorna av fientliga relationer har kommit att anta orimliga proportioner i förhållande till ländernas begränsade resurser, och risken för en konfrontation mellan två kärnvapenbestyckade grannländer har gjort båda sidor nervösa.

För det andra har det faktum att Pakistan mist sin roll som institutionellt verktyg i det kalla krigets tjänst med all säkerhet inneburit att den enda kvarvarande supermakten uppmuntrat till, om inte direkt pressat på, att Indien och Pakistan försonas.

Slutligen har det under lång tid förekommit en veritabel ström av gränsöver-

skridande vänskap, uppvisad och närd av möten mellan människor som besökt varandras länder.

Samtidigt med dessa positiva tendenser finns också en del oroande tecken, såsom indiskt tal om att landet har en naturlig intressesfär, som sträcker sig ända till Aden och Hormuzsundet. Detta åtföljs av att den redan gigantiska försvarsbudgeten ytterligare växer, något som inte precis är ägnat att lugna grannländerna.

Klyfta inom hinduhögern

Det är i sanning en ödets ironi att en öppning av det här slaget, ett närmande mellan Indien och Pakistan och en eventuell lösning av Kashmirkonflikten, möjliggjorts av en regering ledd av en aggressiv hinduhöger i BJP:s skepnad. Ett parti vars valmanifest 1999 byggde på en orubblig hållning i dessa frågor.

Huruvida omsvängningen beror på att hindutva-tanken mjukats upp och därvid föranlett dessa generösa gester; om det är helt andra faktorer som ligger bakom tövädret i relationerna och tvingat fram en uppluckring av BJP:s aggressiva hindutvahållning; eller om det i huvudsak är del i ett taktiskt spel från båda sidor är svårt att avgöra i dagens läge. Det troliga är att det rör sig om en blandning av dessa faktorer, men de verkar i alla fall ömsesidigt förstärkande på varandra.

Ytligt sett finns det en tydlig klyfta mellan hindutva och en mera sekulariserad samhällssyn i BJP:s budskap på riksplanet. I de delstatsval som nyligen hölls intog partiet i allmänhet en sekulariserad hållning, med fokus på gott styre, utveckling, välfärd och liknande. Man höll ett distanserat avstånd från de mest fanatiska extremisterna inom *Sangh Parivar*. Men efter valen har åtminstone en delstat, Madhya Pradesh, under sin nya chefsminister, som själv är hinduisk nunna, gått stenhårt in för att med hjälp av administrativa påbud genomdriva hindutva.

Ayodhyafrågan lever vidare

Och medan BJP:s nationella ledning, med premiärminister **Vajpayee** i spetsen, inför parlamentsvalet i otvetydiga termer formulerat sekularistiska populistiska fraser och slogans kombineras detta med att **Vajpayee** inledde sin valrörelse mitt i hindutvas stormcentrum Ayodhya, där han höll ett ambivalent tal genljudande av fraser välbekanta från kampen för att bygga ett Ram-tempel i den heliga staden.

Regeringen har satt i gång en massiv kampanj i media, med annonsering i TV och tidningar som beräknas kosta statskassan hela 4 500 miljoner rupees. Detta är nä-



Biträdande premiärminister L K Advani i möte med de kashmiriska Hurriyat-ledarna Mirwaiz Umar Farooq, Bilal Lone, Abdul Gani Bhat, Maulvi Abbas Ansari och Fazl-ul-Haq i New Delhi den 22 januari.

FOTO: B MATHUR/REUTERS

got som till och med fått den nye chefsvalkommissionären **T.S. Krishnamurthy** att bekymrat rynka på pannan. En man som för övrigt nyligen efterträdde den oavhängige och högt respekterade **J.M. Lyngdoh**, belönad med Magasaysay-priset för det sätt han häromåret framgångsrikt genomförde de första rättvisa delstatsvalen i Jammu & Kashmir.

Som för att strö salt i såren publicerade Kolkata-tidningen *The Telegraph* den 8 februari en artikel på sin förstasida där man räknat ut att de summor Vajpayee-regeringen satsat på sin totalt oetiska reklamkampanj skulle räckt för att bygga 225 000 bostäder åt fattiga, 6 521 sjukhusavdelningar (för 100 patienter vardera) eller 17 375 brunnar för konstbevattnin.

BJP:s två kampanjteman

BJP:s kampanj spinner kring två teman: Dels att man de senaste fem åren gett landet ett stabilt styre som skapat ett "gott liv" för dess folk, och dels att man stärkt Indiens ställning internationellt. Partiets maskot, premiärminister Vajpayee, har upphöjts till att bli en veritabel kultfigur. Om personlighet skulle komma att fälla utslaget har inte Vajpayees enda rival på rikspanet, **Sonia Gandhi**, skuggan av en chans. Detta i egenskap av att hon är kvinna med så gott som ingen erfarenhet, och dessutom tyngd av det extra "handikapp" som hennes utländska ursprung utgör.

Dock kan mycket väl resultatet av valet bli helt annorlunda. För hur det nu än är med påståendena om "gott liv" och internationellt erkännande så är detta ingenting som påverkar det vardagslivet för Indiens hundratals miljoner vanliga enkla människor. Att den officiella bilden kanske inte är en korrekt beskrivning av verkligheten är något som *The Telegraph* (som på intet sätt är någon ideologisk motståndare till BJP) slog fast för sina läsare. Angående en tragisk händelse i Gujarat skrev tidningen:

"Medan börser slår nya rekord, valutaservisen skjuter i höjden och Indien spänner sina muskler internationellt, slänger en arbetslös man fem av sina döttrar från en 20 meter hög bro. Mannen var arbetslös därför att fabriken han arbetat på bränts ner under pogromen i Gujarat våren 2002."

Sonia Gandhis ställning har nyligen stärkts av att hovrätten i Delhi friat hennes döde make, före premiärministern **Rajiv Gandhi**, från alla anklagelser om att ha tagit emot mutor i samband med Bofors-af-

fären i slutet av 1980-talet. Nu kan kongresspartiet slå tillbaka och i sin tur aktualisera fall av gränslös korruption som BJP-ledare och ministrar i koalitionsregeringen gjort sig skyldiga till. Korruption är tveklöst ett jättefenomen i indiskt samhällsliv. Den senast avslöjade korruptionshärvan rör sig om förfalskade stämplor till ett värde av 35 000 miljoner rupees, och med polisofficerare på hög nivå i storstäderna Mumbai och Pune inblandade.

Om man ser till tidigare parlamentsval förefaller det som om indiska väljare intar en ganska tolerant inställning till korruptionsanklagade politiker, så regeringssidan behöver inte känna sig särskilt hotad. Och till skillnad mot när debattens fokus riktats mot hindutva-relaterat våld och sektaristisk ondska riskerar oppositionens anklagelser att nu hamna i skymundan för Vajpayees budskap om välvilligt sekularistiskt samförstånd och vänskap med Pakistan.

Oaktat BJP:s praktiska uppväning har partiet på sistone drabbats av en del bakslag på grundnivå. Vissa av partiets gamla allierade, såsom DMK och andra små tamilska grupperingar, har bytt sida och gått över till kongresspartiet. Också andra partier som National Conference i Kashmir och en rad dalit-grupper har övergett BJP. Asom Gana Parishad (AGP) i Assam liksom **Mulayam Singh** och **Mayawati** i Uttar Pradesh har visat sig ovilliga att sluta upp bakom BJP, och det samma gäller BJP:s allianspartier i Haryana.

Tar hotet från Sonia på allvar

Sonia Gandhi har å sin sida vunnit över den kraftfulle maratha-ledaren och stöttepelaren bakom Nationalist Congress Party (NCP), **Sharad Pawar**. Men den hållning som de politiska nyckelfigurererna i Uttar Pradesh, Mulayam och Mayawati, intar är problematisk, även om de knappast kommer att välja att ansluta sig till NDA. Kommunisterna slutligen har efter mycken tvekan beslutat sig för att samarbeta med kongresspartiet på rikspanet.

Som den sluga räv Vajpayee är har han varnat sitt partifolk att ta hotet från Sonia alltför lätt. Och det kan visa sig vara befogat, ty indiska väljare har genom åren gång på gång bevisat att man inte låter sig manipuleras. Om det så bara finns hälften av en chans till förändring så sträcker man sig efter den.

Ajit Roy

Översättning: Lars Eklund

BJP till attack mot Gandhi-Nehru-dynastins ättlingar

I n för de val som ska hållas i slutet av april har en ny strid om ärvd politisk makt blossat upp. Det handlar om familjen Nehru-Gandhi och möjligheten att **Rahul Gandhi** och hans syster **Priyanka**, barn till den före detta premiärministern **Rajiv Gandhi**, ska ställa upp.

Varken Rahul eller Priyanka har sagt att de ska ställa upp. Men i det styrande partiet BJP blev man duktigt nervös när de båda syskonen i januari besökte Amethi, deras moder **Sonia Gandhis** valkrets i delstaten Uttar Pradesh. Sonia, änka efter Rajiv Gandhi, leder i dag oppositionen i form av kongresspartiet.

Pramod Mahajan, generalsekreterare i BJP och partiets viktigaste valstrateg, blev så provocerad att han kallade till presskonferens där han sade att den som kandiderar till att bli premiärminister måste vara "född av indiska föräldrar – både modern och fadern måste vara indier". Anledningen till det uttalandet är att Sonia Gandhi är italienska.

Hon ärvde släkten Nehru-Gandhis politiska mantel sedan hennes karismatiska make Rajiv Gandhi mördats 1991 av en självmordsbombare som tillhörde den lankesiska rebellrörelsen LTTE, de tamilska tigrarna.

Rajiv Gandhis mor och företrädare som premiärminister, **Indira Gandhi**, styrde Indien med järnhand under slutet av 60-talet och den största delen av 70-talet. Hon mördades 1984. Indiras far var i sin tur Indiens första premiärminister, **Jawaharlal Nehru**.

Men Sonia Gandhis försök att bli premiärminister tycks ha stoppats av BJP:s kampanj, som hela tiden har hävdats att det är opassande att ha en person med utländskt ursprung på den posten.

Mahajan har sedan dess vid upprepade tillfällen sagt att Sonia Gandhis utländska ursprung och Nehru-Gandhi-dynastins styre kommer att bli viktiga frågor i valkampanjen.

Kongresspartiets företrädare har dock anat en svag punkt hos BJP och har sonderat terrängen med Rahul och Priyanka. Ledare inom partiet avfärdar BJP:s reaktioner och säger att de avslöjar en nervositet över att den politiska dynastin är på väg tillbaka.

Ranjit Devraj/IPS



Deltagare i busskampanjen som arrangerades av "Nationella kampanjen för daliternas mänskliga rättigheter".

En annan värld är

Mumbai var värd då World Social Forum arrangerades för fjärde året i rad. En viktig fråga som diskuterades under forumet var daliternas situation i dagens Indien.

Under sex dagar i januari var ett nedlagt industriområde i norra Mumbai en organisk massa bestående av hundratusentals människor. Musik och protestsånger från världens alla hörn dränkte ofta försöken till

diskussioner. Panelerna som skulle hållas i de öppna tälten blev en kamp för att överrösta omgivningen. Genom sång, musik, gatuteater, video-, foto- och konstutställningar uttryckte människor sitt missnöje med tillståndet i en värld där klyftorna ökar.

Konferensen genomsyrades av visionen om att en annan värld är möjlig.

I sitt inledningstal uppmanade författaren **Arundhati Roy** konferensens deltagare att samlas kring ett fördömande av kriget i Irak. USA och dess president **George W**

Bush dikterar agendan för världen, menade hon.

Även om World Social Forum tog plats inför världens mediauppbåd, så ska konferensen i första hand uppfattas som en intern solidaritetshandling. Aktivister från olika delar av världen knöt kontakter med varandra. Över *chai*, *samosa* eller kinesiska nudlar bytte människor med liknande problem och visioner mejladresser och pamfletter med varandra. Under sex dagar genomfördes inte mindre än 800 paneler. Representanter för daliter, stamfolk, tibe-

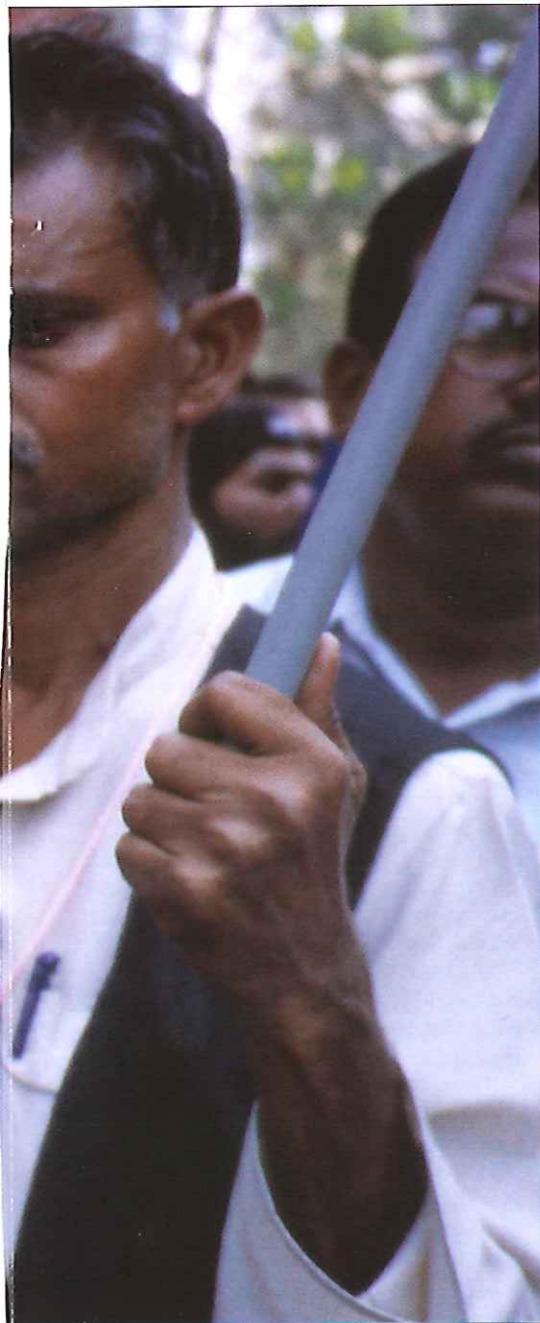


FOTO EVA-MARIA HARDTMANN

möjlig

taner, kvinnor, sexuella minoriteter och ko-reanska fackföreningar är bara några få exempel på intressen som fanns företrädade.

Planering nödvändig

Storleken på området innebar att man nog fick planera sina besök i olika hallar och tält. Det handlade om vilken sträcka som var fysiskt möjlig att forcera genom massan av demonstranter inom en viss tidsperiod. Det tryckta programmet med tillhörande karta var två dagar försenat och därför fick all information spridas med

djungeltrumman de första dagarna. Vilsna deltagare letade sig fram till paneler och matstånd så gott det gick. Förutom detta ganska allvarliga missöde var konferensen välorganiserad. Det fanns mat, filtrerat vatten och toaletter så att det räckte åt alla och köerna blev aldrig så långa som man kunde befara.

På årets World Social Forum var dalit-aktivisterna bland de mest synliga. Tusentals hade kommit för att protestera. Under senare år har daliterna demonstrerat allt mer högljutt. De jämför kastdiskriminering med apartheid, utan att för den sakens skull sätta likhetstecken mellan de båda.

Resa genom landet

En av de många marscher som daliterna genomförde i anslutning till World Social Forum var "All-India Dalit Swadhikar Rally", en demonstration för daliternas frihet. Fyra bussar med sammanlagt 85 dalit-aktivister startade den 6 december 2003 sin resa mot Mumbai från olika platser i Indien: Jammu i norr, Delhi i hindi-bältet, Kolkata i öst och Kanakumari i söder. Syftet med resan var att informera daliter i byarna om World Social Forum 2004.

På ett enkelt sätt försökte aktivisterna förklara vilka effekter de nya globala ekonomiska avtalen får för livet i byn. Bussdeltagarna dokumenterade samtidigt synpunkter som kom fram i byarna, och förmedlade sedan dessa under World Social Forum.

På morgonen den 16 januari, invigningsdagen för World Social Forum, åkte jag till Chaityabhumi, den heliga plats i Mumbai dit daliternas förgrundsförman **B. R. Ambedkar** (1891-1956) fördes efter sin död. I den buddhistiska stupan förvaras delar av Ambedkars aska. Jag tog av mig skorna, passerade buddhistmunken som satt i solen vid ingången och gick ett varv inne i stupan. Under förmiddagens lopp anlände sedan bussarna med dalit-aktivister i omgångar. Då alla var på plats samlades de en kort stund tillsammans för att hedra Ambedkar innan de åkte vidare till konferensområdet.

Musiker från Rajasthan

Det fanns ett stort medialt intresse för daliterna. I den buss som hade startat från Jammu, som jag sedan åkte med till konferensområdet, klev det också på en japansk och en fransk fotograf samt två personer från det franska nätverket No-Vox, som bedriver arbete bland bostadslösa i Frankrike. Musiker från Rajasthan underhöll i bussen på trummor och tre aktivister var i kontinuerlig kontakt med de andra bussarna via mobiltelefoner för att samordna den gemensamma entrén till World Social Forum.

Väl framme vid området ställde demonstrationståget upp. Många aktivister bar specialdesignade svart-bruna västar med

tryck på ryggen: "Daliterna kommer att göra en annan värld möjlig." På deras blå huvudband kunde man läsa "Kasta ut kast".

Fransk bondeledare

De gjorde en slagkraftig entré på området, ledda av en trum- och sångrupp från delstaten Orissa. Många fotografer från tidningar världen över fängade dessa dalit-aktivister då de en stund senare gjorde gemensam sak och dansade tillsammans med den kände franske bondeledaren **José Bové**, som under hela konferensen var i fokus för media, med den kännetecknande pipan hängande i mungipan.

Indiens dalit-aktivister har nu satt in



Medlem i organisationen Humsafar Trust som hjälper homosexuella män. Humsafar ingår i det bredare nätverket INFOSEM, India Network For Sexual Minorities. Under World Social Forum informerade de bland annat om aids och HIV.

kastdiskriminering i en bredare diskussion om globalisering. Det framkom med önskvärd tydlighet att de nya aspekterna av en globalisering har fått negativa effekter för många människor oavsett nationstillhörighet. Internationella institutioner som Världshandelsorganisationen, WTO, Internationella valutafonden och Världsbanken sätter agendan för internationella handelsavtal och styr därmed vilken ekonomisk politik som ska bedrivas i enskilda länder.

Indien har sedan 1991 liberaliserat sin ekonomi och börjat privatisera den offentliga sektorn. För daliter, som har upplevt en långsam ekonomisk förbättring sedan självständigheten fram till början av 1990-talet, är trenden nu den omvända.

I skriften "Dalits in the World of

Globalisation”, som delades ut på konferensen, visar indiska forskare och aktivister vad den senaste tidens privatiseringar har inneburit för daliterna.

Deras möjligheter till utbildning och arbete har minskat då den privata sektorn har vuxit på bekostnad av den offentliga. Anledningen är att den privata sektorn saknar den form av kvoteringsystem för daliter som har gett dem tillgång till statliga arbeten och utbildningsplatser.

Med en privatisering av ekonomin har de som redan var marginaliserade och exploaterade fått ytterligare minskade tillgångar och möjligheter.

I de större hallarna delade företrädare för fackföreningar, minoritetsorganisationer och frivilligorganisationer från hela världen erfarenheter med varandra. Daliter

och andra i liknande situationer hade kommit till World Social Forum med ett budskap att föra fram till varandra, till journalister, till politiker och till den ekonomiska eliten världen över: Deras villkor har försämrats och de accepterar inte sin lott.

Eva-Maria Hardtmann

Socialantropologen Eva-Maria Hardtmann vid Stockholms universitet disputerade i november 2003 på en avhandling om dalitrörelsen i Indien. Avhandlingen kallad *Our Fury is Burning. Local Practice and Global Connections in the Dalit Movement* är utgiven som bok och distribueras genom Almqvist & Wiksells förlag, Stockholm.

Afrika står som värd år 2006

Konferensen i Mumbai var historisk så till vida att det var första gången den hölls utanför Brasilien. Och om två år kommer World Social Forum troligtvis att arrangeras i Afrika.

– Vi arbetar för att få hålla World Social Forum i Kairo år 2006. Många afrikanska och arabiska organisationer stödjer oss i detta, berättar den egyptiske författaren och aktivisten Nawal el Saadawi som är grundare till Arabiska kvinnors solidaritetsförbund.

Tanken på att låta ett afrikanskt land vara värd för mötet 2006 stöds av den portugisiska sociologen **Boaventura Sousa Santos**, som är en av de ledande krafterna bakom WSF och medlem i forumets internationella råd.

– Jag anser att Mumbai hade en historisk betydelse eftersom det visar att det som skett i Porto Alegre även kan ske i Asien. Och varför skulle det inte också kunna överföras till Afrika? För många var World Social Forum tidigare ett västerländskt och latinamerikanskt evenemang. Nu kan ingen påstå det längre, sade Santos på avslutningsdagen i Mumbai och drog ner applåder vid en av konferenserna.

De tre första World Social Forum hölls i Porto Alegre och den sydbrasilianska staden har redan börjat förbereda sig för sitt värdskap kommande år. World Social Forum har fortsatt att växa år från år. 2001 samlades 20 000 människor från 117 länder.

Året därpå steg antalet besökare till 50 000 från 123 nationer. Och i fjol deltog 100 000 deltagare från hela 130 länder. Enligt bedömningar från organisatörerna av mötet i Mumbai, deltog i år närmare 150 000 människor från 130 olika länder i världen vid forumet.

Men inte alla aktivister som fanns på plats i Mumbai ansåg att konferensen var rätt väg för att åstadkomma förändring. Därför hölls ett parallellt möte i samma stad kallat MR2004 – Mumbai Resistance 2004.

Vid MR2004 deltog en rad grupper från den yttersta vänsterkanten. Deras budskap kunde läsas i form av klotter på väggar i staden ”Krossa imperialismen” och ”En annan kommunistisk värld är möjlig”. Arrangörerna bakom MR2004 menar att World Social Forum är alltför svagt eftersom det saknar en enhetlig politik och gjort sig beroende av västerländska regeringar och frivilligorganisationer.

Raúl Pierri/IPS



En koreansk delegat på konferensområdet.



De smutsigaste och slitsammaste jobben i Indien utförs ofta av daliter.

FOTO ANDERS LINDH

Förtryckta men inte brutna

I förra numret av SYDASIEN re-
dovisade Hans Magnusson sta-
tistik över begångna brott mot
daliter. Men statistiken avslöjar
inte hur ohyggliga många av
dessa övergrepp är. Bakom siff-
rorna döljer sig enskilda männi-
skor. Här följer andra delen av
hans artikel.

Traktorföraren Kennena Raju anklaga-
des av sin arbetsgivare för att ha stulit
diesel. Tillsammans med fem medhjälpare
band arbetsgivaren fast Kennena Raju vid
en järnstolpe, sprutade chili i hans ögon
och förde upp ett järnrör i hans anus. Han
tillfogades så allvarliga skador att hans tar-
mfunktioner förstördes.

En jordägare ville komma över Jogi
Sattemmas jordlott som gränsar till hans
land. Han lät för några år sedan med hjälp
av sina underlydande mördra Jogi Sattem-
mas man. Jordägaren spred sedan rykten
om att Jogi Sattemma utövade trolldom
och lyckades få byborna att med våld binda
henne vid en järnställning, linda in hennes

händer i trasor, dränka dem i fotogen och
tända på. Hennes händer brändes så svårt
att de måste amputeras. Jogi Sattemma bor
nu hos sin son i en angränsande by. Hon vå-
gar inte gå hem.

Två exempel på hur daliter behandlas i
dagens Indien. Organisationen *Agricultural
Occupationists and Artisans Union* har
skrivit till chefsministern i Andhra Pradesh
om båda dessa fall. Utredning pågår fortfa-
rande och ingen har ställts till ansvar för
brotten.

Politisk ovilja

Det rättsliga medvetandet vid lägre juridis-
ka instanser och inom polisen är många
gångar bristfällig. Det kan yttra sig i poli-
sens ovilja att registrera anmälningar om
brott och lägre juridiska instansers bristan-
de effektivitet. Även här kan kastlojaliteter
spelar in.

Ett av de mest förnedrande jobben är att
med sina bara händer eller med enkla hjälp-
medel forsla bort mänsklig avföring från
torrtoaletter. Dessa sysslor utförs av dali-
ter. Bejawada Wilson, som arbetar för or-
ganisationen *Movement of Elimination of
Practice of Manual Scavenging*, berättade

att kampen för att avskaffa sanitetsarbetare
följer ett välkänt mönster.

Trots lagstiftning som förbjuder sådant
arbete och inrättandet av en särskild statlig
kommission, *National Commission for
Manual Scavenging*, som skall följa upp
lagstiftningen, så möter reformarbetet mot-
stånd eller i bästa fall förhållas. År 1993 an-
tog Indiens parlament lagen om förbud mot
att anställa latrintömmare och att tillverka
torrtoaletter. Men centralregeringen utfär-
dade en kungörelse till delstaterna först i
januari 1997.

Delstatsregeringen i Andhra Pradesh
beslöt i september 2001 att denna form av
arbete skulle avskaffas och att arbetarna
skulle rehabiliteras. Delstatsregeringen
hävdade att det fanns 366 torrtoaletter och
1 840 latrintömmare. Uppgifter från kom-
missionen visar dock helt andra siffror: 167
597 torrtoaletter och 8 366 latrintömmare.
Inte heller toaletter i privata hem ingår. Det
förekommer vidare att myndigheter i
städer anlitar latrintömmare för att rensa
torrtoaletter och avlopp.

Under 1970-talet växte en ny generation
av dalit-författare fram i delstaten Ma-
harashtra. Den skapade begreppet *Dalit*

Sahitya, de förtrycktas litteratur. Unga radikala poeter beundrade militanta svarta ledare som **Hughey Newton** och **Eldridge Cleaver** och hur de stod upp och utmanade rasismen i USA. Poeterna ansåg att det fanns likheter mellan USA och Indien. I USA var det hudfärgen som gjorde att människor förnedrades och i Indien var det kastsystemet. Daliter hade ett mera komplext system att slåss emot eftersom förtrycket har sin grund både i religionen och i kulturen.

Förtrycktas litteratur

Inspirerad av Svarta panterörelsen i USA bildade poeterna gruppen Dalit Panthers för att på ett radikalt sätt förändra det indiska samhället som i tusentals år uppfattat daliter som mindre värda.

I sitt manifest beskrev de Dalit Panthers som en politisk rörelse som arbetar för kulturell, social och ekonomisk förändring för de förtryckta i samhället. Det var första gången som indiska författare engagerade sig politiskt och bildade en organisation.

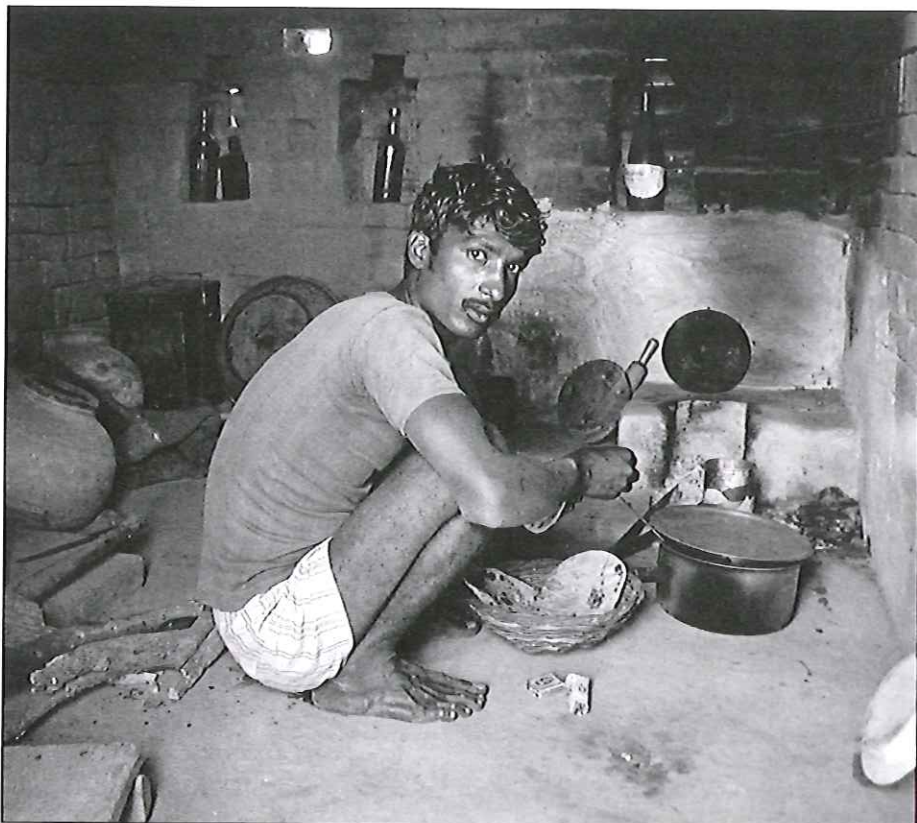
De förtrycktas litteratur handlar om revolt och kamp för frihet, men också om en dröm om ett samhälle byggt på frihet, rättvisa och jämlikhet.

Ett annat exempel på litteraturens del i kampen för daliternas mänskliga rättigheter är diktsamlingen *"The Silent Volcano"* som publicerades i samband med det konvent som National Federation of Dalit Women, NFDW, höll i Chennai i november 2002. NFDW är en oberoende organisation av dalit-kvinnor från skilda delar av samhället, som har som mål att bevaka dalit kvinnors villkor i ett kast-, klass- och genusperspektiv. NFDW arrangerar också kurser i ledarskap för dalit-kvinnor. Avsikten är att förbereda dem för att inta centrala roller inom den egna gruppen såväl som i nationella och internationella sammanhang.

Konsten åskådliggör

År 1995 arrangerade *Dalit Resource Center* i Madurai en konstfestival för dalitkonstnärer. Festivalen hade två syften. Den utmanade de högre kasternas kulturella dominans och den uppmuntrade dalit-ungdomar att se de egna konstformernas värde. Centret har därefter arrangerat sju festivaler. Dalit-konst har blivit ett sätt att skapa medvetenhet och ett vapen för protest.

År 1998 inträffade en program mot daliter kring staden Rannad i Tamil Nadu. Daliters hus sattes i brand, daliter mördades och kvinnorna skändades. Polisen ingrep inte för att skydda dem. Med det dubbla syftet att ge offentlighet åt det brutala våldet och bearbeta människors vända tog centret med några unga dalit-konstnärer till de drabbade byarna. De gjorde ett antal bilder, som visades runt om i delstaten under titeln *"The Colours of Liberation"*. Så samverkar aktivister inom dalittrörelsen och daliter i litteratur och



I Indien finns ungefär 170 miljoner daliter, motsvarande 17 procent av befolkningen.

FOTO ANDERS LINDH

konst i kampen för daliternas fri- och rättigheter, lokalt, nationellt och internationellt.

Diskriminering och social utstötning till följd av den hierarkiska sociala strukturen och religiöst rituella föreställningen om "renhet" respektive "orenhet" förekommer i flera länder världen över. I Indien finns ungefär 170 miljoner daliter, 17 procent av befolkningen. Diskriminering efter kast förekommer även i andra länder i Sydasiens, som Nepal, Pakistan, Sri Lanka och Bangladesh. I Nepal uppskattas antalet daliter till 4,5 miljoner, ungefär 21 procent av befolkningen. I England finns ungefär en miljon människor av indiskt ursprung. Av dessa har 200 000 dalit-bakgrund.

Liknande kastbaserade sociala system finns i flera afrikanska länder: Burkina Faso, Mali, Kamerun, Mauritien, Burundi, Mauritius, Senegal, Nigeria, Guinea, Guinea-Bissau, Elfenbenskusten, Gambia, Sierra Leone och Liberia. Det totala antalet människor utsatta för kastbaserad diskriminering i världen är enligt dalittrörelsen 240 miljoner. Målet för den samlade dalittrörelsen är att få, regeringarna i Indien och andra berörda länder, liksom institutioner inom FN och EU att inse att kastbaserad diskriminering måste bli en central människorättsfråga.

Internationalisering

Det internationella nätverket för solidaritet med daliter, IDSN, har bedrivit ett intensivt arbete för att internationalisera frågan. Arbetet har rönt framgång. FN:s kommission för avskaffande av diskriminering på

grund av ras, CERD, har i rekommendationer från augusti 2002 skrivit in att termen härkomst i Artikel 1, paragraf 1 i konventionen mot rasism bör omfatta diskriminering baserad på social stratifiering som till exempel kast. EU-parlamentet har i tydliga ordalag fört in frågan om kastbaserad diskriminering i sin resolution om mänskliga rättigheter. IDSN begär att EU och nationella regeringar skall ta upp frågan med Indiens representanter, bland annat vid de återkommande toppmötena mellan EU och Indien.

Arbetar med information

Det svenska nätverket för solidaritet med daliter, SDSN, har i likhet med andra nationella nätverk arbeta med att informera tjänstemän och politiker i Sverige och i EU-parlamentet, media, skolor och så långt möjligt människor i allmänhet.

Det avgörande är naturligtvis vad som händer i Indien. Lokalt har frivilligorganisationernas insatser medfört en del lättnader i förtrycket. Representanter för den nationella rörelsen, NCDHR, har vid ett personligt möte i maj 2003 med Indiens premiärminister **A B Vajpayee** kunnat påtala behovet av reformer. Indien har dock hittills inte låtit sig påverkas av den internationella uppmärksamheten.

De avgörande stegen mot att komma tillrätta med kastbaserad diskriminering har ännu inte tagits, trots att Indien i sin konstitution skrivit in att diskriminering på grund av så kallad "oberörbarhet" är förbjuden.

Hans Magnusson

Jaffna väntar fortfarande på att få skörda fredens frukter

Den som besöker de norra delarna av Sri Lanka möts av frodiga grönsaksfält, rader av kokosnöträd vars toppar har knäckts av bomber, och mil efter mil av oanvänd mark.

Vid en kombinerad bondgård och teknikcenter som drivs av rebellgruppen LTTE, de tamilska tigrarna, ger en stor solpanel ström åt minst 20 datorer och några fläktar, samtidigt som lådorna med färska, saftiga mangofruktar är redo att säljas på marknaden. Men aktiviteten här är inte representativ för verkligheten i området.

– Det finns fortfarande ingen utveckling. De flesta är tvungna att lita till något slags jordbruk för att överleva, säger **S Paramanathan**, ordförande i de humanitära organisationernas konsortium – CHA – i Jaffna, den stad som landets tamilska minoritet räknar som sin huvudstad.

Efter två år av vapenvila mellan regeringen och LTTE njuter regionen fortfarande inte de fredens frukter som har utlovats.

Hopplösheten och rädslan har blivit större sedan fredssamtalen avbröts i april förra året och efter konflikten mellan president **Chandrika Kumaratunga** och premiärminister **Ranil Wickremesinghe**.

– Folk är rädda för att vi ska återvända till kriget. Ingen vill ha det igen, säger **Thomas Savundaranayagam**, den katolske biskopen i Jaffna.

– Men en av de mest betryggande sakerna är att LTTE har sagt att de inte kommer att vara de första som bryter vapenvilan.

Krisen fördjupas

Rebellerna drog sig tillbaka från fredssamtalen på grund av missnöje med att inget övergångsstyre införts i landets nordöstra delar, för att öka takten i utvecklingen. Krisen förvärrades när president **Kumaratunga** tog över tre ministerposter – bland dem försvarsministerposten – i november då premiärministern var i USA.

Utan kontroll över militären lade



Vilken framtid väntar de här barnen i Jaffna?

FOTO:
JOHAN MIKAELSSON

Wickremesinghe fredssamtalen på is.

Biskopen i Jaffna säger att konflikten mellan de båda har lett till tveksamheter kring hur allvarliga politikerna i södern är när det gäller att lösa den etniska konflikten.

Cirka 64 000 människor har dött i kriget sedan 1983, och infrastruktur och egendom för miljardbelopp har gått till spillo.

Den politiska krisen har stoppat upp det begränsade utvecklingsarbete som pågick i de krigsdrabbade områdena. Det enda positiva tecknet nu är de arbetare som fortsätter att reparera den motorväg, A9 som binder samman landets norra och södra delar.

– Öppnandet av A9 är ett väldigt positivt tecken i fredsprocessen, och det har lett till att många människor från nord och syd har kunnat besöka varandra, samt att livsviktiga varor har kunnat nå upp till landets norra delar, säger **Savundaranayagam**.

Bristen på utveckling beror till stor del på arbetslöshet. Enligt **Paramanathan** är nästan 200 000 av Jaffnas 500 000 invånare undersysselsatta eller arbetslösa. Flyktningarna kan oftast inte återvända till sina hem. Många kommer från områden som nu är så kallade högsäkerhetszoner – de ockuperas av militären. Områdena är ofta också kraftigt minerade.

Walikamam, ett av de mest produktiva områdena i Jaffnaområdet ligger i en sådan zon. Militären har bara låtit återvändande flyktingar slå sig ner på några få hektar.

– Vi har hela tiden förespråkats att armén gradvis ska lämna högsäkerhetszonerna, men det har inte skett. Folk håller på att tappa förtroendet för ledarskapet i södern, säger **I Bernard**, en välkänd katolsk präst som arbetar med freds- och rättighetsfrågor.

Thamilchelvan, LTTE:s politiska ledare, varnar för att situationen är kritisk eftersom fredssamtalen inte återupptagits.

– Vi vill informera det internationella samfundet om den här krisen och berätta att folkets tålmod har nått gränsen, säger han när IPS träffar honom på en skolgård i den LTTE-kontrollerade staden Killinochchi.

Jaffna som en stad i krig

I Killinochchi och dess förorter ser man inga beväpnade soldater, bara män och kvinnor i blå uniformer – LTTE:s polisstyrka.

Det är en kontrast mot Jaffna, där taggtråd och bunkrar med beväpnade soldater och ett ständigt flöde av soldater i lastbilar signalerar att det här är en stad i krig – eller en stad som förbereder sig för det.

Vid Jaffnas sjukhus säger **Daya Somasunderam**, en av Sri Lankas mest respekterade psykiatriker, att många fortfarande söker behandling för trauman och psykiska sjukdomar. Även de flyktingar som har återvänt från andra länder söker behandling för den chock det har inneburit att se sina hem ödelagda av 18 års krig.

Feizal Samath/IPS

Allvarlig splittring inom den tamilska gerillan

LTTE:s ledare **Prabhakaran** har fått svårösta problem. **Karuna**, ledare för Tigrarna i Batticaloa, deklarerade i början av april att han tar kommandot över de 6 000 soldater i regionen som han för befäl över.

Bakom utbrytningen ligger missnöje över att gerillans ledning endast består av gerillamän från norr. **Karuna** klagar över

att hela tiden få skicka soldater till tjänstgöring i Vanni och på Jaffnahalvön.

Prabhakaran erbjöd **Karuna** amnesti, om han valde att dra sig tillbaka. Men **Karuna** föreslår i stället samarbete.

Vid **Prabhakaran**s presskonferens 2002 satt **Karuna** med för att visa på enighet. Men den regionala splittringen var känd.

Enligt **Karuna** är specialstyrkor på väg till Batticaloa för att likvidera utbrytaren. Demonstrationer har ägt rum i öst. Det är oklart hur stort stöd **Karuna** har. Ett spånt lugn sägs råda. Kyrkan försöker medla i konflikten. Armén har höjt beredskapen. Risker är stora att sista kapitlet blir blodigt.

Johan Mikaelsson

Lankesisk journalist drar Sveriges ambassad i Colombo inför rätta

SYDASIEN har tidigare rapporterat om ett irriterat meningsutbyte mellan personal vid Sveriges ambassad i Colombo och en grupp journalister från Sri Lanka.

I efterspelet anklagade visumhandläggaren Gunilla Fernando journalisten S.H.A. Careem för att ha "haft en illegal visering eller något".

Careem har nu ställt ett ultimatum:

– Jag har redan kontaktat advokat ifall ambassaden inte ber om ursäkt.

Men på ambassaden minns ingen vad som sades och väljer att stoppa huvudet i sanden istället för att be om ursäkt.

S.H.A. Careem blev mycket upprörd när han fick veta vad visumhandläggaren Gunilla Fernando hade sagt i SYDASIEN 2/03. I artikeln berättades om ett irriterat möte mellan en grupp journalister och personal vid Sveriges ambassad i Colombo.

SYDASIENs Thomas Bibin ringde upp visumhandläggaren Gunilla Fernando. Här är ett utdrag ur den bandade intervjun:

En person pekar ut dig. Hon heter Zanita Careem, och hon anser sig trakasserad och oförskämt behandlad av dig. Har du någon kommentar till det?

– Den enda kommentaren är att hennes man har åkt fast för att han haft en illegal visering eller något för något år sedan, och vi gick igenom hennes ansökan igen. Det är det enda jag kan säga. Men hon är också en dam som är väldigt påstridig. Men jag kommenterar inget mer, har inget mer att säga, säger Gunilla Fernando.

Lurén läggs på.

Bestriker anklagelsen

S.H.A. Careem bestriker anklagelsen å det bestämdaste.

– Jag har aldrig åkt fast för olaglig visering, vare sig i Colombo eller i utlandet. Ms Gunilla Fernando kan kontakta lankesisk polis eller underrättelsetjänst för att få detta klarlagt.

S.H.A. Careem är journalist och anställd vid Associated Newspapers of Ceylon och har mångårig erfarenhet i yrket. Han sitter i ledningen för Lankesiska journalistförbundet, Asiatiska journalistfederationen samt Internationella journalistförbundet.

Careem har tagit så illa vid sig av ankla-

gelsen att han har kontaktat advokat i ärendet.

– Om Ms Fernando inte ber om ursäkt för sitt påstående tvingas jag vidta rättsliga åtgärder, säger S.H.A. Careem.

Ann Marie Fallenius, chargé d'affaires vid ambassaden, svarar motvilligt på frågor om påstådda missförhållanden.

– Ambassaden ställer sig helt oförstående till den kritik som framförts mot ambassaden, säger Ann Marie Fallenius.

Hon betonar att ambassaden av sekretessskäl inte kan kommentera enskilda fall och vill med den kommentaren få intervjun och faktasökandet i ärendet avslutat.

Finns inga handlingar

Hon betonar i svaret på en fråga i ett mail från SYDASIEN att en handläggare har "enligt svensk grundlag rätt att meddela vad han/hon vill till en journalist med dom begränsningar som sekretesslagen kap 16:1 stipulerar".

Senare visar det sig att ambassaden inte har några handlingar som rör S.H.A. Careem.

Hur ser du på det faktum att en av ambassadens handläggare försvarat den irriterade inställningen vid mötet med en grupp lankesiska journalister som var på väg till Sverige med att en man till en av dessa journalister tidigare utfört en olaglig handling (vilket han bestämt hävdar att han definitivt inte gjort)? Och att denne handläggare yttrat detta till en svensk journalist? Om det inte finns några handlingar om Mr Careem kan han ju uppenbarligen inte ha utfört

Lankesiska journalister på väg till demokratur i Sverige: – Vi utsattes för rent trakasseri från svenska ambassadens sida



Zanita Careem, biträddande redaktör på dagstidningen The Island (Colombo) biter av sina karaktärsord. "Jag får inte vara på ett förhöllande med en ambassad."

En grupp journalister från Sri Lanka som i januari förr skulle gå den Svenska Enklarerade kursen "Journalistik och demokrati" i Kalmår och Stockholm vittnar om att de behandlats illa av den svenska ambassaden i Colombo.

D

Ständigt nya krav på dokument

29

29

29

29

29

29

29

29

29

SYDASIEN 2/03.

den påstådda olagliga viseringsansökan? Kallas inte det falsk tillvitelse? Underförstått att en handläggare kan yttra vad som helst till en journalist är väl att yttrandet överensstämmer med sanningen? (Och även om ett sådant yttrande från en myndighetsperson skulle vara sant kan det i vissa fall ändå handla om förtal). Anser svenska ambassaden i Colombo fortfarande att det som har skett är acceptabelt och vill ni att vi ska vidarebefordra det budskapet till Mr Careem?

– Hon [Gunilla Fernando, red ann] har tidigare på förfrågan från mig sagt att hon inte kan påminna sig vad hon sagt vid det samtal du refererar till, svarar Fallenius och fortsätter.

– Min uppfattning är att ambassadens tjänstemän i sin tjänsteutövning inte ska diskutera varken med journalister eller med andra, ärenden som gäller enskilda. För övrigt har jag inget mer att tillföra i detta ärende.

Ambassadpersonalen kan alltså inte minnas vad som sades.

Johan Mikaelsson

Linda kände sig diskriminerad av ambassadens personal

När Linda Bengtsson läste artikeln i SYDASIEN 2/03 gjorde hon en koppling till en egen upplevelse vid Sveriges ambassad i Colombo.

– Jag har själv varit med om detta och det känns hemskt att behöva läsa om hur de behandlar folk, bara för att de har "fel hudfärg". De behandlade mig så, så länge de inte förstod att jag var svensk.



Linda Bengtsson.

År 1997 var Linda Bengtsson i Sri Lanka för att arbeta på en fransk/lankesisk resebyrå. Vid ett tillfälle besökte hon Sveriges ambassad i Colombo i ett ärende. Hon blev väldigt förvånad när hon blev otrevligt bemött av den svenska personalen.

– Jag har inte blont hår och blåa ögon och personalen såg inte att jag var svensk medborgare genom mitt utseende och då var de inte heller trevliga mot mig. Då jag förklarar att jag var svensk medborgare blev de lite trevligare, berättar Linda Bengtsson.

Fick en obehaglig känsla

Hon fick förklaringen av personalen att det är så många som besöker konsulatet att de inte riktigt hinner se vem som är svensk.

Ann Marie Fallenius är chargé d'affaires vid ambassaden i Colombo:

– Ambassaden avvisar bestämt att det

skulle förekomma någon särbehandling på grund av hudfärg eller medborgarskap. Vi vill bemöta alla på ett juste och varmt sätt, säger hon.

Men Linda Bengtsson fick en obehaglig känsla då hon var tvungen att förklara att hon var svensk medborgare för att personalen skulle vara trevlig mot henne.

– Det ska inte spela någon roll vem man är, var man kommer ifrån och vilken nationalitet man har, alla borde väl behandlas lika. Det är på gränsen till diskriminering, det finns många svenska medborgare som inte är blonda och har blå ögon, säger Linda Bengtsson.

När hon kom hem till Sverige igen skrev hon ett brev till UD som utredde händelsen. Enligt ambassaden gjordes en "grundlig utredning" kring Linda Bengtsson 1997/98, vilken också är offentlig handling.

– Den visar att det inte låg något bakom, säger Ann Marie Fallenius.

Personalen på svenska konsulatet i Colombo fick möjlighet att uttala sig. Av uttalandet framgår att de inte kommer ihåg den specifika händelsen.

– Efter deras uttalande och UD:s så kallade utredning som enbart gick ut på att konsulatet skulle uttala sig, så hände det inte något mer och jag glömde väl delvis bort det otrevliga bemötandet som jag fick, säger Linda Bengtsson.

Ann Marie Fallenius betonar, precis som tidigare, att det "inte är någon mänsklig rättighet att få visum". Just den här typen av myndighetsbedömning är, enligt Fallenius, lika svår som den är viktig.

– Självklart gör vi inget för att diskriminera någon. Vi har en viseringsprocess som vi utför enligt Migrationsverkets direktiv. Det är en jättesvår hantering. Ibland står

ord mot ord, säger Ann Marie Fallenius.

Ansökningarna handlar oftast om besök till släktingar eller turistresor eller arbetsresor. Men det händer att ambassaden har kunskap om en person; något som denne inte vet att ambassaden känner till. Det kan ligga dem i fatet. I praktiken handlar det om att inte bevilja visum till människor som kan tänkas resa till Sverige för att söka asyl.

"Utgjuter all sin smärta"

Det är hög avslagsprocent på visumansökningar från medborgare i Sri Lanka, cirka 50-60 procent. Vissa länder i Asien har mycket lägre avslagsprocent. Andra har ännu högre. Det beror på förhållanden i de olika länderna.

– Det uppstår väldigt ofta situationer som har att göra med att människor är förtvivlade. De kan bli fruktansvärt ledsna och de utgjuter all sin smärta. Det händer ibland också att människor vägrar att lämna ambassaden. Många som får avslag blir otroligt ledsna. Det drabbar oss varje dag. Och det är inte konstigt att folk blir ledsna. Därför är det naturligt att frågorna ständigt är uppe till diskussion vid ambassaden, förklarar Ann Marie Fallenius.

Men för Linda Bengtsson var besöket vid ambassaden mycket obehagligt och det har satt spår inom henne. De är fortfarande kvar efter sju år.

– Att de behandlar folk olika är något som jag tycker är skrämmande och något som inte får ske, säger hon.

Enligt Linda Bengtsson visade den "grundliga utredningen" bara att ambassadpersonalen inte kunde minnas händelsen.

Johan Mikaelsson

Nyval i Sri Lanka den 2 april – freden får vänta

På enträgen uppmaning av sin partikamrader har president Chandrika Kumaratunga upplöst parlamentet och utlyst nyval den 2 april. Därmed tar hon ännu ett steg i den maktkamp hon i höstas drog igång mot den sittande premiärministern Ranil Wickremasinghe som tog regeringsmakten från Kumaratungas partigrupp Folkalliansen (PA) i valet 2001.

Priset för detta rävspel blir den framgångsrika fredsprocess med de tamilsktigrarna (LTTE) som Wickremasinghe drog igång direkt efter sitt maktövertagande med hjälp av norsk medling. Och



FOTO: OLLE MELKERHED

Vad väntar Sri Lanka efter den 2 april?

de massiva protesterna mot Kumaratungas planer på att upplösa parlamentet klingade ohörda.

Presidentens linje har varit att premiärministern gjort alltför stora eftergifter till gerillan för att få fred. Och hon har i januari på ett uppseendeväckande sätt lierat sig med Folkets befrielsefront (JVP), en ultranationalistisk och anti-tamilsk rörelse inom den singalesiska befolkningsmajoriteten.

Det är dock osäkert om presidentens agerande kommer att ge fler röster i det kommande valet. Premiärministerns koalition har haft 129 platser av de totalt 225 i parlamentet medan presidentens PA och JVP haft 93 mandat.

Thomas Bibin

Kreativ och hållbar utveckling

Prodipan är en idérik och målmedveten frivilligorganisationen i Bangladesh som har som mål att varje projekt ska bära sig ekonomiskt.

Vi satt bakpå var sin motorcykel i den täta förortstrafiken i staden Khulna i västra Bangladesh. Framför oss satt två entusiastiska medarbetare i den bangladeshiska frivilligorganisationen Prodipan som vi i Vänortsföreningen Eksjö-Bangladesh har stött i några projekt under de senaste tjugo åren.

De ville visa oss ett projekt för kompostering av organiskt avfall som de startat. Från Khulnas soptipp får Prodipan gratis organiskt material som läggs i avlånga stackar. Sedan tillsätts sågspån, kogödsel, vatten och lite kväve. Efter sex veckor har avfallet blivit utmärkt kompostjord.

Kontrollerad och godkänd av myndigheterna säljs den till trädgårdsodlare och jordbrukare som ersättning för kemiska gödningsmedel.

Verksamheten har be-
kostats av FN:s utvecklings-
program som ett pilotprojekt
och Prodipan hoppas att komma upp i så stor produktionskapacitet att verksamheten kan bli lönsam.

Sjukvårdsavfall separeras

Intill anläggningen för kompostering ligger ett annat av Prodipans nya projekt, en destruktionsanläggning för sjukvårdsavfall. Den har redan blivit ekonomiskt självbärande, med 36 av Khulnas 52 sjukhus anslutna till projektet. Avfallet, som separeras i skilda kärl på sjukhuset, hämtas av Prodipans specialutbildade personal och förs till en anläggning där plasten desinficeras och krossas för återanvändning, medan en del organiskt material begravs och resten av avfallet bränns.

Speciellt betydelsefullt är att alla sprutnålar samlas in. De deponeras i en stor cementbehållare som sedan förs till slutförvaring. Därmed hindrar man att de tas om hand av samvetslösa personer på sjukhusen som säljer dem för återanvändning.

Att projekten ska bli självförsörjande är en ledtråd i Prodipans verksamhet. Vi i



Frivilligorganisationen Prodipan förvandlar organiskt material till kompost.

FOTO RAVI DANIELSSON

Eksjö stödde på 1980-talet ett hälsoprojekt i Prodipans regi, med barfotaläkare som skulle finansieras med ett sjukförsäkringsprogram bland fattiga familjer. Men Prodipan lade ner projektet efter några år, eftersom det inte gick att få tillräckligt många familjer att ansluta sig till försäkringsprogrammet.

Självförsörjande

Ett annat projekt, som vi stödde på 1990-talet, var ett stort byutvecklingsprogram med gruppbildning bland fattiga bybor, mest kvinnor. De fick undervisning om sin förtryckta situation, hälsofrågor och hjälp att starta ekonomiska aktiviteter med lån från en mikrokreditfond.

Efter sju år fick vi besked från Prodipan att vår hjälp inte längre behövdes – projektet skulle snart vara självförsörjande. När vi besökte projektet kunde vi konstatera att det nu i stort sett är självbärande genom ränteinkomsterna från mikrokreditfonden. Dessutom fick vi se olika inkomstbringande

aktiviteter som kvinnorna i Prodipangrupperna startat med hjälp lån från fonden och som de nu stolt och med stort självförtroende visade upp: grönsaksodlingar, fiskdammar, mejeri med mera. När vi frågade dem vad som förbättrats i deras liv genom de ökade inkomsterna så tryckte de speciellt på att de nu kunde hålla sina barn i skolan.

Översvämningar

Prodipan startade sitt arbete 1983 i ett område som kallas Beel Dakatia, som en reaktion på de försämrade försörjningsmöjligheterna, när misskötsel av kanaler hade lett till konstant översvämning som förstörde alla möjligheter för jordbruk. Hjälpen inriktades på de fattigaste och värst drabbade. Under årens lopp har Prodipans verksamhet växt betydligt, både geografiskt och programmässigt. När de västerländska givarorganisationerna skiftade fokus till andra områden än traditionell fattigdomsbekämpning så vidgades också Prodipans verksamhetsområden, dock med bibehållet huvudmål att förbättra villkoren för de fattiga.

Tankesmejda

Läser man den senaste verksamhetsrapporten ser man vilken mångfald av aktuella problem som Prodipan är med och söker lösningar på. Förutom kompostering av hushållsavfall och destruktion av sjukhusavfall arbetar Prodipan bland annat med program för rent vatten och sanitet i slumområden, trädplantering, nya metoder för fiskodling, räddning av Sundarbans mangroveskog, översvämningssberedskap, skolor för stamfolksbarn och kartläggning av förekommande barnarbete samt nya skolformer för dem.

Förutom sitt sociala engagemang och den realistiska inriktningen på att verksamheterna med tiden ska bli självbärande, så kännetecknas Prodipan av en sprudlande idérikedom.

Denna vitala och kreativa frivilligorganisation kan nog sägas ha blivit litet av en tankesmejda för utvecklingsarbete i Bangladesh.

**Ulf Danielsson
Ravi Danielsson**

Bangladeshs diktande samvete

Shamsur Rahman är en av de mest lästa poeterna i Bangladesh. Vi presenterar här en av hans dikter översatt till svenska av Liakat Hossain.

Bangladeshiernas kärlek till Shamsur Rahman beror på hans sociala medvetenhet som han har berikat sina dikter med.

Han har skrivit dikter om den bengaliska språkrevolutionen 1952, om protesterna och strejkerna mot den neokolonialistiska staten Pakistan, om de förskräckliga översvämningar som skövlat miljontals män, kvinnor och barn, om det kvävande livet i det ockuperade Bangladesh 1971, innan landet vann sin frihet, om det heroiska självständighetskriget och så vidare.

Rahman har inte bara skrivit om historiska händelser och politiskt kontroversiella ämnen, han har även hanterat kärlek, natur, drömmar, ensamhet, melankoli och döden.

Född i Dhaka

Shamsur Rahman föddes den 23 oktober 1929 i Dhaka. Han har skrivit närmare 70 böcker och diktsamlingar. Bland dessa *Pratham Gan*, *Ditiyo Mriyttur Age*, *Ami Onahari*, *Dusshamayer Mukhomukhi*, och *Bondi Shibir Theke*.

Andra diktsamlingar är *Shamsur Rahmaner Shrestha Kobita*, *Amrityu Tar Jibanananda*, *Smtitir Shahar* (Memoarer) och *Shamsur Rahmaner Premier Kobita*.

Hittills har Shamsur Rahmans dikter översatts till engelska, ryska och hindi. Troligen nu för första gången också till svenska.

Dikter är alltid svåra att översätta. Det går inte att översätta ord för ord utan man måste översätta innebörden av raderna med känslan och stämning i behåll. Det har jag försökt göra i denna översättning.

Liakat Hossain

Liakat Hossain är redaktör för den bengaliska tidningen *Parikkrama* som ges ut i Stockholm sedan tolv år tillbaka.

Han har givit ut sex böcker och bland annat översatt *Astrid Lindgrens* böcker *Emil i Lönneberga* och *Alla vi barn i Bullerbyn* till bengaliska och *Per Nilssons Flickan jag älskar heter Milena*.

I SYDASIEN 2/91 skrev Inger Hastrup om Shamsur Rahman – poeten som blev bangladeshiska nationens samvete.

Så länge jag inte hade skrivit denna dikt

*Vaken satt jag i huset
Armbandsuret visade tre på morgonen.
Utanför låg mörkret som en best från forntiden,
huvudet nedhukad mot marken och sov.
Plötsligt vaknar denna best upp, skakade på sitt huvud och visar sig själv.
Med sina tänder och klor biter han den sovande staden.
Min stol och mitt bord skakar till.
I tron att det var en jordbävning försökte jag springa ut,
men fastnade vid stolen, min välkända stol.*

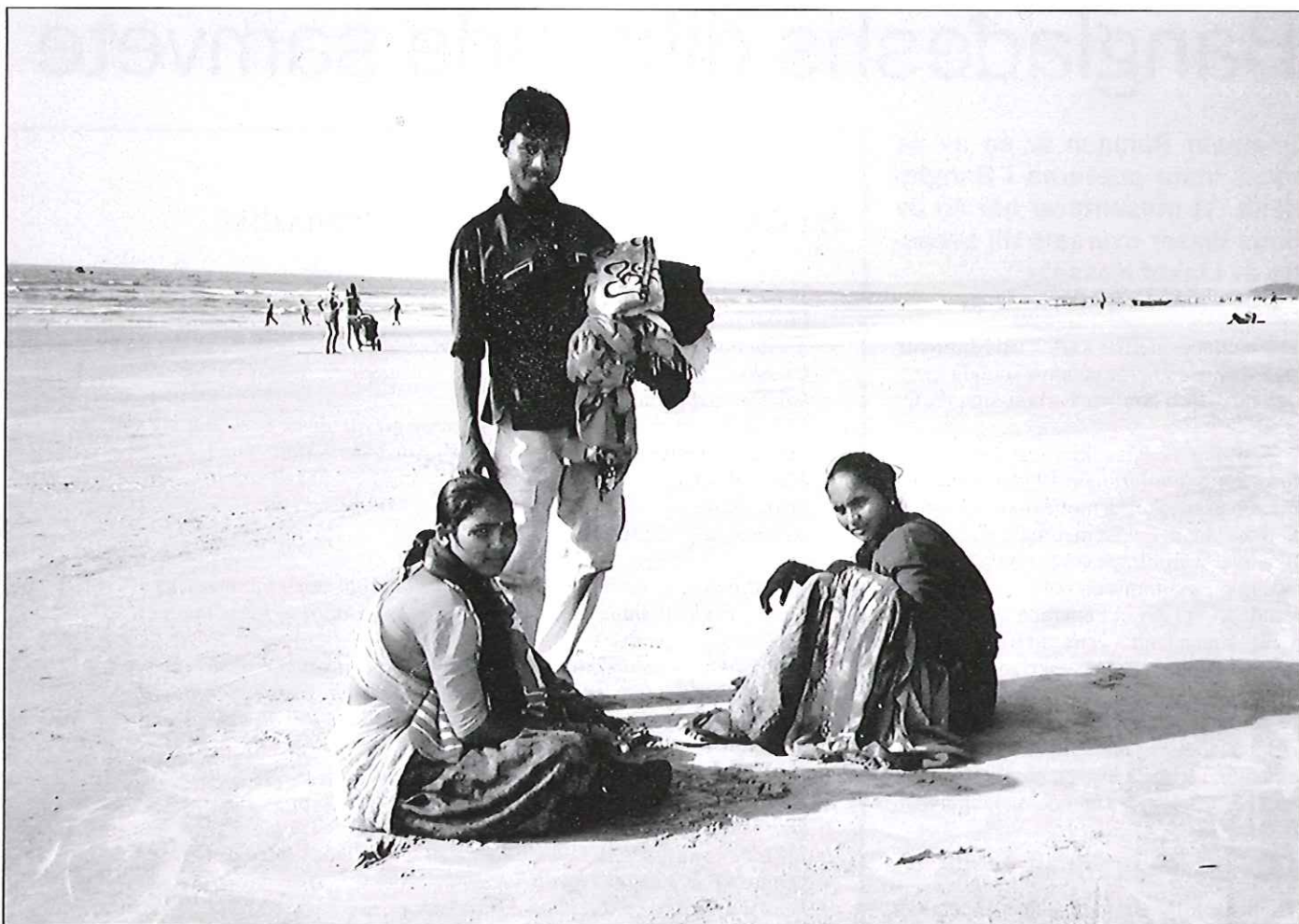
*Den stunden, nästa dag pratade alla om det som stod i tidningarna.
I min barndoms stads kända studenthem för kvinnor uppstod tumult
klockan tre på natten.
De nyvakna studenterna hittade inte vägen till skyddsrummen.
För att skydda sig ville de gömma sig, kläderna de drog i, flätorna förstörda,
hästsvansarna upptvinnade, kläderna skrynkliga, av våldet från terroristerna.*

*Den stunden ville träden olydigt springa skakande till studenthemmet,
men deras rötter var fastbundna i den hårda marken.
Den stunden vaknade den lugna BuriGanga floden upp.
Trots den stora olydiga vågen som slänger sig mot kanten av floden,
kunde den inte dränka brottslingarna.
Då sov folket.*

*Hur andas vi denna ruttna fula luft i dag?
Ska vi alla sitta passivt och se på?
Ska vi alla mätta och belåtna, röka våra cigaretter och pladdra iväg vår tid?
Kommer vi att sova igenom denna hemska tid?
Kommer vi som tysta dockor sitta och se på hur våra systrar och döttrar
blir våldtagna?*

*Så mycket som försvinner från område till område,
dom flesta förstår inte, men vissa förstår.
Kommer du med kinden lutad mot din hand sitta och tänka på
vilka som stjal vad?
Vilka är det som har förlorat allt?
Dina tankar kommer att bli som getingar och sticka hål på din själ,
du kommer att tålmodigt se på dag för dag månad för månad.
Det får inte hända, jag kommer inte att tillåta det ungdomen kommer att
resa sig, och bli framtidens ledare.*

*Denna tortyr, hotande ljusfattigt mörkt med gnistrande tänder
kommer vi aldrig kunna stoppa denna?
Kommer vi inte att kunna lysa upp den mörka natten med fullmånens ljus.
Kommer vi att kunna hindra ett sekel där maskerade, icke demokrater
med sitt finger riktar sina anhängare mot det onda och smutsar ner
mänsklighetens väg.
Kommer vi att kunna föda ett sekel där ungdomars drömmar kommer att hindras
från att begravas i lera, där civilisationen inte kommer att skrika?*



Försäljare på en strand i Goa som trotsar förbudet mot att sälja kläder till turisterna.

FOTO: ROLF CLIPPER

Grymt pris för turisternas lugn

Tyske Edward, som jag brukar äta frukost tillsammans med hos Maria på torget, föreslår en dag att jag ska följa med och träffa Raju. En man som släppts från fängelset efter fyra dagars misshandel.

Jag förväntar mig att möta en nedbruten person. En som just upplevt hur hans enda möjlighet till försörjning försvunnit i takt med piskrappen, slagen under fotsulorna och sticken med elektriska nålar. Men den person jag möter är förbluffande nog en leende man.

– Omkring 30, svarar han på min fråga om åldern. Jag försöker tolka vad det är han döljer med sitt leende, och förstår, fastän först senare, att det beror på att han känner sig förlägen.

Sålt kläder på stranden

Det brott Raju begått är nämligen att han sålt kläder på en strand i indiska turistparadiserna Goa. Många turister har klagat på efterhängsna försäljare och resultatet har blivit förbud mot försäljning på stranden. Turisterna kan nu ligga ostörda i solstolarna, medan Raju och många av hans vänner fått problem med att skaffa mat för dagen.

Rajus far odlar solrosor hemma i byn, solrosor för produktion av olja. Faderns pengar räckte till polisutbildning för en annan son men inte till studier för Raju.

System mördades

I Rajus familj är man van vid otur och olyckor. En bror till honom drunknade för två år sedan då han sögs in i vattenvirvlar kring en pump i en flod, och en yngre syster mördades för ett år sedan. Hon förgiftades av mannens släktingar som var missnöjda med hemgiften på 80 000 rupees (cirka 16 000 kronor). Systemen var 15 år när hon giftes bort mot sin vilja och var gravid när hon mördades. Hennes man är redan omgift. Ingen har dömts för brottet.

Nu har det gått några dagar sedan Raju släpptes. Edmund har skjutit upp vårt nästa besök av hänsyn till att Raju var medtagen både fysiskt och psykiskt efter polismisshandeln. Vi kommer tidigt, redan klockan 8 på morgonen, för vid 9-tiden vill han vara på plats och börja jobba.

– Ska du verkligen gå tillbaka till stranden?, frågar jag.

– Naturligtvis, svarar han med både frå-

getecken och utropstecken i rösten, och gör en paus för att med blicken försöka utforska hur jag tänker, hur mycket jag vet.

– Det här är mitt normala liv, det är inte första gången jag blivit misshandlad och med alla säkerhet inte heller den sista. Så här har vi det. Vi har inget val.

Raju och andra män vars fruar också arbetar med försäljning på stranden löper dubbel risk att fängslas. För om en kvinna tas på bar gärning får hennes man sona straffet.

– Jobbet har blivit mycket hårdare. För räckte det med att få bra kontakt med turisterna och att sedan kunna sälja. Nu måste jag ständigt vara vaksam och dessutom kunna springa fortare än polisen.

För vistelsen i fängelset och för transport mellan tre olika sådana måste Raju betala 3 000 rupees, och för att bli frisläppt ytterligare 5 000. Som jämförelse kan nämnas att en ordinär månadslön för en lärare är 4 000 rupees.

FOTNOT: Rajus namn är fingerat

Ann-Britt Tholf

Det stora världsägget

Dan Andersson testade gränserna mellan religion och estetik

Dan Andersson var starkt influerad av både indisk religion och kristen mystik. Hans andliga strävanden förlades ibland på ett rent estetiskt plan. Olavi Hemmilä benar ut skillnaden mellan indiskt, kristet och estetiskt.



Våren 1916 höll den indiske filosofen Sri Ananda Acharya en föreläsningsserie vid Stockholms högskola. Efter besöket i Sverige köpte han en fåbod i Alvdal i östra Norge och stannade där till sin död 1945.

Författaren Dan Andersson var närvarande vid några av föreläsningarna i Stockholm. I ett brev daterat "Stockholm, Styckjunkargatan 5, Marie bebådelsedag 1916" skildrar han en av dessa föreläsningar:

"Har bevistat Sri Anandas föreläsningar.

Stockholmarna har tröttnat på honom, salen var nästan tom. I början fick publiken gå hem för trängselns skull. Jag har hört lärt folk fälla det omdömet om Sri att han är naiv och barnslig, "och inte vet hur pass långt komma vi är i vårt tänkande." – Flera reste sig och gick ut, när han talade men av vilken orsak vet jag naturligtvis ej.

Emellertid har jag hört, att de lärde här önskat honom mer negativ gentemot sin egen lära, d.v.s. de hade väntat en av västerlandets tänkande upplyst indier, som kritiserade det indiska tänkandet. För min del var jag helt enkelt hänförd. Har aldrig kunnat föreställa mig något så oerhört i fråga om framställningen av det oerhörda."

Dan Anderssons intresse för österländska religioner var konstant i hans senare produktion. 1919 publicerade han dikten *Hymn* i tidskriften *Frihet*. Denna dikt visar hur ett motiv med ursprung i den indiska föreställningsvärlden, tanken att världen har uppstått ur ett ägg, får en delvis annan innebörd då det överflyttas till nordiska förhållanden. Analysen av motivets förvandling ger en intressant bild av hur oklara gränserna mellan religion och estetik blivit i det moderna samhället. Dikten *Hymn* hade undertiteln "Motiv ur Vedasångerna efter Sri Ananda Acharyas översättning":

Hymn – motiv ur Vedasångerna efter Sri Ananda Acharyas översättning

O, Gud, som de heliga nalkas på knä, du de hungrande världarnas bröd, 1.
vars större ljus är den dödliga tid och vars mindre den timliga död,
Du hör allt levandes sorl där Du bor i det eteruppmurade loft
och beträder stigen där ovanom allt, beströdd med stjärnornas stoft.
Till den okände Guden vår dyrkan!

Över det som ej vet någon gräns slog Du upp som ett tak det blånande valv 2.
och hela den mellanliggande rymd var blott Ditt öga som skalv
i kärlek mot bergen av evig snö och de fruktbara dalarnas mull,
och log ur töcknen mot solar som givmilda öste i djupen sitt gull –
Till den okände Guden vår dyrkan!

I vända böljade Etern, alla världarnas åldriga mor, 3.
och se när hon fött, i ett guldfärgat ägg av eld hela skapelsen bor!
Och planeterna ilade var sin väg ur äggets brystna band
av olika skapelse, namn och mått men styrda av samma hand.
Till den okände Guden vår dyrkan!

Oändlig är Själén, dess syn utan gräns av Tid och hindrande Rum, 4.
oändliga vägar med vingade fötter den vandrar i Etern stum.
Omslutande länder och stjärnor och hav bakom rymdernas förlåt den når,
outtröttlig, omätlig och ensam på härskarnas vägar den går.
Till den okände Guden vår dyrkan!

På jorden danad av varp och väv av seende, rum och tid, 5.
skall själen längta till Dig och, Dig finnande, vila i frid.
Skall utan att röra sig vandra in i det eviga namnlösa hus,
när dettas, det timligas, natt har gått ut i en morgon av evigt ljus-
Till den okände Guden vår dyrkan!

Dan Andersson, 1919

Dikten är komplicerad och bygger på traditionella indiska föreställningar om universums skapelse. Tanken att världen skapats ur ett ägg kommer till uttryck redan i Rigveda, den äldsta av Vedaböckerna. Rigveda består av 1 028 hymner som alla riktar sig till enskilda gudar. Hymnerna tros ha tillkommit mellan 1500 och 1000 f. Kr., men verket antas gå tillbaka till ännu äldre källor. I Rigveda X:121 betecknas ursprunget till allt liv med termen *hiranyagarbha*, eller "the Golden Embryo", som det heter i en översättning av Wendy Doniger O'Flaherty.

Prajapati, den gud som dikten tillägnas, betraktades som skapare både av världen och av gudarna. Detta skapande associeras med vattnet, "the high waters", i den sjunde strofen. Hymnen har modifierats av Sri Ananda Acharya och utgör ytterst förlagan till Dan Anderssons *Hymn*, vilket jag ska visa längre fram i detta avsnitt.

En diskussion av begreppet *hiranyagarbha* finns i förordet till Doniger O'Flahertys översättningar ur Rigveda. Hon påpekar att substantivet är sammansatt av flera olika komponenter: "Det är ett sammansatt

substantiv, vars första led betyder 'guld'. Det andra leDET betyder 'livmoder, embryo eller barn' i Rigveda men kom senare att representera ett 'ägg'. I vissa källor beskrivs världen som en livmoder ur vilken det gudomliga väsendet uppstår. Ibland sägs i stället guden födas före världen och alstrar då världsalltet med sin "säd".

De så kallade *Brahmana*-texterna räknas även de till Vedalitteraturen och kommenterar offren till enskilda gudar. Prajapati har en central roll också i dessa texter. Så sägs det exempelvis i *Shatapatha brahmana* att vattnet var alltings ursprung. Ur detta vatten bildades ett ägg som i sin tur gav upphov till Prajapati. Därefter uppkom världen.

En liknande version av skapelsen finns i *Chandogya-upanishaden*. Också här ligger ägget och flyter på vattnet under ett års tid. Därefter spricker det i två halvor. Den ena är silverfärgad och bildar jorden, medan den andra är gyllenfärgad och bildar himlen. Av äggets innandöme formas bergen, molnen, dimman, floderna och havet. Alla

VÄND!

de varelser som sedan formas strävar tillbaka till det ursprungliga enhetstillståndet. Senare upptogs läran om världsägget även i brahmanismens och hinduismens kosmologi (läran om världsalltets uppkomst eller skapelse). Där ersätts Prajapati av Brahma i rollen som världarnas herre. Den kosmiska utvecklingen inleds med att de fem elementen, eld, vatten, jord, luft och eter bildar världsägget. Ur detta ägg bildas sedan Brahma, som i sin tur frambringar hela den övriga skapelsen. Världen består till dess att Brahmas liv har nått sitt slut. Då brinner världsägget upp, en lång viloperiod tar vid. Så småningom uppstår kosmos på nytt.

Ett nytt element har således införts i skapelseberättelsen: världen betraktas visserligen som förgänglig men återskapas alltid när den allsmäktige Brahma återföds. De teorier som förknippas med världsägget räknar alltid med en skapare av universum, men denne skapare är inte alltid utgångspunkten i evolutionskedjan.

Världsägget i nordisk kontext

Traditionen om världsägget är komplex och ibland motsägelsefull. Motivet är även känt från äldre västerländsk spekulativ och återfinns inom så vitt skilda områden som i det antika Grekland och i tidig finsk mytologi. Dan Andersson har inte angett vilken källa han använt för sin omdiktning. Den text han måste ha bearbetat återfinns emellertid i Sri Ananda Acharyas *Prolegomena till arya metafysik* (1917). Boken bygger på de föreläsningar som Sri Ananda höll på Stockholms högskola våren 1916. En engelsk utgåva av arbetet, *Tattvajnanam*, gavs ut i Alvdal 1921. Den kan inte ha varit tillgänglig för Dan Andersson som dog året innan den utkom.

I *Prolegomena till arya metafysik* presenterar Sri Ananda "Vedas kosmologiska teorier". Detta sker i 23 nummerade strofer av varierande längd som anges gå tillbaka till Vedaskrifterna. I *Tattvajnanam* får läsaren mer detaljerade upplysningar. Stroferna sägs här ha hämtats från Rig Veda, Atharva Veda, Brahmana- och Smritilitteraturen samt Mahabharata. Exakt var i dessa källor som de olika stroferna hämtats anges däremot inte. Det finns betydande paralleller mellan Sri Anandas strofer och de texter som anges som deras källor i *Tattvajnanam*. Strof X refererar exempelvis till föreställningarna om världsägget, och det måste vara denna text som Dan Andersson använt sig av för sin *Hymn*.

Likheterna mellan denna text och Dan Anderssons *Hymn* är uppenbara (för att underlätta överblicken över de följande jämförelserna har jag nummerat stroferna i Dan Anderssons *Hymn* och markerat dem med bokstäver hos Sri Ananda Acharya). Den rent formella förebilden till dikten *Hymn* är dock en text av en författare som varken är svensk eller indier, nämligen Charles

Prolegomena till arya metafysik

Utgjutare av omätliga välsignelser, rikligt förlånade – besjälare, med livets himmelska gnista, livande allt som rör sig, av naturen korad till dess oinskränkte härskare, vilken *deva*'erna, sökande ljus och helig visdom, med vördnad nalkas; vilkens mäktiga herradöme är över fåglarna och markens djur och människan –

Till den Okände Guden vår dyrkan!

Ende Härskare, i härlighet och majestät och ära, över allt, som andas och slumrar och vakar; vilkens ljus är Dödlöshet, vilkens mindre ljus är Död –

Till den Okände Guden vår dyrkan!

Till vilken, från dessa tvilling-världar, i sina egna sfärer insatta, en vemodig klagan uppstiger; vilken det ensliga fästet, med hjärta slaget av fruktan, anropar om hjälp; vilken beträder stigen där ovan, beströdd med stjärnornas stoft.

Till den Okände Guden vår dyrkan!

Vilken med strålgång över det obegränsliga slog upp detta skimrande blåa valv – och den vida mellan-rymden, lik ett väldigt öga, på varje sida skådande dessa rullande klot av eld – och solen med strålar, spridande sig i böljande kretsar, ovan, nedan, till rymdens töckniga gräns – och de höga bergen, de himla-bärande pelarna, täckta av vinterns vithet – och det, vari *deva*'erna livets nektar ha dolt, havet, modern till alla de strömmar, som nära törstande dalar – och Väderstrecken, med sina starka, osynliga armar utbredda att samla levande vatten, varmed jordens sjöar och dammar och floder förökas.

Till den Okände Guden vår dyrkan!

I begynnelsen alstrade det ursprungliga vattnet, moder till den uråldriga Naturen, i vanlig tanke åstundande det blivande universum; där stodo de två, det Rättas Lag och Världs-Ordningen, understödjande tillsammans det lyckliga Bringande – fram; osedd, ovan dem, som en svan, på lugna vågor vilande, inom en trollkrets av dunkel skymning, själv-strålar den Gudomliga Skepnaden.

Till den Okände Guden vår dyrkan!

Och moder Eter låg i vända, och se! liksom ett gyllenfärgat ägg framkom universum, inom vattnet väl uppbyggt; och ur dess inre, självmant, växande, i mångfald och omfång, utvecklade sig denna världsbyggnad – uppehållande himmel och jord – av olika skapnad och namn och liv, av ett band bundna; en oförläpelig härskare likt, av sig självt blev det Enda till – var till –

Till den Okände Guden vår dyrkan!

Vattnen samlade sin kraft och sammanträngde den, såsom en linje inom en strömvirvel; och – rörande sig tillsammans – meddelade de levande kraft åt ägget, som av sig självt utvecklade sig inom sitt lysande skal av guld –

Till den Okände Guden vår dyrkan!

Sri Ananda Acharya, 1917

Baudelaire. *Hymn* publicerades för första gången i Frihet tillsammans med Dan Anderssons översättning av Baudelaire dikt *Litania till Satan*. Den yttre formen i de båda dikterna har hämtats från Baude- laires franska originaldikt i *Les Fleurs du mal* (1857). Denna



Charles Baudelaire.

dikt, *Les Litanies de Satan*, är uppbyggd i tvåradiga strofer med ett karakteristiskt återkommande omkväde på samma sätt

som i Dan Anderssons översättning. Jag ska diskutera sambandet mellan *Hymn* och *Litania till Satan*, men först måste dock förhållandet mellan Dan Anderssons *Hymn* och Sri Anandas text granskas närmare.

Mer lättillgängliga för kristna

Redan den första strofen i *Hymn* ger en bild av hur Dan Andersson förhållit sig till Sri Anandas text, som i det följande benämns *Prolegomena*. *Hymn* inleds med invokationen "O, Gud", som motsvarar en hel fras hos Sri Ananda: "Utgjutare av omätliga välsignelser, rikligt förlånade – besjälare, med livets himmelska gnista, livande allt som rör sig, av naturen korad till dess oin-

skränkte härskare". Uttrycket "deva'erna" i *Prolegomena* (a) har ersatts med "de heliga", vilket liksom ordet "Gud" gör texten mer lättillgänglig för en läsare som fostrats i en kristen och västerländsk tradition. Att de heliga nalkas Gud "på knä" i stället för "med vördnad" har samma effekt. Uttrycket "de hungrande världarnas bröd" i *Hymn* (1) saknar motsvarighet i *Prolegomena*, och har naturligtvis en biblisk anknytning. Jesus talar i Johannesevangeliet om sig själv som "livets bröd".

Sammantagna placeras dessa accentförskjutningar texten i en tradition som författaren (och hans läsare) kunde identifiera sig med. Dikten *Hymn* erinrar dessutom om Paulus tal inför aeropagen i Athen (se Apostlagärningarna. 17: 22-32). Här talar ju Paulus om det altare som athenarna vigt åt "en okänd gud". *Hymn* har något av samma tunga malmklang som Paulus tal. Det finns inga direkta belägg för att dikten *Hymn* influerats av talet till athenarna, men Dan Andersson var väl förtrogen med Nya testamentet.

Ödöden övergång till evigt liv

Prolegomena (b) vänder sig till den gud "vilkens ljus är Dödlöshet, vilkens mindre ljus är Död". Den okände gudens ljus bör rimligtvis förstås som det eviga livet. Det mindre ljuset är döden, betraktad som inträdet i detta eviga liv. I *Hymn* (1) har denna passage fått en mer komplicerad uppbyggnad. Här talas det om Gud, "vars större ljus är den dödliga tid och vars mindre ljus är den timliga död". Kopplingen mellan det större ljuset och "den dödliga" tiden är oklar. Dan Andersson återkommer dock till temat i slutstrofen, som fokuseras på själens slutliga möte med Gud i det eviga livet "när dettas, de timligas, natt har gått ut i en morgon av evigt ljus". Här betraktas, precis som i *Prolegomena* (b), döden som en övergång till ett evigt liv. Denna evighet blir en parallell till inledningsstrofens "dödliga tid". Själens dör till det eviga ljuset. Två poler står antitetiskt mot varandra. Det större ljuset betonar döendets evighetsaspekt medan det lilla ljuset representerar döden som en negation, en förlust av liv.

I *Hymn* (1) har alltså Dan Andersson bearbetat inlag i *Prolegomena* på ett sådant sätt att texten anpassats till en svensk publik och till en kristen kontext. I *Hymn* (1) sägs Gud bo Gud sägs bo i ett "eteruppmurat loft", vilket inte har någon direkt motsvarighet i *Prolegomena*. Etern är ett av de element som bygger upp världen i hinduisk kosmogoni, medan loftet är att hänföra till en rent svensk kontext.

Hymn (2) beskriver Skapelsens första ögonblick, och är en sammanfattning av *Prolegomena* (d). Den målande bilden av rymden som ett stort öga har Dan Andersson hämtat från *Prolegomena*, och strofen i dess helhet manar fram bilden av en Gud som är allestädes närvarande och omfattar världssalltet i sin varelse.

I *Hymn* (2) har Gud slagit upp sitt stora öga. Från sin position i den ödsliga rymden ser detta öga "i kärlek mot bergen av snö och de fruktbara dalarnas mull". Här föregår alltså Gud sin Skapelse.

I den centrala *Hymn* (3) fylls tomrummet av ett "guldfärgat ägg av eld" som föds av "Etern, alla världarnas åldriga mor". I *Prolegomena* (e) alstras världen av "det ursprungliga vattnet".

I *Prolegomena* (f) ligger "moder Eter" i vända och föder ett gyllenfärgat ägg som då bärs upp av vattnet. Här finns en väsentlig skillnad. I *Hymn* föds ett ägg av eld i en tom rymd. I *Prolegomena* föds likaledes ett gyllenfärgat ägg av Etern, men detta ägg flyter på vattnet. Kanske har det lagts direkt på vattenytan av "moder Eter".

Mer dramatisk utformning

Dikten *Hymn* har en ur rent litterär synpunkt mer slagkraftig framställning av skapelsen men avviker från Sri Anandas förlaga i det att tanken på vattnet som alltings ursprung övergivits.

I *Hymn* (3) sägs hela skapelsen bo i ägget. Dan Andersson ger den kosmiska utveckling som sker efter det att ägget skapats en mer dramatisk utformning än vad som är fallet i *Prolegomena*.

I *Hymn* (3) sägs uttryckligen att ägget brister. Den följande utvecklingen sker sedan i ett uppdrivet tempo: planeterna ilar



Världsägget – ursprunget till allt liv – pryder många hemaltare världen över.

var sin väg ur äggets brustna band "av olika skapelse, namn och mått". I *Prolegomena* (f) betonas i stället den gradvisa utvecklingen ur ägget: "ur dess inre, självmant, växande, i mångfald och omfång, utvecklade sig denna världsbyggnad".

Den sista strofen i *Prolegomena* ägnas uteslutande vattnets roll i skapelseprocessen. Vattnet bildar en virvelrörelse kring ägget och överför därigenom "levande kraft" till detta ägg. Därigenom kan ägget så småningom alstras "inom sitt lysande skal av guld". Texten avbryts mitt i utläggningen av vattnets medverkan i skapelseprocessen. *Hymn* har däremot en mer avrundad struktur. Själva skapelsen beskrivs i *Hymn* (2) och (3). Skildringen av skapelsen inramas av en lovprisning till Gud och två avslutande strofer som skildrar den enskilda själens längtan efter återförening med Gud. De båda sista stroforna saknar en direkt motsvarighet i *Prolegomena*.

Avslutningsstrofen i *Hymn* är en återklang av den inledande strofen, vilket ger dikten i dess helhet en cirkulär komposition.

Dan Anderssons *Hymn* är en konstnärlig vision som har åtskilligt av den ursprungliga indiska förlagan över sig men som ändå

VÄND!

Dan Andersson har anpassat texten till svensk publik och kristen kontext

FORTS.

fungerar relativt självständigt. Bedömningen av den verkan som dikten *Hymn* har på läsaren kompliceras emellertid av den inramning den fick då den först presenterades i Frihet. *Hymn* placerades nämligen bokstavligt talat parallellt med Baudelaires dikt *Litania till Satan*. De båda dikterna trycktes intill varandra på varsin sida i tidningen. Jag återger till höger hela Dan Anderssons översättning av denna dikt.

Uppbyggnaden liknar den som finns i *Hymn*. Den har dock inte hämtats från Vedaböckerna eller från någon annan indisk källa, utan från Baudelaires franska text.

Litania till satan följer originalet, men Dan Andersson har utelämnat stroforna 5, 9, 10, 12 och 14. Han har sökt behålla grundkaraktären i Baudelaires dikt. I både *Hymn* och *Litania till satan* riktas uppmärksamheten på den enskilda själens längtan efter befrielse. I *Hymn* har denna längtan framhävts i de två sista stroforna, som saknar direkt motsvarighet hos Sri Ananda. När *Hymn* och *Litania till satan* ställs bredvid varandra, så som skedde i Frihet, harmonierar de därför med varandra. Denna balans förstärks också rent grafiskt genom att stroforna arrangerats på ett likartat sätt.

Stor kontrast

Ändå skiljer sig *Hymn* och *Litania till satan* fundamentalt från varandra. *Hymn* andas vördnad inför skapelsen, och den längtan som dikten jag uttrycker saknar varje spår av den senare dikten destruktiva tonfall. I *Litania till satan* prövar Dan Andersson en dekadent attityd, där bildspråkets djärvhet, de chockerande stilväxlingarna och den upproriska tonen i dikten ackompanjerar

det klagande diktjaget i dennes "eländes år".

Frågan är då vad författaren syftat till med denna sammanställning av två så olikartade attityder. Till viss del är arrangemanget en uppvisning i formellt hantverksskunnande. Ur en estetisk synvinkel har Dan Andersson funnit den minsta gemensamma nämnaren hos de båda författarna. Den högstämnda hymntonen hos Sri Ananda Acharya och det dekadenta tilltalet i Baudelaires diktning har stöpts i ett enhetligt formspråk. Ändå finns det en vack-

lan i detta arrangemang. Dikten *Hymn* glider mellan indiskt och kristet på ett sätt som gör det svårt att bestämma författarens intentioner.

I dag sägs religionen ofta vara "privatiserad"; den har flyttats från det offentliga rummet till den privata sfären. Individerna har full frihet att bygga sin världsbild av komponenter som hämtats från olika håll. Detta drag i det moderna samhället förbådas i Dan Anderssons *Hymn*, och redan här uppstår svårigheter då det gäller att fastställa författarens avsikter med texten. Till detta kommer ytterligare en försvårande omständighet, nämligen det faktum att religionen inte bara blivit privatiserad utan även estetiserad.

Symboler, föreställningar och motiv hämtas från det religiösa området men inte av religiös övertygelse utan därför att de erbjuder material för estetisk gestaltning. I dikten *Hymn* är denna estetisering av religionen uppenbar.

Mystisk förening

Både i *Hymn* och i *Litania till satan* uttrycks en strävan efter en mystisk förening med en högre verklighet. I *Hymn* är denna mystik religiöst betingad, medan det i det senare fallet snarare är fråga om en rent estetisk skönhetsdyrkan. Litteraturvetaren **Eva-Britta Ståhl** har föreslagit termen "estetisk mysticism" för att beskriva denna typ av andlig strävan. Den ställs då i kontrast mot begreppet "mystik", som har mer religiösa konnotationer.

Gränsdragningen mellan den egentliga mystiken och den estetiska mysticism som Ståhl talar om är flytande, vilket hon också framhåller. Hon refererar till **Hans Ruin**, som redan i *Poesiens mystik* (1935) intresserade sig för det formspråk som klassiska mystiker delar med skönlitterära författare. Också Ruin framhåller svårigheterna i att skilja mellan de båda kategorierna. "Poetens utvecklingslinje", säger Ruin, kommer mystikern så nära "att dennes bild- och idévärld ofrivilligt börjar strömma in i hans dikt, även om han själv ännu icke är religiöst påverkad.

Det är enligt Ruin också denna frändskap mellan mystiken och det estetiska uttrycket som gör att "poesien så gärna förbinder sig med all sorts kvasibuddistisk filosofi, europeisk-romantisk mystik och annat liknande". I Dan Anderssons texter finns många inslag som indikerar ett starkt intresse för indisk religiositet men även åtskilliga exempel på retoriska grepp som hör hemma inom traditionell kristen mystik. Många av hans texter kan emellertid även betraktas som uttryck för en estetisk mysticism.

Kristet arv från barndomen

Vad återstår då av mystiken när den reducerats till en fråga om gränsdragningar mellan indiskt, kristet och estetiskt? Vad är

Litania till Satan

O du den mest sköna och lärda i änglarnas hov
Du gud utav ödet förrådd och berövad allt lov,

O satan hav misskund med mig i mitt eländes år!

Förvisade furste som alltid med orätt man skytt
Du som fast besegrad blott starkare uppstår på nytt,

O satan hav misskund med mig i mitt eländes år!

Allvetande kung av de nedersta land utan ljus
Livläkare kallad att hela i ångestens hus,

O satan hav misskund med mig i mitt eländes år!

Du som ock till en utstött och spetälsk och dömd
Ger att smaka den lust vilken är som i himmelen drömd,

O satan hav misskund med mig i mitt eländes år!

Du som nekar mannen med snaran om halsen att le
Stolt och öppet mot hopen som samlats kring galgen att se –

O satan hav misskund med mig i mitt eländes år!

Du som icke en skreva i avundsamt världsallt har glömt
Där den ängslige Gud sina kära klenoder har gömt –

O satan hav misskund med mig i mitt eländes år!

Du vars öga ser djupt ner i malmådrans skimrande mærg
Hur framtidens mordvapen sova i bäddar av bärg,

O satan hav misskund med mig i mitt eländes år!

Du som för att hugna och trösta oss lidande människodraavel
Har lärt oss att blanda salpeter med svavel –

O satan hav misskund med mig i mitt eländes år!

Du, av vilken var slinka sitt hjärtemod får
Till att dyrka och älska bland plågor och trasor och sår,

O satan hav misskund med mig i mitt eländes år!

Du målsman för dem som den hetaste harmen har rört,
Och som vreda på porten den gamle Gud Fader ha kört,

O satan hav misskund med mig i mitt eländes år!

Charles Baudelaire, 1857
(svensk översättning Dan Andersson 1919)

det centrala i en andlig strävan som inte låter sig bindas vid någon särskild kontext? Dan Anderssons egen biografi pekar på ett möjligt svar på denna fråga. Det kristna arv som han bar med sig från sitt barn-doms-hem förlorade aldrig sin betydelse men kom att samverka med influenser från utomeuropeiska religioner.

"Flöde av heligheter"

Som framgått ovan förlades hans andliga strävanden ibland även på ett rent estetiskt plan. Religionsvetaren **Owe Wikström** beskriver i antologin *Att se det dolda* (1998) livet som ett kontinuerligt flöde av "heligheter, vördnad och tacksamhet inför livsvillkoren". När dessa upplevelser ska tolkas uppstår problem, eftersom inga tolkningar längre kan pekas ut som de a priori riktiga.

Wikström beskriver detta tillstånd som "transcendenserfarenheternas legitimeringskris". En författare som söker ge uttryck för "helighet, vördnad och tacksamhet inför livsvillkoren" kan förväntas skifta mellan olika modeller för att sätta in dessa känslor i ett sammanhang.

Det samhälle som Dan Andersson var förankrad i sedan barndomen var på väg att förvandlas i grunden. Han kunde dock aldrig göra sig hemmastadd i denna utveckling utan förebådar med sin nervösa disposition ett senare skede, där den alienerade nutidsmänniskans problem står i centrum.

Hans rastlöshet kan tolkas som ett uttryck för vilshenhet, men dess främsta kännetecken är en strävan efter pragmatiska lösningar i en komplicerad värld. Dan Andersson upplevde med andra ord den "transcendensupplevelsens legitimeringskris" som Owe Wikström talat om och sökte efter utvägar ur denna kris. I detta sökande kan han bäst beskrivas som en konfessionslös mystiker.

Olavi Hemmilä



Dan Andersson växte upp under en tid med snabba förändringar. Hans sökande var ett sätt att finna lösningar i en komplicerad värld.

Ordförklaringar

Daksa: Den manliga principen i skapelsen enligt hinduisk mytologi. Den kvinnliga motsvarigheten kallas "Aditi".

Atharvaveda: Den sista av de fyra Vedaböckerna. Hymnerna i Atharvaveda användes "om något fel, som annars skulle upphävt offrets verkan, råkat smyga sig in i offerproceduren" (Glasenapp, 1967, s. 59).

Smriti betecknar den normerande tradition som reglerade grundvalarna för de vetenskaper som användes vid kulten (grammatik, fonetik, astronomi mfl.) i motsats till **sruti**, som representerar den uppenbarade eller muntligt traderade kunskapen.

Litteratur

Sri Ananda Acharya, *Prolegomena till arya metafysik*. Stockholm, 1917.

Dan Andersson: samlade skrifter 2: enskilda dikter. Stockholm, 1978.

Dan Anderssons brev 5 (7): Dan Anderssons brev till Eva von Bahrborg och Niklas Bergius åren 1913-1916. Stads- och länsbiblioteket i Falun (opubl mtrl).

Charles Baudelaire, *Les fleurs du mal*: édition de 1861: texte pré-

senté, établi et annoté par Claude Pichois. Paris, 1996 (i svensk översättning: Ondskans blommor).

Ingvild Saelid Gilhus, *Sri Ananda Acharya: en hindu i Norge* i Kirke og kultur 94 (1989), s. 225-235.

The Rig Veda: an Anthology: One Hundred and Eight Hymns, Selected, Translated and Annotated by Wendy Doniger O'Flaherty. London, 1981.

Allmänt om världsägget:

Inge Jonsson, Swedenborgs skapelsedrama de cultu et amore dei: en studie av motiv och intellektuell miljö. Stockholm, 1961, s. 64-77.

Martti Haavio, Väinämöinen: Eternal Sage. Helsingfors, 1991, s. 45-63.

Anna-Britta Hellbom, "The creative egg" i Ethnos: Journal of Anthropology 28 (1963), s. 63-105.

En tid då väst och öst ännu kunde mötas

WILLIAM DALRYMPLE:
White mughals
– love and betrayal in
eighteenth-century India
Harper Collins

Mot slutet av 1801 sammankallades i största hemlighet ett möte på hög nivå inom den brittiska kolonialförvaltningen i Indien. Vad det hemliga mötet handlade om var att en skandal höll på att segla upp, en skandal som i värsta fall skulle kunna äventyra britternas maktposition.

Militärt befann sig britterna visserligen på frammarsch, de behärskade stora områden i öster men var fortfarande sårbara och beroende av allianser med vänskapligt sinnade indiska furstedömen. Skandaler måste därför undvikas. Men nu ryktades det att britternas representant vid hovet i det självständiga Hyderabad, **James Achilleus Kirkpatrick**, hade inlett en förbindelse med en muslimsk prinsessa.

Än värre var att den blott fjortonåriga prinsessan sades vara gravid och kanske redan hade fött ett barn. Enligt ryktet var **Khair un-Nissa** nu till och med gift med Kirkpatrick – som i sin tur konverterat till islam! Prinsessans farfar var så upprörd över förbindelsen att han hotade med att mana invånarna i Hyderabad, ett av britternas viktigaste allierade, till revolt.

Engagerande berättelse

Om detta hemliga möte kan man läsa på inledningssidorna i *White Mughals*. Bokens författare, **William Dalrymple**, har tidigare publicerat bl a romanen *In Xanadu* och en reseskildring från det gamla bysantinska kejsardömet i länder, den sistnämnda för övrigt översatt till svenska.

Med sin nya bok har han åstadkommit ett mäktigt och välskrivet verk på drygt 500 sidor. Redan att han lyckats gräva fram så mycket material ur arkiven är en prestation, och att han lyckats binda materialet samman till en engagerande berättelse om makt och kärlek är än mer imponerande.

Därtill är mycket av vad han säger ägnat att rucka på våra gängse föreställningar om den brittiska koloniseringen av Indien. Den indiska kontinenten har erövrats flera gånger om, helt eller delvis, men har förr eller senare alltid lyckats assimilera ockupanterna. Muslimerna och deras mogulkejsardöme, som formellt bestod ända till 1857, är bara ett exempel. Undantaget skulle vara britterna, de vita erövrarna med sitt ingrodda förakt för "natives" och sitt behärskade fasthållande vid sina egna bruk – och sin ovilja att ens klä sig efter det indiska klimatet. Men Dalrymples bok visar att utvecklingen kanske kunde ha blivit en annan.

Det fanns nämligen en tid då var tredje brittisk man på indisk mark levde med en

indisk kvinna, och då det för många av dem var självklart att klä sig i fotsida inhemska kläder och röka *hookah*, vattenpipa.

Dessa män tog också till sig landets kultur och religion och flera av dem trädde i inhemska furstars tjänst. För den som blev rik på kuppen var det förstås lockande att leva i samma lyx som förmögna indier. Var man bara beredd att omskära sig stod vägen dessutom öppen för att bli muslim och åtminstone i princip skaffa sig flera hustrur.

Reaktion mot kulturblandning

Sir **David Ochterlony**, brittisk representant i Delhi, hade hela tretton! Ändå skulle han i sitt testamente komma att oro sig för att hans muslimskt uppfostrade döttrar kunde tänkas hamna i ett harem.

Men redan före sekelskiftet 1800 hade det börjat uppstå en reaktion mot denna kulturblandning. Missionärerna hade länge varit förfärade och nu slog även de makt-havande till bromsarna. Kolonialmaktens inställning till indierna, inklusive allierade furstestater, blev alltmer arrogant och aggressiv. Lagstiftningen stramades åt.

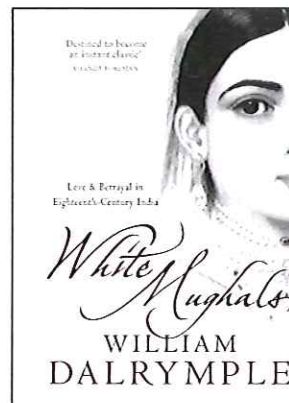
Snabbt förbjöds anglo-indierna, dvs barn födda i blandäktenskap, att träda i offentliga tjänster. Fr o m början av 1800-talet blev det dessutom allt sällsyntare att en brittisk man skrev ett testamente till förmån för sin *bibi*, sin indiska älskarinna.

Tillbaka till James Kirkpatrick. Denne hade tidigt gjort sig uppskattad inom administrationen. Hans ingående kunskaper om indisk kultur, indiskt språk och hans djupa respekt för indierna gjorde honom synnerligen lämpad att verka som diplomat och inom underrättelsetjänsten.

Kirkpatrick knöt personliga vänskapsband med *nizamen*, fursten av Hyderabad, och dennes ministrar. På så vis kunde han bygga allianser och därigenom hålla britternas rivaler, främst fransmännen, stängna. Men kolonialmaktens hårdnande attityd mot indierna gjorde honom orolig och han började få allt fler fiender bland sina egna.

Intressant nog skulle den brittiska erövringen av Sri Lankas inland något senare uppvisa stora paralleller. Den gången hade britterna i hög grad en själsfrände till Kirkpatrick, **John D'Oyly**, att tacka för sina framgångar. Med hjälp av kontakter bland inlandets högadel lyckades han underminera den siste självständiga singaleskungens maktbas – dennes kungadöme Kandy. Det föll praktiskt taget utan motstånd. Om John d'Oyly kan man för övrigt läsa i makarna **Brendon** och **Yasmine Gooneratnes** *This inscrutable Englishman – sir John d'Oyly, baronet, 1774-1824*, recenserad i SYDASIEN 2/2000)

White Mughals är såväl en spännande skildring av maktspelen som ett gripande och tragiskt kärleksdrama. Från Kirk-



Omslaget till William Dalrymples bok föreställer **Khair un-Nissa**, alltså **James Achilleus Kirkpatrick**s hustru.

patrick's sida, menar Dalrymple,

var det tveklöst fråga om kärlek till **Khair un-Nissa**. I det längsta försökte Kirkpatrick visserligen, väl medveten om vilka risker han tagit, hålla sina förhåvanden hemliga för sina överordnade. Men när det kom till kritan var han likafullt beredd att försvara sin familj.

Hur **Khair un-Nissa** upplevde det hela, fostrad till att ingå arrangerat äktenskap som hon var, är svårare att veta. Tecken tyder på att hon på sätt och vis var en bricka i ett maktspel inom den egen familjen. Makarna fick i alla fall två barn tillsammans. Båda föddes som muslimer men oron för deras framtid drev Kirkpatrick att göra det han trodde var för deras bästa – sända dem till England.

Ingen återvändo för barnen

I Indien skulle de, antog han, varken accepteras av briter eller muslimer. Framme i England togs barnen om hand av Kirkpatrick's släkt och döptes illa kvickt om till kristna. **Mir Ghulam Ali** blev **William** och **Noor un-Nissa** **Kitty Kirkpatrick**.

Vid det laget fanns heller ingen återvändo för barnen. Deras far hade ryckts bort i sjukdom strax efter deras avresa, endast 41 år gammal, och hans förkrossade unga änka hade inte heller många år kvar att leva. Ytterligare en högt uppsatt britt tog henne visserligen till älskarinna men gjorde sig kvitt henne så fort han riskerade svårigheter för hennes skull.

Av barnen skulle William dö ung men den vackra **Kitty** så småningom göra den unge viktorske författaren **Thomas Carlyle** upp över öronen förälskad. Dock gifte sig **Kitty** med en officer och lyckan ville att hon så småningom kunde återuppta kontakten med sin mormor i Hyderabad – en av de få ljuspunkterna i den tragiska historien.

Det blev en rörande återförening, om än bara i skrift; mormodern skrev brev på persiska och **Kitty** på engelska. Vid **Kittys** död 1889 hade det för länge sedan slutat vara tal om någon kontakt mellan engelsmän och indier. Ett landsomfattande väpnat uppror hade slagits ner redan trettio år tidigare och **Rudyard Kipling** kunde sammanfatta stämningarna genom att slå fast att öst är öst och väst är väst – "och aldrig mötas de två"!

Anders Sjöbohm

Självutlämnande om indisk religion

ZAC O'YEAH
Guru! En resa i underlandet.
Ordfront 2004

Den som läste tidskriften SYDASIEN under 1990-talet hade den stora förmånen att möta vår medarbetare **Zac O'Yeah**, som skrev kunniga och välskrivna artiklar om Indien, framför allt om litteratur, film, dans och kultur i största allmänhet.

Zac hyser en passionerad kärlek till Indien och har tillbringat flera år på resande fot i landet – hans högsta önskan är att återfödas som indier i sitt nästa liv! Numera lever han permanent i sydindiska Bangalore tillsammans med sin hustru, poeten **Anjum Hasan**.

De senaste åren har vi inte hört mycket av Zac O'Yeah. Orsaken till det framgår förmodligen av hans nyutkomna bok som handlar om indisk religion av i dag. Det är resultatet av resor han gjort de senaste åren kors och tvärs genom det väldiga landet, på jakt efter essensen i indisk religion, och hur det kommer sig att den i så hög grad kommit att attrahera västerländska sökare, alltså sedan nyckelpersonen **Vivekananda** introducerade en reformerad hinduism i Amerika i slutet av 1800-talet.

Pilgrimsupplevelser

Sökande efter förstahandsinformation och fylld av längtan efter att slutligen finna den upplysning som möjligen låter sig finnas kastar Zac sig hämningslöst ut i religiösa pilgrimsupplevelser, och han utlämnar sig också totalt i skildringen därav. Likt Alice i Underlandet (som bokens titel parafraserar på) beskriver han alla de märkliga saker han upplever på färden.

Från ett legendariskt gudinetempel på ett berg i Assam färdas han till Kolkata för att offra getter i Kali-templet och vandra i den galne prästens, **Ramakrishna Paramhans**, fotspår i Dakhineswar på 1890-talet. Han färdas med överfullt pilgrimståg till Allahabad, badar i Ganges iskalla vatten och umgås med nakna och haschrökande *naga*-sadhur under Kumbh Mela-festivalen – "världens största kulturevenemang alla kategorier", som Zac uttrycker saken.

Han besöker Rishikesh och studerar meditationskolorna där, och fortsätter till den heligaste av alla städer, Benares, där han går så helhjärtat in för sin uppgift att han i ännu ett försök att söka förståelse köper, och med katastrofala följder själv provar på, *bhanga* från en av stadens många specialbutiker för detta i den heliga staden legala knark.

Därefter färdas han söderöver och besöker en efter en av de stora gurugestalterna av i dag, **Sai Baba**, **Sri Sri Ravishankar**, **Amma** med flera, som alla etablerat väldi-



Puja-dag i Kalitemplet i Dakhineswar norr om Kolkata, där religionsreformatorn Ramakrishna verkade i slutet av 1800-talet. Ett tempel som författaren Zac O'Yeah naturligtvis besökte i sitt sökande efter vad indisk religion egentligen är. FOTO: LARS EKLUND

ga kulter kring sig och skapat imponerande ashram-samhällen. Däremellan besöker han föregångare inom branschen, **Bhagwan Shree Rajneehs** Osho-sekt som ännu håller till i Pune, teosofernas anläggning i Chennai och det utopiska Auroville i Pondicherry.

Med öppet sinne suger Zac O'Yeah i sig religiösa upplevelser, men samtidigt bor en klar förnuftsmänniska inom författaren. Det vilar stor kunskap i boken som bygger på religionshistoriska studier. Denna förmedlas med ett enkelt språk, på Zacs karaktäristiska vis ofta med halsbrytande jämförelser.

Initierat och detaljerat berättas exempelvis om hur företeelser som Ramakrishna-rörelsen växte fram i Bengalen i början av 1900-talet, och om hur det gick till att förvandla Beatles-gurun **Maharishi Mahesh Yogis** Transcendental Meditation till världsomfattande affärsrörelse.

Mirakeluppvisningar avslöjas

Sakligt och humoristiskt granskas kritiskt guruernas mirakeluppvisningar där klockor på löpande band trollas fram ur Sai Babas hand. Zac besöker den framstående indiske rationalisten **Premanand**, utgivare av tidskriften *Indian Sceptic* som ägnat en stor del av sitt liv åt att avslöja religiösa bluffmakare.

Zac hälsade vidare på den ryktbare författaren **R K Narayan** strax innan dennes bortgång (ett besök som Zac för övrigt beskrev i en artikel i SYDASIEN 1/98), och han refererar flitigt till Narayans bok *Guiden*, som just handlar om hur lätt det är att skapa moderna gurus.

Slutligen är Zacs skildringar av väster-

länningar på "ashram-hopping" fullständigt makalösa, vare sig det handlar om tyskar som gått på alla meditationskurser som över huvud taget finns att tillgå i Rishikesh, eller om andra västerlänningar som förenar sitt religiösa sökande med droger i Goa.

Boken avslutas med en utomordentlig uppslagsdel med indiska religiösa termer, gudanamn, viktiga personer och en lista över ashrams och rörelser som nämns i boken.

Lars Eklund

Köp Zacs bok till specialpris!

☐ Som Sydasien-läsare får du *Guru – En resa i underlandet* till special-priset 229 kronor (ca-pris i bokhandeln 300 kr). Ring eller maila din beställning till Förlagssystem AB, tel: 08-657 19 90, order@fsys.se. Ange att du är SYDASIEN-läsare, plus ditt namn, adress, telefonnummer samt bokens titel.

Ny Lundatidskrift om indiska religioner

☐ Religionshistorikerna **Kristina Myrvold** och **Katarina Plank**, välbekanta för SYDASIENS läsare, ligger bakom en ny vetenskaplig tidskrift om indiska religioner, kallad *Chakra*, som utkommer med två nummer per år. Första numret har temat "Kvinnliga gestalter i indiska religioner" och släpps i mars 2004 och följande nummer som kommer i oktober får temat "Medicin och terapi".

Mer information om Chakra finns på <http://www.teol.lu.se/chakra/> **LE**

Osäker framtid väntar flyktingar från Bhutan

Mer än 100 000 flyktingar från Bhutan har hamnat i en besvärlig situation i grannlandet Nepal, efter oenighet om huruvida de ska återsändas till sitt hemland, samt nedskärningar av FN:s bistånd till flyktingarna.

Lhotsampa-folket är bhutanesiska medborgare av nepalesiskt ursprung. De flydde, som SYDASIEN tidigare vid flera tillfällen berättat om, undan förföljelser i södra Bhutan och har bott i flyktingläger i Nepal sedan slutet av 1980-talet.

Många av flyktingarna, som är hinduer, lämnade Bhutan då det buddhistiska kungariket inledde en kulturell och religiös kampanj för att stärka landets buddhistiska identitet.

Repatrieringen avbröts

Efter femton samtalsrundor mellan Nepals och Bhutans utrikesministrar, i syfte att se till att flyktingarna kan återvända i säkerhet, har man ännu inte gjort några större framsteg.

En del flyktingar skulle börja återvända till Bhutan den 15 februari i år. Men processen stannade av innan den ens hann börja. Den 22 december förra året, då bhutanesiska regeringsrepresentanter kom till de nepalesiska flyktinglägren för att informera flyktingarna, bröt oroligheter ut, och de båda ländernas regeringar har sedan dess stridit om att hitta och straffa de ansvariga. Två bhutanesiska representanter och en nepalesisk polis skadades när de överröstades med stenar.

Det som utlöste oroligheterna var flyktingarnas rädsla för att de åter igen skulle

drabbas av förföljelse om de återvänder till Bhutan. Bhutanesiska representanter underblåste rädslan då de sade att när flyktingarna återvänder, kommer de att få bo i läger inom Bhutan i ytterligare två år, och att de under den tiden måste bevisa sin lojalitet mot landets kung, historia och kultur.

– Tycker du verkligen att vi borde åka tillbaka under de omständigheter som råder? Har den situation som fick oss att fly verkligen förbättras? Vi anser inte det, säger 62-åriga **Bhawani Prasad Adhikari**.

Sedan oroligheterna i december har nepalesiska regeringen beslutat sig för att kräva garantier från Bhutan om att de återvändande flyktingarna kommer att behandlas med värdighet, och att de kommer att få fullständiga medborgerliga rättigheter. Tidigare har Nepal undvikit frågan och sett det som en intern angelägenhet för Bhutan.

Flyktingbistånd minskat

Samtidigt har flyktingarnas problem försvårats av att FN:s flyktingkommissariat UNHCR beslutat att minska biståndet i lägren. Sedan den första januari i år har UNHCR slutat att tillhandahålla vissa kryddor, samt minskat ransonerna av fotogen. Och fler sådana neddragningar väntas.

Dessutom har den nepalesiska regeringen varnat för att de som anses kunna återvända till Bhutan kommer att förlora sin flyktingstatus om de vägrar att åka tillbaka.

På grund av detta har flyktingar som 16-åriga **Laxmi Prasad Kharel** hamnat i ett vakuum. Han kom till lägret som fyraåring, och i dag går han i åttonde klass i en skola i flyktinglägret.

Kharel säger att han har förlorat allt hopp om att åka tillbaka efter oroligheterna den 22 december.

– Vi lever ett miserabelt liv i lägren. Vi är fast här eftersom vi inte får lov att lämna lägret enligt lagen, säger Kharel. Han hoppas nu på att få nepalesiskt medborgarskap.

En annan flykting, 25-åriga **Shankar Dhital**, säger att det inte finns stort hopp om det, eftersom Nepals bestämmelser om vem som kan bli medborgare är så hårda.

– Vi har reducerats till statslösa människor, och om vi inte kan återvända är vi dömda att stanna här i all evighet, säger han.

Damakant Jayshi Damak/IPS

Bengalisk folkteater framförs i Stockholm

□ Teatergruppen RUPANTAR från Khulna i Bangladesh gästas Sverige. Man ger två föreställningar i Stockholm, lördag 27 mars (Världsteaterdagen) på Aliasteatern, Hälsingegatan 3, och dagen därpå på Etnografiska museet. Gästspelet innehåller korta teaterstycken med sång och dans samt fyra scener ur kvinnors verklighet i dagens Bangladesh.

RUPANTAR har bjudits till Sverige av Svensk Teaterunion, som ingått ett avtal med Sida om att ansvara för projektet Barnens röst i Asien. Fyra teatergrupper, två från Indien och två från Bangladesh är utvalda att delta. Mer information från Svensk Teaterunion, tel: 08-462 25 30.

INDIEN- OCH ASIENSPECIALISTEN

SIMMY'S TRAVELS med specialister som bryr sig och priser som tål att jämföras

Vi skräddarsyr resor över hela världen



Gråbrödersgatan 8
S-211 21 Malmö, SWEDEN
Tel: 040-23 28 30 Fax: 040-12 62 61

www.simmytravels.se



European Association for South-Asian Studies

Välkommen till 18:e Europeiska Konferensen för Modern Sydasiensforskning

i Lund 6-9 juli 2004



LUNDS UNIVERSITET

Konferensen arrangeras av SASNET (Nätverk för svensk Sydasiensforskning) och Lunds universitet. Den vänder sig till forskare och studenter inom alla discipliner som ägnar sig åt Sydasiensrelaterad forskning. Mer än 40 paneler ingår i konferensen vars teman sträcker sig från samhällsvetenskap och humaniora till medicin och teknologi. Några av världens främsta Sydasiensforskare kommer att delta i Lund.

Sista anmälningsdag: 1 maj 2004

Mer information om konferensen, med anmälningsblankett finns på webbsidan: <http://www.sasnet.lu.se/EASAS18.html>

NEPAL

Löften om val stoppar inte politiska oron

□ Premiärminister **Surya Bahadur Thapa**, som utsetts till posten av landets kung **Gyanendra**, vill att val snabbt ska hållas i landet. Men de politiska partier som vill begränsa kungahusets inflytande ignorerar hans strävanden, samtidigt som landets maoistiska gerilla trappar upp sin väpnade kamp.

Situationen i Nepal är fortsatt präglad av osäkerhet. I slutet av februari gick den maoistiska gerillans så kallade "folkkrig" in på sitt nionde år samtidigt som politiska aktivister gick ut på gatorna för att kräva demokrati.

Samtidigt avslutade kung Gyanendra en två veckor lång resa i en av landets mest konfliktdrabbade regioner, medan hans handplockade premiärminister Thapa meddelade att regeringen planerar att snart hålla allmänna val.

– Vi ska bara reda ut några frågor, sedan kommer vi att lansera datumen för valet till representanthuset, sa Thapa nyligen i samband med ett mö-

te med hans parti, **Rastriya Prajatantra Party, RPP**.

– Ingen kraft, vare sig maoister eller andra, kommer att stoppa oss från att anordna valet, sa han och tillade att valet ligger i linje med det löfte om allmänna val som utlovades av kungen i februari.

Premiärministerns uttalande om kommande val har ignorerats av de politiska partierna, som i stället lanserat en agitationskampanj. En allians bestående av fem partier har bjudit in olika lokala företrädare för att delta i protester i huvudstaden.

Surendra Phuyal/IPS

PAKISTAN

Attentat mot utlandsfinansierade skolor

□ Nio skolor i Pakistans nordliga bergsområden har under kort tid utsatts för attentat. Alla de drabbade skolorna har mottagit bidrag från utländska biståndsorgan, vilket fått myndigheterna att misstänka att talibaner eller andra muslimska fundamentalister startat en kampanj i området.

Natten till den 15 februari

raserades sju flickskolor i sprängattentat utförda av okända attentatsmän i Daril Tangir. Fyra dagar senare eldhärjades ytterligare två skolor, varav en pojkskola i Chilas. Inga personer skadades i samband med attentaten, men över 500 elever har drabbats av förstörelsen.

Myndigheterna menar att attackerna tycks vara planerade och genomförda av religiösa extremister. Två av de misstänkta som hittills har gripits har kopplingar till islamistiska grupper.

Lokala myndigheter och religiösa ledare har fördömt attentaten och hävdade att de utförts av personer som saknar lokal förankring. En möjlig orsak till attentaten kan vara att skolorna mottagit stöd från utländska biståndsorganisationer.

– Alla dessa skolor etablerades av regeringen genom det sociala aktionsprogram som finansierats av Världsbanken. Det är ganska troligt att det kan ha varit orsaken, säger **Mir Aman**, redaktör för den lokala tidningen **Khunjarab Times International**, som ges ut i staden **Gilgit**.

IPS

SYDASIEN, RÅBYGATAN 5A 223 61 LUND

Telefon och fax: 046-13 35 68
E-mail: sydasiensydasiens.se

Webb-sida: <http://www.sydasiens.se>

Utgivare: Tidskriftsföreningen SYDASIEN

Ansvarig utgivare: Thomas Bibin

Tidskriftsredaktör: Lars Eklund

Redaktion för detta nummer:

Katarina Sandström Blyme, Lars Eklund, Pär Jansson och Johan Mikaelsson

Tryck: Luleå Grafiska 2004

Prenumerantregister:

Nätverkstaden Väst, 031-743 99 05,

ekonomitjanst@natverkstan.net

ISSN: 0282-0463

Prenumeration: Medlemskap i tidskriftsföreningen SYDASIEN, inkl

fyra nummer av tidningen (ett år)

kostar för privatpersoner i Sverige

250 kr. Prenumeration för institutio-

ner och bibliotek 300 kr. Utanför

Sverige kostar tidningen 360 kr.

Lösnummerpris: 60 kr

Postgiro: 79 54 96-9 SYDASIEN.

Nästa nummer utkommer i juni.

Manusstopp: 1 maj 2004

Tidskriftsföreningen SYDASIEN

har som mål att sprida information

om situationen i södra Asien.

Föreningen stödjer de krafter som be-

kämpar imperialismen, det politiska

förtroendet och underutvecklingen i

området. Föreningen är fristående

från politiska partier och gruppering-

ar i Sydasiens såväl som i Sverige.



Flyg till

Indien, Bangladesh, Pakistan, Thailand, Sri Lanka, Hong Kong, Filippinerna, Singapore, Nepal, etc.

Med

Gulf Air, Lufthansa, Taron, British Airways, Aeroflot, Emirates, Alitalia, CSA eller något av våra bolag

metropolresor

Luntmakargatan 42 · 111 37 Stockholm

Tel. 08-10 45 58 · Fax. 08-723 06 66

E-mail: metropolresor@telia.com

Hemsida: www.metropolresor.com

Avsändare:
SYDASIEN
RÅBYGATAN 5 A
223 61 LUND

POSTTIDNING
BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen noterad på baksidan

Utgivningspostkontor
LULEÅ 1



De centrala delarna av Afghanistans huvudstad Kabul är förvånansvärt väl bevarade. Basarlivet pågår som det alltid gjort.

Bilder från Kabul

Foto: Lars Eklund, december 2003



Valutahandlarna nere vid Kabulfloden med sina tjocka buntar med afghanis gläds åt de få utlänningar som dyker upp.



Kriget har däremot förvandlat stadsdelarna i sydväst till ruiner.



Det utbombade Darulaman-palatset utanför staden står som en symbol för den meningslösa förstörelse som kriget medförde.